אגרת תימן

כתבה הגשר הגדול הרמב"ם זצ"ל לקהלות תימן
בשנת ד"א תתקל"ב והעתיקה מלשון ערבי לעברי
ראש המעתיקים החכם ר' שמואל אבן תבון ז"ל
בשנת ד"א תתק"ע.

הובאה ראשונה לדפוס בהשחר שנה חמישית.

מכתב יד ישן נושן בעקד הספרים להמטיף הגדול המפואר

כמוה"ר **אהרן יעללינעק** יצ"ו

רב ומגיד מישרים בעיר הבירה ווינא יע"א.

עם הקדמה והערות והבאת השנויים והחלופים והנוסחאות במה
שיובדלו מהעתקת ר' נחום מערבי שבדפוס

מאת

דוד האלוב

רב בק"ק דוב במדינת ביהם

וויען תרל"ד

הועתק והוכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
ע"י חיים תשס"ט

בדפוס לעפאָלד האהן (ה. האטבער), גראָסע שיפגאסע נים' 16.

ספריית אגודת חיי"ר חב"ד
אוהל יקים יצחק
ליובאוויטש

Iggeret Teman

oder

Sendschreiben

des

Rabbi Moses ben Maimon

an die

jüdische Gemeinde Jemens.

Verfasst

in arabischer Sprache im Jahre 1172

und

übersetzt in's Hebräische 1210

von

SAMUEL IBN TABON.

Nach einer Handschrift im Besitze des Herrn

Dr. A. Jellinek,

Prediger zu Wien.

Kritisch beleuchtet

und

mit Anmerkennungen nebst Einleitung versehen

von

David Holub.

Wien 1873.

Druck von Leopold Hahn (H. Hamber) große Schiffgasse Nr. 16

הקדמה

המאמר אגרת תימן אשר חיבר בלשון הערב האדם הגדול בענקים הרב רבנו משה בר מיימון זלה"ה בשנת ד' תתקל"ב (1172) לד' קהלות תימן. אם גם הוא מעט בכמותו רב הוא באיכותו, כי הוא ז"ל מביא בתוכו כמה וכמה ענינים המעידים על עומק חכמתו ורוחב ידיעתו ובכלל לא יש מאמר או מלה שיצא מתחת קולמוסו, אשר לא האיר פנינו והפיץ עניני חשך הכסלות מנגד עינינו. וכמעין המתגבר שנובע בלי הפוגות מימיו וישטפם על פני חוצות וירוה את הארץ והולידה והצמיחה, כן ילדי מחשבתו ופרי חקירתו ירוו את צחיח נפשותנו וישברו את צמאון משתוקקי החכמה, ויביעו חכמות רמות וידיעות נשגבות אשר לא תסולינה בכתם אופיר ובאבני ראמות וגביש.

אכן בטרם נדבר מחבור הקטן הזה על מהותו ותוכן ענינו ומחלקותו נעיר לקורא הנעים הסבה והשתלשלות הדברים שהניעו להרב ז"ל לכתוב את האגרת הזאת.

ואומר: ידוע לכל שמקדמת דנא היו יושבים אח"בי בארץ ערב איש תחת גפנו ותחת תאנתו בשלוה והשקט ואין שום דבר מכלים להם, ובפרט אלה שישבו בערב הצפונית תחת ממשלת נשיאים שהיו להם שדות וכרמים ומקנה בקר וצאן ועבדה רבה ומספר נפשותיהם היה הרבה מאד. וכן ישבו בארץ תימן Jemen בערב דרומית כמה אלפים נפשות מישראל בהרבה קהלות וכן בחבון חבור Chaibar ובשאר ערי ערב.

וכשעמד מחמד בשנת 622 למספרם נשתנה מעמדם וקיום הצלחתם וסבלו כמה צרות וגזירות, ובפרט בזמן שעמד משיח השקר אבו ישי עובדיה באספהאן Jsfahan בפרס והביא את אחיו שם ובערב בסכנה עצומה, וגרם שיצאו מרוב מצוקות מכלל הדת כעשרת אלפים מישראל ונשארו זמן רב בעוצם הגלות והשנאה, אכל לאט לאט חלפה והלכה רעת מצבם וישבו כמקדם שאנן בלי תהרות ובלי קטטה.

ויהי בשנת ד' תתקל ב (1172) מרד מושל אחד בתימן בסאלאדין מלך מצרים והשיב מדינה זאת תחת ממשלתו, והוא היה איש בליעל ואכזר וצורר היהודים ולא רצה לסבול שום דת אחרת בארצו אלא דת ישמעאלית כמו שעשה מלפנים בשנת 1122 זד יהיר בן תומרוד (1 Abdallah ben Tumart

1) בשנת 1116. ילד מבמו בעולם, ובשנת 1122 הקים את מלכותו לאמר יקראם בשם מלכות Almchalen ונלחם מלחמותיו נגד המושל Ali עד שמת בשנת 1130. ובשנת 1142 עמד פרין לאחר בלאפריקי הסולך בעקבות בן תומרוד וסוליא כרוז על סיסודיס כל מי שלא ימיל דמו ימות בחרב וכו' והקלו בשנת הנ"ל הגזרות והשמדות בכל ערי לאפריקא מכתסוו מ"ש שיסת תומרד וגבלו משנת 1146 ולילך. ולא"כ ילדק

ואחריו עבדול מומן "Abdul mumen" בברבריא באפריקי הצפונית בשנת 1146 ובאספמיא דרומית, בשנת 1148 וכל מגמתו היתה להכרית שם וזכר מישראל.

ומצורף לזה שמומר אחד שמו שמואל אבן אבאס שר"י בנו של המשורר ר' יהודה בן אבון אבו אבאס אב"ד בפאס שהמיר דתו בשנת 1163 וכתב שטנה נגד אמונת היהודים אחיו בחבור אחר שכתב בין 75—1165, ובו מבלבל ומהרס את אשיות דת ישראלית עד תמה, ומחזיק אמונת ישמעאלים לעמתה שהיא אמיתית, ושמחמד נרמז בכמה פסוקי התורה כמו במלות: „במאד מאד" (בראשית ט"ז ז') שהם בגמטריא „מחמד". וכן הפסוק: הוסיע מהר פארן, וזולתם אחרים שאמר שרומזים עליו, וגם האשים עליהם הארור הזה שהמה מחקו או החליפו איזו אותיות בפסוקי התורה למען לא יהיה שום רמז עליו בתוכה; והצפעוני הזה נושך בשדי אמו אשר ינקתהו וגדלתהו מנעוריו על ברכיה, ויפלח כליות בני עמו בחצים שנונים שהמה בעיניו כקוץ מכאיב וסילון ממאיר! —

ואשר הגדיל שנאתו של מושל הג"ל עד למעלה ראש נגד היהודים היה: שעמד בשנה ההיא 1172 איש אחד בארץ תימן, ואמר שהוא שלוחו של משיח מישר דרך לפני ביאתו, ואמר להם כי המלך המשיח יתגלה בארץ תימן, ונתקבצו אנשים רבים יהודים וערביים עמו, והיה מסבב בהרים, ומטעה אותם ואומר להם תמיר בואו עמי ונצא לקראת המשיח, כי הוא שלחני אליכם לישר דרך לפניו, ונתן להם חדושיו שחדש להם בתפלות וצום, גם צוה אליהם שיתגדבו כל מטונם לעניים וכדומה וזה הפסכוך היה שנה כלה (עיין הרמב"ם באגרותיו).

וכשראה המושל הג"ל הענינים האלה חרה בחרי אף ביהודים, (ובפרט ששמע השמועה שעשה קודם לזה כמו י"ב שנים הסרבן דוד אלראוי במאזול ובאל מדאי Mossul Amadia ובערים אחרות שבבבל שהטעה את כל היהודים שם להרים יד ולמרוד במלכם) וגזר שמד עליהם: שכל מי שימיר דתו ויאמין

סמנון סמנים עם מסס סרלמ"ד נס' קבלמו ז"ל מכמ 1142 נלמרו נמנם ד' מפק"נ ילמו מפני חרב בן המוכה כגזרות מל ישלמל, וכוונמו מל כגזרות מסמתילו להתנגד נמנת מכ"ל ע"פ מימת מומרד ולמס גם לא סיו נעולם נמנם הסיל. וגם לדקו דבכי נמל מנם יסודה נלממו מילא מרב בן מומרד לעולם ומקוב מלוקות ילמו קבלות דבות מדם מרע"ם מלא ממקדים המלוכמם הזלמ ביו"ד מנים וג"ל נמנת מתפ"נ 1112 כי בלי ספק כיס מליק ומלמנם לם כיהודים מנמנת כל"ל ולילך עד מענבו מל דם מסם. ומם מלמר למעם מהתחבבו למלך מיביב המתו ומיקם נכסיסם ומס דבכו ולא כועיל — ונחוך חדם ימים מם המלך הכוא פמלום וקם בנו תפתיו ופסד מלד מתא מל מון היהודים מת מביו וקבא לכל המלוכים והנטיסם הנטסות ולמז לכם מליו מוסם לם ילמיבו נמה מילמיבו, ולביים מנו לדהם" זו כיס נמנת מת"ל 1130 כי נמנם הסיל מת כדכתביבן לעיל ודלא כסכם ד"ל ילסט מסגים נספרו Geschichte des Judenthums מ"נ לד 334 מנ"ל מס חמת מחנ"נ מחק"נ, כי איך יוכלו לחלוך מל המלך ולנקם על נפסס נמנת מחק"נ לם סוא כבר מת נמנם מ ח"ץ? — מלא ל"ל מחפ"נ כדלמרבו לעיל.

במחמד ובתורתו הוא יכול לישב בארצו ואם המצא ימצא שיקשה ערפו ויעמוד על דעתו להאמין בתורת משה אחת דתו לעבור בחרב.

ובהגיע אליהם שמועה רעה הזאת התחילו לנוד כקנה וסוף ונתבלבלה דעתם ונתעלפה סברתם ולא בטחו בה' אלהיהם, ויצאו רבים מן הדת אם לא היה רק למראית עין כמו שעשו קודם לזה אחיהם במערב Maghreb ובאספמיא דרומית תחת ממשלת אלמהאריא Almoheiden בשנת 1146, ורק המעט שבהם והמה השרידים אשר ה' קורא המה נשארו באמונתם בה' ובמשה עבדו, ולבם היה כלב הארי ולא חתו מפני כל.

ואכן כאשר ראה ראש ישיבה שלהם החכם ר' יעקב בר נתנאל ז"ל אל פיומי מעשה תעתועים כאלה התחלחל מאד פלצות בעתתו וימס לבו בקרבו, בידעו כי רוב הקהלות אשר פרושות תחת מצודתו אנשי המוני המה, ולא נטועה עוד האמונה כמסמרות וכדרכונות כלבם, ובנקל יוכלו לצאת מן הדת בפועל בראותם דלדולם ותוקף יד מוניהם, ובפרט שהמומר להכעיס הנ"ל דורש להם בפרהס"א שיצאו מכלל דת משה, וכי דת מחמד היא נאמנה וכל תמוט לעולם וכהנה וכהנה דברי שוא והבאי אשר כל שומעם תצלנה שתי אזניו, והיה הרב הנ"ל עם בית דינו וכל החכמים שם ביאוש גדול, ולא ידעו באיזה דרך ובאיזה אופן יוכלו לחזק בדק האמונה ולהעמיד עקרי התורה על תלם, ויהי בעת צרה הזאת הקרה ה' שבא ממצרים לתימן ר' שלמה הכהן אחד מתלמידי הרמב"ם ז"ל, והיא יעץ להם שיכתבו לרבו לקאיירו 1) שהוא ארם גדול ויועץ חכם חרשים ונבון לחש, והוא יראה להם הדרך אשר ילכו בה בעת הצרה צוק העתים.

וכאשר שמע הרב הנ"ל את הדברים האלה הריץ מכתבו להרמב"ם ז"ל ויבשר לו כל המאורעות והגזירות שנתהוו בקהלות תימן, וגם ספר לו מדבר הפושע הנ"ל שהכניס דבריו בלבות המון העם ושהכו שורש בלב נטהרים, ומה יש לעשות לסתור דבריו הבדויים והמזויפים, וגם שאול ישאל ממנו אם יש להאמין ע"ד הקצים מה שביאר הגאון רב'נו סעדיה ז"ל ושאר החכמים שהשבו שבשנת פלונית תבוא הגאולה, ועוד אם יש לצפות על הקץ מצד החשבון חכמת הכוכבים, וגם יתוה דעתו מעסק האיש ההוא שהוא אומר שהוא משיח אם יש ממשות בדבריו, ועוד ענינים אחרים; ובקש לסוף ממנו שיעמוד בפרץ ושיגדור גדרה הפרוצה מה ביכלתו, וה' היודע מחשבות אדם ישלם שכרו בעולם הזה ובבא.

וכאשר הגיע להרב ז"ל האגרת מתימן התלהבה בקרבו קנאת ה' והרים קולו כקול שופר ובעים רוחו כתב מקירות לבו כל עשתנותיו ולא הכחיד האמת תחת לשונו והערה נפשו למות בלי חמלה ומוא בבטחו על העמוד שהעמידו לנו חז"ל: שלוחי מצוה אינן נזקין, וכתב להם דברי נחומין וכבושין שלא ימוטו מאמונתם וידבקו בכל מאמצי כחם בדת משה מורשה קהלת יעקב, והי

1) כי סוף נתיסד נקאיירו ישנם (Fostat) כמו ו' שניס קודם עלורע הזלת.

יושיע להם ממצוקותם חיש מהרה, כמו שעשה הרבה פעמים לבית יעקב, ואכותינו ספרו לנו, וישועת ה' כהרף עין. וכורא העולם במדת הרחמים הוא ירחם עליהם ויוציאם מגיא צלמות לחשך, ומאפלה לאורה, ויקוים בהם הכתוב: „העם ההולכים בחשך ראו אור גדול" ויחשיך באפו ובעברתו על כל הקמים עליהם: ויאיר מחשכיהם כאשר הבטיח הנביא בשם ה': כי הנה החשך יכסה ארץ וערפל לאומים, ועליך יזרח ה'.

והנה הרב ז"ל חלק אגרתו ששלח לתימן כפי השאלות ששאל הרב משם ממנו לד' ענינים:

בענין הא' ידבר מדת אומתנו איך עמדה תמיד כמטרה לחץ לעומת דת העכו"ם ולדת הנוצרי ולדת הישמעאלי ותמיד היא גוברת על שלשתן וידה עליונה, ואם אמנם שנמשכו בעבורה שמדות וצרות גדולות לישראל בקצוי העולם ממזרח וממערב לא תהיינה במקרה וע"ד הזדמנות אלא נסיונות מהקב"ה שהוא רוצה לברר וללבן את לבות בני ישראל, אם יאמינו בו בקשר אמיץ או לא. ועל עת הקשה הזאת ראו הנביאים מקודם לזה בנבואה, ודבר זה לא יהרהר בו בעל אמונה, ולא ישליכהו מי שיש לו במשה אמונה.

ומפני שהבדילנו הבורא משאר בני העולם בנתינת התורה האמתית ויחד אותנו במצותיו ובהקותיו והתבארה מעלתנו על זולתנו בכללה ופרטיה, קנאונו אומות העולם על דתנו קנאה גדולה, וילחצו אותנו בשבילה לערער עלינו ששנה ואיבה. ולא עלינו אלא על אלהות שנטוע וחי בקרבנו המה ילחמו ומגמתם להלחם בה', ואלהים הוא ומי יריב לו! ואין לך זמן מאז שנתנה לנו תורה זו מסיני עד זמננו זה, שאין כוונתם לסתור תורתנו ולעקור ולשרש אמונתנו עד תומן. וערעורים האלו היו על ג' אופנים:

א' אם שבאו בחרב וחנית עלינו להפך דתנו באנס ובנצחון כעמלק וסיסרא וסנחרב ונבוכדנצר וטיטוס ואנדריאנוס והרבה כיוצא בהן, או:

ב' שבאו עלינו מצד הטענות ובויכוחים כמו הפרסיים ופילוסופי היונים ואדומים, ומגמתם היה ג"כ להפר ולהרוס את אשיות דתנו בחכוריהם כמו שהתכוונו האנסים במלחמותיהם, ולא זה וזה יצלח. ועל שתי הכתות האלה רומז ישעיה הנביא באמרו (ישעיה נ"ד י"ז): כל כלי יוצר עליך לא יצלח וכל לשון תקום אתך למשפט תרשיעי זאת נחלת עבדי ה' וגו'. ועדיין אנו בחונים ומנוסים בשתי הכתות האלו מיום מלכותנו וקצת ימי גלותנו.

וכאשר ב' האופנים האמורים למעלה לא הצליחו בהיותם כוונה שאין לה תכלית, אז התחדשה כת אחרת שנולדה וגדלה על ברכי דת ישראלית, וראתה בעצה להכחיד שם אומה זאת בדרך אחר, והוא שהתנכל מיסדה בעצו וערום יערים להתודע בשם נבואה ולחדש דת מבלעדי תורת ה', והודיע ברבים ששתי התורות מאת ה', וכוונתו לחדש הספק ולהכנים מבוכה בלבותינו, בתיות התורה אחת הסך האחרת ושתיהן מכוונת לאלוה אחד להיות זה מבוא ושער לסתור תורתנו. והיה ג"כ מגמתו למרר חיינו משתי עניני הכתות, ר"ל מכת ההתגברות ומכת הטענות והקושיות.

ועמדה אחריה עוד כת אחרת שגם כוונת מיסדה היה לשנות דתנו, הואיל ופתח בה המיסד שלפניו הפתח, והוסיף עב"ז כוונה אחרת שרדף אחר המלכות ובקש שישתעבדו לו, והוא מחמד וכלם אין חפצם אלא לדמות שקריהם לדת ה', ולא תדמה המלאכה האלהית למלאכה אנושיות, אלא לתינוק שאין לו ידיעה באחת מהן, ואין הפרש בין דתנו זאת לשאר הדתות שרוצים לדמותן אליה כמו שיש ההפרש בין האדם החי המרגיש ובין הצלם שפסלו האומן מעץ או מכסף וזהב וכדומה וציירו בצורת האדם, שהכסיל שאינו יודע [illegible] כמה האלהית בראיתו הצלם ההוא בדמות האדם וכתבניתו בכל מש[illegible] [illegible]שוב שנעשה כמו שנעשה האדם; והוא לפי שאינו יודע הפנימ'ות [illegible]ניהם; כן הדבר בכסיל שאינו יודע סתרי כתבי הקודש וסנימיי המצות כשירצה לערוך דתנו אל דת המזויפת הנפעלת יחשוב שיש בניהם ערך ודמיון הואיל וימצא בדת ה' איסור והיתר וצויים ואזהרות ועונשים ושכר כמו שמצאנו בדת המזויפת. ואלו היה יודע סנימיותיהם היה יודע שהדת האלהית אמתית, שהכמתה בסנימיותיה, ושאין לה שום צווי ולא אזהרה שאין הסנימיות שלה דברים המביאים תועלת בשלמות האדם ומרחיקים ממנו נזק שמונע ממנו השלמות ההיא; אכן הדתות ההן המדמים לדתנו הם דברים שאין להם סנימיות, אלא ספורים ודמיונים שהתכוון להם המדמה לכבוד עצמו ולאמר עליו שיהיה כפלוני ופלוני.

ג' הכתות האלה כלומר הכת האנסית והכת חויכוחי והכת המתדמה לדתנו המערערים תמיד נגד ישראל ונגד תורתו האלהית צפו ברוח הקודש כל הנביאים ובפרט דניאל ע"ה, ויעדו לנו שכלם יאבדו כקצף על פני המים, ואם נראה מהם שום גבורה ונצחון בשום זמן, לא תעמוד להם הגבורה ההיא, ולא יאריך להם הנצחון ההוא.

ובסוף ירים קולו בעים רוחו אליהם וכאב שנכמרו רחמיו על בניו, כן הוא מדבר על לבם בדברי נחומים ויעודים, ועל כל מאמר ומאמר הוצק חין ערכו בשפתיו, וכמלאך האלהים ידבר אליהם, וסיים בזה"ל: „ואתם אחינו חזקו ואמצו ואל יבהילו אתכם השמדות והגזרות אם תכפו אתכם, ואל יפחיד אתכם תוקף יד האויב עליכם ושכל הענין הזה אין רק נסיון ובחינה להראות אמונתכם וחבתכם בעולם, ולא יחזיקו בדת האמת בעתות כאלו אלא החכמים יראי ה' מזרע יעקב הזרע הטהור והנקי, והם האנשים שעמדו אבותם על הר סיני ושמעו הדבור מפי הגבורה ושלחו ידיהם ואמונתם לברית וקבלו על עצמם המעשה והקבלה, לפיכך יש לדעת שכל מי שנטה מדרך הדת הנתונה במעמד ההוא שאינו מזרע האנשים ההם! לכן אחינו כל בית ישראל הנפוצים בקצוות הארץ חייבים אתם להזק קצתכם לקצתכם ולאמץ ולזרז הגדולים לקטנים והיחידים להמון ולהדרים קולכם באמונה שלא תפול לעולם, והוא להודיע לרבים שהקב"ה הוא אחד ולא כשאר האחדים, ולהודיע שמשה הוא נביאו ומדבר עמו, והוא אדון כל הנביאים ושלם מכלם, והוא השיג מהקב"ה מה שלא השיג אחד מכל הנביאים לא לפניו ולא לאחריו, ושס"ת זה כלו מבראשית עד לעיני

כל ישראל הוא דבור מאת הבורא יתברך למשה רבינו, ושאין להסר ולא לשנות ולא להוסיף ולא לגרוע לעולם ושלא תבא מאת ה' תורה זולתה. —

וכמו כן דברי מעמד הר סיני שצונו הקב"ה לזכרו תמיד, וגם הזהירנו מלשכוח אותו וצונו ללמד אותו לבנינו כדי שינדלו על תלמודו, וראוי לכם אחינו שתגדלו בניכם על העמוד ההוא הגדול, ותספרו בתוך קהל ועדה גדולתו והדורו שהוא עמוד שהאמונה סובבת עליו. —

סוף דברי ראוי לכם שתברחו ותרדפו אחרי ה' ותכניסו למדברות ולמקומות שאין בהם ישוב, ושלא תחוסו על אבדת ממון שכל זה דבר מועט ומצער מט"ה הקב"ה, המולך על הכל, ונאמן הוא לשלם שכר טוב בזה ובבא."

ואח"כ יבוא לענין הב', והוא מענין הפושע הנ"ל ואמר:

מה שזכרת מדבר הפושע שהכניס בלבות העם דעות מזויפות שכמה פסוקי התורה נרמזים על עמידת ונבואת מחמד, דברים אלו כבר נדחו ונסתמו כפי הכל ושחוק והתול הוא לקחת מהם ראיה שאינם מביאים ספק בשום פנים ואפילו בלב ההמון, וגם הישמעאלים עצמם אינם מאמינים בראיות אלו ואינם מקבלים אותם. ובלי ספק שגם הפושעים בעצמם אין דעתם שכן הוא אבל כוונתם באלה הדברים להתפאר בהם בפני הישמעאלים להראות להם שהם מאמינים. וכשהרגישו שהראיות האלו הן עומדות על מוסדות רעועות ושתולות בחוט של קורי עכביש אחזו תחבולה אחרת והעלילו על היהודים בני עמם בעלילות רשע, באמרם שהחליפו וששנו התורה ושמחקו הרבה תיבות מתוכה למען שלא ירמז בה שם מחמד. ובמופת האחרון הזה המה מכים עצמם על קדקדם בהראותם חולשת שכלם וענית דעתם ובטולו גלוי לעין כל הואיל והתורה הועתקה ללשון ארמית וללשון יון וללשון פרס וללשון לע"ז קודם שעמד מחמד כמה מאות מן השנים, ועוד שהיא מקובלת דור מפי דור ממזרח העולם ועד מערבו ולא נמצא בכל זה שום חלוף כלל, ואפילו בדקדוקיה אפילו דין קמץ חטף לשורק והיא בעינה כמו שקבלוה אבותינו מהר סיני — ומבאר כל הפסוקים (שיביא הפושע הנ"ל) בזך שכלו ע"פ פשוטים הנאותים להם, וסיים שתורת משה עומדת על תלה בתקפה, ואין שום דבר שבעולם יכול להזיזה ממקומה, ואפילו אם יקום נביא מקרבנו ויראה לנו באותות ובמופתים שהוא נביא אמתי, אינו יכול להוסיף או לגרוע מתורת משה ואפילו מתשב"עפ אפילו מצוה קלה.

וסוף דבר שחויבנו בשם הבורא להאמין בתורה זו אנו ובנינו ובני בנינו עד סוף כל הדורות.

מכאן יבא לענין הג' בחשבון הקצים. ואמר מה שזכרת מר בר הקצים שכן הגאון סעדיה ז"ל קצב זמן ביאת המשיח לשנת סלונית 2). דע שהקץ ע"ד האמת לא יתכן לשום אדם לדעת אותו על תכונתו, כי הדברים האלו הם

2) פיין נסעדס דלסלן.

סתומים וחתומים מעיני כל חי עד עת קץ. ואם קצת החכמים 3) חשבו קצים לביאת המשיח והקצים עברו ולא נתקיימו, בכל זאת אינן נצרכים להסתפק ולהעציב על זה, אם לא יעלה חשבונם, וכל מה שיוסיף להתאחר נוסיף בו תקוה, שכן אמר הנביא (חבקוק ב׳ ג׳) כי עוד חזון למועד ויפח לקץ ולא יכזב אם יתמהמה חכה לו, ותדע שהקץ שביארו הקב״ה בביאור מוחלט כלומר גלות מצרים, שאמר: ועבדום וענו אותם ד׳ מאות שנה, לא נודעה אמתתו ונפל בו ספק וטעו בחשבונם, ולא התבאר זה עד שעמד הנביא הגדול (ראה בפנים הספר). ועתה דן מקץ זה ק״ו ומה הקץ הזה שנודע זמנו לא ידעוהו בבירור כש״כ הקץ הזה הארוך והטר שפחדו הנביאים וחרדו מרוב אריכותו.

ואנו דנין את רב סעדיה לכף זכות ונאמר מה שהכריחו לענין הזה היה רק לאמץ ברכים כושלות וידי קטני אמונה בראותו שהטון העם מתיאש מתשועת ה׳ מחמת גלי הצרות העובדים על ראשם, וכמעט שתאבד תורת ה׳ (יעוין הערה להלן) ע״כ הוא תפש בדבר שמנעוהו הנביאים והחכמים וחישב את הקץ שהוא נעלם ונסתם ממנו, וכוונתו לקבץ פזורי ישראל לבלתי ידח ממנו נדח, וכל מגמתו היה רק לש״ש.

אבל שחוק והתול גדול הוא לחשוב את הקץ מחשבון חבור הכוכבים כמו שנראה מכתבך שגם אתה תאמין בו. זאת הסר מלבך ורחץ שכלך כמו שרוחצים הבגדים המטונפים מטנופם, לפי שהם דברי הזיות והבלים שאין בו ממש ואינם אמת אצל החכמים השלמים ואפילו לשאינם מאמינים בתורה כ״ש למקבלי התורה; והפסד דבר זה מבואר מאד בטענות שכליות אמתיות ולא נאמין בו, כי תוהלתו נכזבה.

וכבר עמד אחד מן המחודדים בספרד, וחבר ספר בענין הקץ ע״ד חשבון הכוכבים, ואמר שהמשיח יגלה בשנה פלונית 4) ואין אחד מחכמינו הסידינו שלא זלזל שם דבריו ושמוהו במעלת החסרים בשכיל מה שעשה, ונהפך אח״כ דברי נבואתו לשחוק וליצנות, לפי שבזמן הזה שאמר שיגלה המשיח עמד הסרבן והממרה בארצות המערב (עיין בפנים הספר) וסבב צרות ושמדות גדולות לבני אב״י. וסיים: ע״כ אחינו חזקו ואמצו כל המיחלים לה׳ ותאמינו בביאת הגואל, ואם גם יתמהמה תחכו לו, כי הקב״ה לא יעזוב ולא ישכח אותנו ח״ו אם גם יארכו ימי הגלות המר, כמו שאמר הנביא בשמו (ישעיה נ״ד י״ד) התשכח אשה עולה מרחם בן בטנה גם אלה תשכחנה ואנכי לא אשכחך.

ולסוף בא לענין הד׳ אשר בו ידבר מעמידת המשיח בתימן, ואמר שלא יתמה מהאיש ההוא שהוא אומר שהוא משיח לפי שהוא משוגע בלי ספק, וכן אין תמיה על המאמינים בו לפי שאינם יודעים מקום המשיח ומעלתו

3) יכוון על הגאון רב סעדיה, וכ׳ לנכסס בר מיילו ואולי על סכלאב״ע ולולמס, עיין בספרם דלסלן.
4) עיין בספרם לסלן.

הגדולה, והאמונה בו בנויה על קוצר רוחם ועל טך הבנתם. אבל יותר תמה אני עליך הסלא ופלא שאתה (ר' יעקב אלפיומי) מבני תורה ועמדת על ספרי החכמים האינך יודע אחי! שהמשיח יהיה נביא גדול מאד וגדול מכל הנביאים מלבד מרע"ה 5) ? — והוסיף לבאר מעלות וגדולת המשיח, ואיך ואנה יהיה עמידתו ואיזה אות תהיה מיוחדת לו וכו' . |

ואולם המשיח הנ"ל לא לבד שאינה נמצאת בו אחת מן המעלות אשר העמדנו, אלא הוא נעור וריק מכל וכל כאחד מעמי הארץ, ואחת מהראיות שהוא ע"ה היא שצוה לכל איש לפזר בל ממונו ולהתנדב לעניים, וכל השומעים לו הם טפשים והוא חוטא שעושה הפך התורה, הואיל שאין כתוב בתורתנו הקדושה לעשות צדקה מכל ממונו אלא מקצתו, שכן כתיב: אך כל החרם אשר יחרים איש לה' מכל אשר לו, ואמרו מקבלי השמועה: מכל אשר לו ולא כל אשר לו, ישמו לגדבה גדר וגבול והוא החומש ואמרו: המבזבז אל יבזבז יותר מחומש.

והעצה היעוצה לכם היא: שאם יעמוד בעתיד בתוככם איש כזה שאומר על עצמו שהוא משיח שתפשוהו ושתאסרוהו כמשוגע ותניחוהו איזה ימים בבית הכלא עד שנתברסם הדבר בין הגוים שהוא נפסד בציורו ורעיונו, וכשומעים זאת יהיו מלעיבים בו ודנים אותו כמו שדנים לאיש משוגע, והיא העצה טובה לכם ולו, וכי אינכם יודעים כי האנשים המשוגעים האלה שחטאו בנפשותם הביאו שמדות וצרות גדולות על בית יעקב והפילו חרב שונאי ישראל על עם ה' ? — והוסיף לספר מכל המאורות שנשתלשלו ליהודים בגלל המשוגעים האלה (יעויין בפנים הספר). וגם שלמה המלך ע"ה ידע ברוח הקודש שהאומה הזאת באורך זמן גלותה תפצר להתנועע בלא עתה הראויה, ויבאו עליהם בשביל זה צרות רבות וגדולות, והזהיר מלעשות זה והשביע האומה ע"ד משל ואמר: השבעתי אתכם בנות ירושלים וגו' אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ, וסיים: ואתם אחינו קבלו עליכם שבועתו ואל תעירו את אהבה עד שתחפץ. וינחם אותם אח"כ שהאב הרחמים יזכור אותנו ואתכם לקבץ את נדחי ונפוצי ישראל מכל קצוי העולם לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו.

ולבסוף בקש מהרב דשם שישלח העתקות מהאגרת הזאת לכל קהל וקהל לחכמים ולזולתם, לחזק אמונתם ולהעמידם על בטחון ה' בל ימעדו קרסוליהם ויקוה שהאגרת הזאת תהי' ממצדיקי הרבים. והוסיף לבקש ממנו שיזהר וישמור בתכלית ההזהרה והשמירה משום רשע שלא יפרסם ולא יגלה הדבר לאומת הישמעאלים שמא יתחדש דבר שיצילנו השם ברחמיו ממנו.

החבור הקטן הזה שנקרא בשם ג"כ פתח תקוה נעתק אח"כ כידוע מלשון ערבי לעברי, ויש בנמצא ג' העתקות: אחת בדפוס וב' ישנן עוד בכתובים.

5) מזה הרלמיס מר' יעקב מר"ל סתמיל ג"כ לסמתוקק אליו ולסלמין בו.

ואשר בדפוס היא העתקת ר' נחום מערבי 6) (מטנרעב באפריקי) יצאה לאור ראשונה עם בחינת הדת מר' אליה דיל מדיגו עם איזה חבורים מיש"ר מקנדיא: באזיליא משנת 1629 עד 1631; עוד עם ס' המצות מהרמב"ם עם השגות מהרמב"ן ז"ל ועם ס' מגלת אסתר: אמשטרדם 1660 עם מאמר תחית המתים מהרמב"ם: האגרו 1715; עוד בדפוס אלטונא 1769, עם אגרת ארחות עולם מר"א פאריצול: פראג 1793 בתמונת שמינת וזיא אשר לפנינו: עם הערות מר' ישראל לנדוי ז"ל: ווילנא 1835.

ואשר עודנה בכתובים היא העתקת ל' שמואל אבן תבון ז"ל 7) והוא העתיק את הס' אגרת תימן הנ"ל יו"ד שנים אחר העתיקו ס' המורה והוא בקירוב לשנת 1210 כמו שש שנים אחר פטירת הרמב"ם ז"ל.

6) הסכם סנ"ל אשר זמנו לא נודע בדיוק. הערתיק ג"כ ספירום לס' יליכה המיוחס לר' יצחק סיסכאלי מקייכולן מלמון ערבי לעברי, וקנה ממנו אשר נמצא מכליון סדפים הסכם המנות דוקנס בספרו קונטרס המתכת לערך 5 דפים בתמונת 1: טיבינגען 1846 וחבר עוד איזה פיוטים ופיוטים כמו הפיוט המתחיל: „הסתיו אָרח נתאוכה להולאת ס"ח) כדפס בס' אמרי נועם מר' יוסף בן שלום גליינו: אמשטרדם 1629. וגם נדפס עם פיוט אחר מזה המחבר המתחיל: „נכד וכרכוס לץ בנגי" (וסוא גאולה לסמיכי עגלת) אשר שניים נמצאו בהסזוב כ"י (קובץ מראָקאָ) בחולר הספרים להמנוח ר' חיים מיכל מלת הסכם דוקנס בספרו: Zur Kentissn der neuhebräischen religiösen Porsie Ff. a. M. 1842. והשניים נעתקו ג"כ ללשון אשכנז מהמונה רמי"ז נספרו: Die religöse Porsie der Juden in Spanien Berien 1845.

7) הסכם סזה אשר מתואר מפי רומני קורות הספרים „רלם המעתיקים" ואשר היה ממספקה מיוחסת תבון כולל בעיר לוניל בשנת 1160 ונפטר בשנת 1230. בנעוריו למד הסלמוד וחכמת הרפואה ולשון הערב, והערתיק כמו אביו ר' יהודה אבן תבון ובנו ר' משה אבן תבון הרבה ספרים הערבי לעברי לא לבד הממבדי יפראל אלא ג"כ איזה ספרים מאריסטו ומאלפאראבי. וחבר גם פירוש לקהלת ומ' מאמר יקוו המים. וכנני אלינ לעיני קורא הנעים כל הערתקותיו שהערתיק הערבי לעברי, ולא אהיה כי אם כעני המלקט בשבלים בשדות אחריה זעיר עם זעיר עם ואלו הם:

א' ס' מוסר נבוכים, וסוא הערתיקו עוד בחיי הרמב"ם, והרעתקה הריא יצאה בסולאות לבות כבודה.

ב' מאמר אגרת תחיית המתים המתים מהס"ל, וסוא בדפוסים שונים וגם בכ"י בהרבה ביבליאוטקי.

ג' פירוש מהרמב"ם לפרק חלק מסנהדרין וסוא גם בדפוסים שונים עמהס"ם. והפירוש הערבי ממנו הדפים הכם הכולני פאקאק בספרו Parta Mosis נאוקספורד שנת 1655.

ד' מאמר אגרת תימן הערתיק כמו הם הניס אחר הפירת הרמב"ם, והיא היא הרעתקה הנוליאנה עמה לאור וכיא בדפוסים שונים וגם בכ"י כדאמרן לעיל.

ה' המונה פרקים להרמב"ם הועתקו לנקשת מכמי לוניל והמה בדפוסים הרבה ונעתקו ג"כ בלשונות שונות.

ו' פירוש מנות זכות או נאור כל המלות הסמורות שנשתמשו הפילוסופים בספריהם ואשר הובאו בספר המורה. ונקפה לס' המורה.

ב) העתקת ר' אברהם הלוי בן חסדאי ז"ל 8) והיא מונחת לפי עדות החכם דר' נייגער (בספרו „משה בן מיימון" צד 72) בגנזי אוצר הספרים מינכען בקובץ 315. ובסוף ההעתקה מצינו שם מכתב אחד שכתב לרעו דבק כאח לו אשר לכבודו העתיק אגרת התימן הנ"ל בזה"ל: הונד לי ושמעתי כי החכם ר' שמואל אבן תבון ז"ל העתיק האגרת הזאת בכחו הגדול ובזרועו הנטויה, ועתה לולי חפצי הגדול למלאות חפצך לא עברתי בגבולו ולא באתי בחדריו, כי מה הארם שיבא אחריו, ואולם בנית לך את זה בנין עראי עד בא ההעתקה ההיא ותקח ממנה דייך ותשבע בטוב עדיך כל ימי חייך, ושלומך עם ביתך הנכבד ומחנך הקדוש מחנה אלהים, ינדל לעד כרצון נאמן אהבתך דורש שלומך וטובתך אברהם הלוי בן חסדאי זלה"ה.

ויש בנמצא עוד העתקה אחת מאגרת תימן בכ"י בגנזי אוקספורד שנכתבה בשנת 1496 למספרם, ולא נודע אם היא מהעתקת ר"ש אבן תבון או ממערבי או מר' אברהם בר חסדאי הלוי (עיין לט"בלטש אריענט 1850 דף 263)

העתקת ר"ש אבן תבון הנ"ל אשר היא ישן נושן ולא שזפתה עוד עין שמש נמצאת בבית אוצר הספרים להדרשן הגדול כמוהר"ר אהרן יעלליגעק יצ"ו יושב בשבת תחכמוני בעיר הבירה ווינא יע"א, והוא מסר לי העתק מכ"י לשום עין בקרת עליו ולהשוות השגויים והחילופים והגרסאות והוספות במה יובדל הוא מהעתקת המערבי בגדפס, ואני העמסתי עלי הטורח הגדול הזה

ז' ס' מלת סהגיון מהרמב"ם וסוף גם בדפוסים סרנה ונעתק גם בלטינות עמים.
ח' התפלות סנמלאים מאלעכני כדפס בפעם לאמון בספר הלקיף מהסכם פיליפאווסקי בלונדון: לפסיף 1849 וסוף בכתובים בגנזי מולכי הספרים כמו בלונדון בוואטיקאן ובפרמה לכומר די לאקסי.
ט' לותות הסמים מאליסטו נעתק אל אסד עטומדי סבינים כמ"כ יוסף הסביל בן כ' שמואל וסוף בכ"י בפאריז. anciens Fonds Nr. 30.
י' דעות הפילוסופים כולל כל דעות הפילוסופים מספר אליסטו וסוף בכ"י. ועוד העתיק הרנה חבורים. ובס' מקור חיים מר' שמואל בלל"ם מובא מר"ם אבן תבון כמה תוספות על טעמי המצות הרמב"ם.

א) הסכם חזה אסר היה מבלילותה היו לו ל' אמים וכלם חכמים ואחיו ר' שמואל בן כ' אברהם בן הקדמי סלוי היה חכם ומשורר גדול אסר בעל תחכמוני יאמר עליו: „שהוא מעין הסכמה ויש המשבחים". וכ' אברהם הנ"ל הפתיח מסגרי לעברי.
א' ס' המצות מהרמב"ם העתיקו קודם כ' עמה בן תיבון אבל ממהדורא ראשונה, ואחרון הפתיקו מעהדורא בתרא אשר שלחו אליו כ' אברהם בר מיימון ז"ל, ונמצא בדפוסים שונים.
ב' בן המלך וכנזיר הועתק מלמון יון לערבי וכ' אברהם בר חסדאי ז"ל הלביאהו בתפלות הערבי, ונדפס כמה פעמים. והסכם מיוחד הפתיקו ללמון אסכנז.
ג' אגרת תימן וסיא בכתובים בגנזי מולכי הספרים בקיא מינכען כדאמרן לעיל.
ד' מאזני לדק מאלבזאלי נדפס בפעם בראשון מר' יעקב גולדענטאל ליפסיא 1839 וההעתקה הסיא נמצאת בכ"י בכמה ביבליאוטקי מעורבמות באנגלופא.
ה' ס' התפוס המיוסס לאליסטו מלוקט מכל חכמי יונים הפילוסופים דפוס וויניא די ליוון די פרינטא.

כי אין מסרבין לגדול, והוספתי נוסף משלי איזה הערות וציונים וגרסאות בשולי הספר הזה כפי יכלתי וכפי מה שחנני אלהים החונן לאדם דעת וגם ציינתי מראה מקום מן הפסוקים הבאים בספר מתנ"ך.

העתקה זו אשר ידובר בה היא יותר מעולה ונבחרת מהעתקת מערבי משני צדדים: מצד אחד נעתק בקיצור נמרץ ובחין לשון ע"ד המליצה, ע"ד משפטי הלשון כדרכו של המעתיק ר"ש הנ"ל. ומצד הב' יבואו בה כמה מאמרים אשר לא נמצאו בהעתקת מערבי ובלי ספק הושמטו בנדפס מחמת הצענזורי ובעבור מעלותיה שדברנו בה ראויה היא להפיצה בתוך ישראל ולהעלותה על מכבש הדפוס למען יתענג כל הקורא בה. את זה חזיתי להקדים למאמר אגרת תימן זה ויהיו נא דברי אלה לרצון בעיני הקורא, וזה שכר פעולתי.

דוב בירח שנתנה התורה שנת תרל"ג לפ"ק

דוד בלא"א הר"ר אברהם האָלוב

אגרת תימן

כתב רבנו משה ב"ר מימון זצ"ל צלמנא אלי' שיך אל חבר אל אגל אל פאצל אל כאמל מר' ור' יעקב בן חיי רבינו נתנאל בן פיומי ז"ל ובאללה אסתעין 1), מני אנא משה ב"ר מימון הדיין ב"ר יוסף החכם ב"ר יצחק הרב ב"ר עובדיה הדיין זכר צדיקים וקדושים לברכה: חזקו ידים רפות וברכים כושלות אמצו. לכבוד קדושת 2) מ"ר ור' יעקב החכם הנחמד היקר הנכבד בן כבוד מ"ר ור' נתנאל ז"ל בן פיומי ולכלל כל אחינו ואלופינו כל תלמידי הקהלות בארץ תימן 3) ישמרם 4) צורם ויגן בעדם אמן נצח סלה.

על שרשי האמת יעידו גזעיהם, ועל טוב המעינות יסהידו נובעיהם, ואמנם כי משרש האמת והצדקה פרח נצר נאמן, וממעין החסד נחל נמשך בארץ תימן, להשקות בו 5) כל גנים, להפריח הנצנים, והנה הוא לאטו נדבר 6) לכל עיף וצמא במדבר, ובו מצאו ספקם ודיים, כל עוברי דרך ואיי הים, לכן העבירו

1) הדברים סלנס בלשון ערבי סמרים בהעתקת ל' נחוס מערבי.
2) בהכ"ס כתוב: „גדול וקדוש".
3) בנדפס כתוב „אסל" לפני המלות בארץ תימן.
4) (פס) נתוסף עוד לפני המלה ישמרם „הפס" וזוא לאטו נלא לוך. ואפשר שכתב המעתיק: „הפס ישמרם ולורם יגן בעדם" ונשתבש בדפוס.
5) פס „ „בפס" וזוא כנגד מפסע סלסון.
6) גם בהעתקת מערבי כ"כ, ובפיהם הוא מגומגם וג"ל: „וסגם הוא לאטו ידבר כל עיף ולמא במדבר" מלשון ורמו כבשים כדברם בסוא עניו סגבגם כי תבגוס ויגסג: ידבר, ועניגו שסגמל מגסיג בגמת ובמתיגות כל עיף ולמא במדבר.

קול בספרד ובספרוים, מקצה השמים ועד קצה השמים, הוי כל צמא לכו למים, בסוחרים ובכנעניים, כלם יחד לשיאליהם עונים, כי מצאו מטע יפה ונעמן ומרעה טוב כל רזה ישמן, ורועה בו רועה (נ"א מרעה) נאמן 7) יושבי ארץ תימן, וכי הם לדל נותני לחמו מאד לעשירי מקדימי שלומו, הליבות שבא קוו למו, וידם לכל עוברי דרך מתוחה, וביתם פתוח לרוחה, ועמם מצאו הכל מנוחה, ונסו יגון ואנחה, וכל היום הוגים בתורת משה, הולכים בדרך הורה רב אשי, רודפי הצדק מחזיקי הבדק, מעמידי עקרי התורה על תלם, מקבצים, נסוגי עם י"י במלולם, מקיימי המצות 8) במקהלותם, אין פרץ ואין יוצאת ואין צוחה ברחובותם, ברוך ה' אשר לא השבית מקיימי התורה שומרי מצות וחקים באיים הרחוקים, כאשר הבטיחנו בטוכו ובחסדו, על ידי ישעיהו עבדו, ואתם האות כאשר הודיענו מבנף הארץ זמירות שמענו, יסערכם ה' להקים דת וחקה, לשמור משפט וצדקה, לשמור מצותו ודתו, לאחוז בברית, אמן נצח סלה.

וכאשר הגיעני כתבך 9) למצרים, נעמו לשמוע 10) כל אזנים, ותאוה הוא לעינים, והוא העיד בפנינו 11) כי ממשרתי ה' אתה היושבים בצלו 12) החונים על דגלו 13), ומאוהבי (נ"א ומרודפי) התורה ואוהבי דתותיה, השוקדים על דלתותיה, יפתח ה' לך אוצר מצפוניה, וימלא 14) בטנך (נ"א לבך) מצפוניה, ויהיו דבריה נר לרגלך, ואור לנתיבתך, וזה אשר אמרת 15) ידידנו בכתבך, כי שמעת מקצת אחינו אנשי גאולתנו 16) יש' צ"ו שהם מהללים אותי מרבים ומשגנים, (נ"א ומנשאים) 17) ועורכים אותי 18) לגאונים (נ"א לגדולי) איתנים 19) לפי אהבתם ספרו, ובטובם וחסדם חברו ודברו, דבר ברור על אפניו 20) ממני שמע, ואל אדם אחר אל תישע, אני קטן מקטני חכמי ספרד, אשר עדים בגלות הורד, ותמיד אשקוד במשמרתי, ולא השנתי חכמת אבותי, כי ימים

7) בנדפס: „ולרועיהם בו מרעה נאמן", וגם הנוסחא כאן „ורועיהם בו רועה נאמן" נכונה מענינו המנהיגים מנהיגי העם.

8) פס מקיימי כל המצות בדקדוקיה במקהלותם.

9) פס נתוסף „יקירנו".

10) פס חסר „לשמוע".

11) פס נתוסף „עליך".

12) פס כתוב „העומדים בהיכלו" והוא יותר נכון.

13) פס „ ומרודפי.

14) פס „ לבך.

15) פס „ אמלתי והוא טעות הדפוס.

16) פס „ „גליותינו" וכאן הוא יותר נכון.

17) בב' ההעתקות „ומשוגים" והגירסא נכונה „ומנשאים" ואולי הוא מלשון הכתוב ויסגה ואת נעלותיה ועניני שהם מנשאים ומבדלים אותו יותר מכל החכמים ולפ"ז ל"ל „ומשגיים".

18) בב' ההעתקות הגרסא „אותו" ול"ל אותי.

19) פס „לגדולי איתנים" ול"ל כאן לגאוני איתנים בחכמיות.

20) פס „ידבר דבר על אוסניו ממני שמע" והוא נקיט ליתא דקדא, ומגיהם נכונים.

בית אגודת חסידי חב

רעים וקשים פגעונו, ובשלוה לא התלוננו, יגענו ולא הונח לנו, והיאך תתברר לגולה מעיר לעיר וממלכה אל ממלכה 21) אבל רצתי אחרי הקוצרים בכל שבולים 22) ואלקטה בשבולים, 23) אקבץ [illegible]ות והמלאות והצנומות ולדקות (ג"א והרקות) 24) לא אבעט, זה שבתי הבית מעט, ולולא ה' שהיה לנו, ואבותינו ספרו לנו, לא השגתי המעט אשר אצבר, 25) ומפנו תמיד אשבר 26) ועל אודות ידידנו תלמידנו ר' שלמה סגן הכהנים החכם והנבון אשר אמרת בכתבך כי הוא מרחיב 27) פיהו במהללינו, ומאריך לשונו בשבחינו, לשון הבאי דבר כפי תשוקתו, והגדיל לספר באהבתו וחמלתו, יש' צ"ו ויהיה כגן פורח, ויחזירהו אלהינו שלם ושמח. ושאר עניני כתבך אשר שאלת להשיבך עליהם ראיתי להשיב בתשובה בלשון קדר וניבו, 28) למען ירוץ הקורא בו, מכל 29) האנשים והטף והנשים, כי תשובת עניינו יחד, ראויה לעמוד עליה כל קהלותיכם כאחד 30) זאת תחלת האגרת 31) אמנם מה שזכרת מענין זה המושל בארץ תימן 32) אשר גזר שמד על ישראל והכריח לאנשי ממשלתו לצאת מן הדת, כאשר עשה הכנעני בארץ המערב, שסעה השמועה לבבנו, ונעבר לנו כאבנו, ונבהלו רעיוניו, 33) ובאמת זאת היא השמועה רעה אשר כל שומעה

---

21) בהעתקת מערבי חסר כל המאמר ממלת „וכאיך" עד „אל ממלכה" ובמאמת היה הכב ז"ל מגעוריו תמיד בעלטונלא גמוכה כמו שיתאוכן בסוף פירושו למסנה, כי כמנכנסה עיר מולדתו קדונה מאלמאכדען בשנת 1418 למספרם ואז היה בן י"ב שנים נרח אביו עמו ועם משפחתו לעיר אלמעריא ומשם לאחר שישבו זמן קט התנולנו אח"כ איזה שנים בערי אספמיא אשר היו תחת ממשלת הנוצרים, ובשנת 1160 הלך אביו עם כל משפחתו לפאס ושם ישבו כמו ה' שנים ואח"כ בשנת 1165 בכמו בקיטון לילה לירושלים עיר הקודש ושם נתעכבו רק ג' ימים ומשם הלכו לחברון ונשתטח הכב ז"ל במערת המכפלה על קברות אבות הקדושים יום שלם, ומשם נסעו למצרים ונתישבו בפאסטאט אז בקייאהו ישנה בשנת 1166.

22) בנדפס כתוב „שבילים" והוא נכון.

23) שם „בשבלים" וכאן הוא ע"ם.

24) שם „ והריקות לא אבעט.

25) שם „אספור" ויותר מתאור כאשר הוא בהעתקתמי

26) עניינו מכירה ומסירה, אז מלשון: את מספר הכלים ואת שברו וב' הסולאות הללו עולות בקנה אחד כלומר שהוא יוכל למסור ולבאר ולפתור את הספרים מהידיעות שאסף ונבר; והוא לקח המלה הזאת בעבור הסרוז, (עיין בהקדמתו).

27) שם „מרחיק" והוא טעות הדפוס.

28) שם מורכב מלה קדר וניבו במלה אחת והוא טעות הדפוס.

29) בהעתקת מערבי כתוב „בכל" — וב' נוסחאות אין מדויקות וג"ל שג"ל „הכל" ועניינו למען ירוץ הקורא בו הכל האנשים והטף והנשים.

30) בנדפס כתוב לסיפך תמורת יחד „אחד" ותמורת כאחד „יחד" וג"ל שנוסחא דשם היא מוסרוכת יותר.

31) חסר בהעתקת מערבי. 32) שם כתוב: מן כעומד בארץ תימן, (רומז על השמד שהיה בארגענד (Maghreb) באפריקי בשנת 1146 למספרם.

33) בנדפס כתוב בג"א שמועה זו הסיכה הדר פנינו, וכגזו ומלו עליה כל קהלותינו, (כוונתו על השמד הנ"ל ועל השמד בארץ תימן.

תצלנה שתי אזניו, חרדו לבותינו ונבוכו רעיוניגו וחלשו כחותינו לצרות השמד העצומות אשר נגזר עלינו בשתי קצות העולם מזרח ומערב והם ישראל בתוך אלה מזה ואלה מזה, ועל כיוצא בזה הזמן הקשה המבה ל אמר הנביא מעתיר בעדנו מתפלל בעבורנו 34) חדל נא ה' אלהינו מי יקום יעקב כי קטן הוא (עמוס ו' ה'), וזה הענין שאמר המעט בעיני מאמין בשם ה' ובתורתו, ובמשה נאמן ביתו, 35) ואין ספק שאלו הם הכלי משיח אשר היו ההכמים מתפללים לשם שלא לראותם 36) והנביאים היו חרדים בדמותם אותם כמו שאמר ישעיהו (כ"א ד') כאשר 37) תעה לבבי פלצות בעתתני, וקרא השם בספרו אוי למי שיראם ואמר אוי מי יחיה משומו אל 38) ואשר זכרת 39) מהתבלבל דעות קצת בני אדם וסור לבבם והתמוטטה אמונתם, וקצתם לא סרה אמונתם, ולא מעדו רגליהם, ולא תעו אחרי לבבם ועיניהם, גבר הקדימו הנביאים להודיענו את כל זה ובאר לנו האדון דניאל מה שהודיענו השם כי כשיארך גלותנו ויתמידו הצרות עלינו יתמוטטו רבים מהדת ויכנס בלבם ספק ויתעו בגלל מה שיראוהו מחולשתנו והגבורה בקמים עלינו ומשלם בנו 40) וקצת אנשים לא יספקו ולא תפסד אמונתם, אמר (דניאל י"ב י') יתברו ויתלבנו ויצרפו רבים והרשיעו הרשעים ולא יבינו כל הרשעים והמשכילים יבינו, אחרי כן באר לנו שאפילו הנביאים 41) המשכילים אשר עמדו כנגד הצרות וישארו על אמונתם ביי' ובמשה עבדו ועברו עליהם ענינים יותר קשים ורעים מאותם, אשר עמדו כנגדם עד אשר יכנס בלב קצתם ספק ולא יזח רק המעט והוא אמרו והמשכילים יכשלו וגו'.

---

34) בנדפס בנ"ל: ועל סעם הקשה הזאת שלא הבנתי בעמדה התמיל לסעמיר בעדנו ולהתפלל עלינו ככתוב וכו'.—

35) פס ודבר זה לא יתכלה בו בעל אמונה, ולא יעליבהו מי שים לו בעפס אמנה

36) בנדפס: שלא יהיו מלוחים בהם, והוא משובש ול"ל: „מלוים".

37) מלת „כאשר" פס היא לגא לוכך, וגם בנדפס לא כתוב.

38) פס בנ"ל: וגם בם' היבר אמר בבולא אוי למי מיבים מלוי בלאומו הזמן מבומו אל — ופס ם' היבר הוא כמוי לתוכה הקדומים וכן קראה הלאנ"ע כ"ע בלאם הקדמתו לתוכה ובספרו ספס בבוכה בפס ספר היבל.

39) בנדפס: אבל מה שאמרה תמוכת שאמרה וגם הבוסחא „שאמרה" היא נכונה כ"ל מה שאמרה האגרת.

40) והנני אליג לעיני הקורא הבוסחא מעתקת מערבי וז"ל: אבל מה שאמרה שדעת קצת בני עמנו נעדלה ונתבלבלה ונפה לבבם והתחדש לחם ספק ונתעלמה סבבחם וקצת לא סרו מאמונתם ולא נתעלמה ולא סרו זה לזה, דבר זה כבר קדם ע"י דניאל ע"ה כמו שהיענו הבולא כי בהאריך לבו הימים בגלותנו ובגא הגלות עלינו ילאו רבים מן הדת ויפחדו לחם ספק ויעמו, וקבה זו תהיה בלאותם הלדולנו ותוקף יד מוביגו והתגברותם עלינו.

41) כ"ל עהולא טעות סופר ול"ל הטבינים.

ועתה אחינו ראוי לכלכם שתשמעו ותתבוננו מה שאניד לכם ותלמדוהו לקטנים ולנשים, כדי שתתקיים מה שחלש מאמונתם ונפסד ויתחזק בנפשם באמת. 42) אשר לא יסור, 43) והוא 44) שזאת תורת האמת האמתית הנתנה לנו על ידי אדון כל הנביאים הראשונים והאחרונים אשר הבדילנו בה מכל בני העולם באמרו רק באבותיך חשק ה' לאהבה אותם ויבחר בזרעם אחריהם, ולא היה זה בעבור שהיינו ראוים אליו רק מחסדי השם עלינו 45) בגלל מה שקדם לאבותינו מידיעתו ואהבתו 46) באמרו ית' לא מרבכם מכל העמים חשק י"י בכם ויבחר בכם וגו', כאשר יחדתנו במצותיה וחקיה ונגלתה מעלתנו על זולתינו בסדריה ועניניה באמרו ית' מזכיר חסדיו לנו 47) ומי גוי גדול אשר לו חקים ומשפטים צדיקים התקוממו 48) כל האומות. עלינו בעבורך 49) על צד קנאה ורשע ונחלצו מלכי הארץ להלחם בנו בגללה על דרך חמס ופשע. רוצים לחלוק על השם ואין לחלוק עליו. לא היה זמן מאז ועד עתה שלא שם כל מלך עז או איש רע מתגבר ראשית כוונותיו ואחרית מצותיו לסתור תורתנו ונתוץ דתנו בכח הזרוע והגבורה בחרב 50) כעמלק וסיסרא וסנחריב ונבוכדנצר וטיטוס ואנדרינוס וזולתם מן הדומים להם. זהו המין האחד משני המינים אשר ישתדלו לנצח בהם הרצון האלהי 51) והמין השני הם נבוני האומות וחכמיהם 52) כשריאנין 53) והפרסיים והיוניים שהם ג"כ משתדלים לסתור התורה, ולנתצה בטענות יחשדו בהם חשד 54) ומחלוקת נצוח יחברו מהם ספקות וישתדלו בהם לסתור בהם הדת

42) לריך לסגיס כאן „סאמה" וכן סוא בנדפס.
43) בנדפס נחוסף: וילילי סבורא וילילכס מן ספסק.
44) בנדפס מתסיל. דמו סזאת תורת ס' וכו' —
45) ופס נחוסף: ומוזו סהתחסד אליו זסיטיד לנו.
46) ומוסמא מל' כמוס מעכני סיא: בסביל שקדמו לאבותינו מעשים מוביס בידיעת סבורא ובעבודתו.
47) סמאמר הזה „מזכיר חסדיו לנו" לא כתוב בהעתקת מעכני.
48) בנדפס: קנאתי. 49) מסונס. ול"ל „בעבוריס"
50) בנדפס טועתק בל"ל וז"ל: קנאתו העכו"ס כלס על דתנו קנאה גדולה וילאנו מלכיהם בשבילה לערער עלינו שטנה ואיבה, ולהרגס להלחס בה' ולעשות מריבה עמו ואלהים הוא ומי יכל לו ואין לך זמן מאז שנתנה לנו תורה בו עד זמננו זה שכל מלך עכו"ס גובר לו מכריח לו מתגבר לו אנס שאין תחילת כוונתו ודמו לסתור תורתנו ולהסיר דתנו באונס ובגלגון ובמרבב.
51) פס זהו הכוונה האחד מהני הכוונים שהתכוונו בו לנגח המין האלהי.
52) (פס) אבל הכוונה השני פס המומדדים מעאל המופלים והחכמים מיתר הלשונות. 53) (פס) האדומים.
54) כמו מאחיתו Manetho כהן גדול שבולים Diospolis בשפתו דברי הימים למלכי מצרים, ואפילוניוס Apollonius Molo מרודוס מורה בדומה ופוזידוניוס Posidonius von Apamea שבאפס Chäremon Lysimachus וסרמון וליזימאכוס בזמן קיסר אויגוסטוס, ובראשם הסורר הגדול אפיון Apion בזמן טיבעריוס Tyberius שהתנו כלם כנגד דת משה בחבוריהם ולנו למחותם מן העולם.

ולמחות זכרה כאשר ישתדלו בו המתגברים כחרבותם ולא זה יצלח ולא זה יצלח 55) כי ערבות השם ית' שמו קדם לנו ע"י ישעיהו הנביא שכל מתגבר שישתדל לבטל תורתנו יתוץ בשם טענתו ויבטלה וידיחנה ולא התמיד כהתמדת טענותינו אמר ית' מ"עד טוב, כל כלי יוצר עליך לא יצלח וכל לשון תקום אתך למשפט תרשיעי' ושניהם חושבים שזה בנין אי אפשר שינתץ וישתדלו לנתק יסודותם הצנלות עד המים והם מוסיפים טורח ועמל והבנין ישאר ככתחלה והאמת ילעג בהם וישחק מהם על השתדלותם לחולשת שכלם כמה שאין ראוי לאדם להשתדל בכיוצא בו. אמר הנביא מתאר השתדלותם ולעג באמת בהם (תהלים ב' ג') נתקה את מוסרותימו ונשליכה ממנו עבותימו יושב בשמים ישחק אדני ילעג למו. הנה לא סרנו נגיעים ומנוסים משתי הכתות האלו כל ימי ממשלתנו וקצת ימי גלותנו 56) אחר כן נתחדשה כת אחרת שהרכיבה ענינה משני הענינים יחד ר"ל התגבורת והטענות והמחלוקת וראתה זה יותר חזק למחות זכר האומה והתורה והסכימה שתתפאר בנבואה ותתן תורה זולת תורת השם ותאמר שהיא מאת השם באמרתו ותורתו האמתית ויחדש ספק ומבוכה, כי זאת חולקת על זאת ושתיהן מיוחסות לאל אחד ויהיה מבוא לאבוד זו 57) וזו בתהבולה נפלאה אשר יעשה האיש הרע מאוד שהוא ישתדל להרוג שונא עם התקיימו הוא וכשילאה ישתדל בענין שיהרג הוא עצמו ושונאו ותחלת מי שמצא זה הדעת היה ישוע הנוצרי שחוק עצמות והוא מישראל והוא אעפ"י שהיה אביו גוי ואמו ישראלית העיקר בידינו גוי ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר ואולם נקראהו להפליג בחרפתו הוא הביא לחשב שהוא שלוח מהשם לבאר ספקות התורה ושהוא משיח היעוד לנו על יד כל נביא ופרש התורה פירוש מביא

---

55) בנדפס חסר מאמר הסני: ולא זה יצלח.

56) וזה נוסח הסמערני: שהקב"ה בחר אותנו ע"י יעניה שכל אנם לו נלחון שיתכוון לחתור תורתנו ולבטל דתנו בכלי זיין, יחבר הבורא כלי מלחמתו ולא יצליחו וזה ע"ד המשל כלומר שעלתו לא תחלש לעולם וכמו כן כל פוען שיתכוון לבטל תה שבידינו יצא מפויב מן הדין בטענתו ויבטל אותה ולא תתקיים כמו שנאמר כל כלי יולר לא יצלח וגו' — — ושתי אלו הכוונות כלומר הענו"ם המתכווניס לשתי אלו הכוונות עלה בדעתם שבמין זה אינו נוח ליהרוס ולהעפ"ר עשו אחוס להרוס יסודות הדת שהיבנו בטענה כאמן ותם בכ"ז מוסיפים יגיעה וענג והבנין יעמד על מזקתו ושאמת יתחל בהם ויתחק, כלומר הקב"ה שהוא שאמת יוסב ומתחל ושוחק בהם על שהם מתכווניס בחולשת שכלם כוונם שאין לה מכלים. ועל זה הענין אמר דוד ע"ה ברוח הקודש (ולא "נביא" כאשר הוא מתואר בהעתקתנו כי לא מצינו בכל כתבי הקודש שמתואר דוד המלך בשם נביא כי הוא לאה רק ברוה"ק ואם גם מצוהו לז"ל בין נביאים לאשונים (פוסה ע"ם ג') — בראותו כוונתם לחתור דת האמת ובראותו שהקב"ה יוסב ומשחק בהם „נתקה את מוסרותימו וגו'. ועדיין אנו בחוכים ומנוסים בשתי הכתות האלו מיום מלכותנו וקצת ימי גלותנו.

57) וזה נוסח הסמערני: ובראתה בעלה להכסיל שם אומה זאת מדרך אמר הוא שהמכבל בענתו להחודע בשם נבואה ונחדם דת מבלעדי תורת ה' והודיע

לבטול כל התורה וכל מצותיה והתר כל אזהרותיה לפי מה שכוון והרגישו ההכמים ז"ל לכוונתו קודם שיתחזק פרסומו באומה ועשוי לו הראוי לו וכבר הקדים השם להודיענו זה על ידי דניאל כי ישתדל איש מפריצי עמנו וכופריהם לפסיד התורה בהתפארו בגבואה והכנים עצמו בענינים גדולים ואמר שהוא משיח ושהשם יכשילהו כמו שהכשילו 58) והוא אמרו ובני פריצי עמך ינשאו להעמיד חזון ונכשלו ואחריו אמן מרובה יצאה תורה מבני עשו ויהפוה אליו ולא היתה היא כוונתו אשה היה מיהל אותה ולא הזיק מעשהו לישראל ולא נסתפקו בו רבים ולא יחיד כי התבארה להם סתירת דבריו והנצח ונפל בידינו 59) עד שהיה סופו מה שהיה 60). אחר כן עמד אחריו משוגע 61) הלך בדרכיו שהוא פתח לו הדרך והוסיף עליו כוונה אחרת והוא בקשת המלוכה וישיעבדוהו בני ארם וחדש מה שהתפרסם ורצונם כלם לדמות דתותם 62) בתורת ה' ית' ולא תתדמה המלאכה האלהית במלאכת בשר ודם אלא לנפתה 63) שאין בחינה לבשתיהם, וההפרש בין תורתנו והתורות אשר יתדמו בהם

דבריס שסמי המוכות מאת י' וכוונתו לאדם הספק ולהכניס מבוכה בלבותינו בהיות המזרה אחת כפך האמרת ומתיכן מכונות לאנוס אסד להיות זה מצוה ומעבר לסמוך תורתנו.

58) המאמרים האלה המתחילים: „וזו המצוה נפלאה" עד „כמו שהכשילו" נמצאו בגלפס עממת הלעמזור.

59) וזה נוסח מערבי: ואסריו בזמן אחוך עמדה דת מיוספה אליו אים אסר לא היתה כוונתו אליה ולא עלתה כמו כן במחשבתו ולא הזיק שום דבר לישראל ולא נולד בהם ספק לא לבלבל ולא ליחידים, לפי שהתבאר להם מסרונו ומנכתה ואחד בידינו עד שנעשה בו מה שנעשה.

60) ואילו כיון כבר המחבר על מני הפרסי שנקרא בפי סופרים קדמונים Manichäi שמי בשנת 325 למספרם עם אריאוס Arius בזמן אסר, והוא המליא דת מדשה שמוכבה מאמונת הפרסים בני עמו ומהבדה כתות שונות ממזרח וממערב שהיו לפניו עם אמונת הגוללים מדשים מקבוץ בזו. ועיקר פיתת למורו שעליו יסודב קומב דתו הוא: שיש שני אלהות אחד אור הטוב ואחד חושך הרע. והוא התעה רבים מהמון עם אחריו עד שבא אל מלך פרס עם ד' מאות תלמידיו להתוכח עמו, והמלך נוה לתלות את כל ד' מאות תלמידיו בעצי גן המלך. אחר הקעודה הלך המלך עם מני לשום בגנו והראה לו שם כל הגלוגים, ואמר לו בהמול ראה כל זה עשה אלוה חושך הרע, ואתה גם אותך, אלוה חושך הטוב, לא יגיל, ותלה גם אותו על עץ בשנת 325, ועיין בעקידה בפרשת ואתחנן שמאריך בזה המעשה וגם בשנת דוד. (ולדעת בעל ס' הקבלה היה מלך פרס הנ"ל שנור מלכא ולפי זה הגיע קרוב לק' שנים כי שמואל ירחינאי מי תחת ממשלתו והיו אוהבים זה את זה כשני אחים וירחינאי נפטר בשנת 250) ואפשר שהיהודים באלו מקבלים מיתתו באמר הרב ז"ל: וסגלת ונפל בידינו עד שהיה סופו מה שהיה. ואולם מה שאמר הרב ז"ל שהיה מבני עשו לא נדע מאיזה מקור שאב זה. וכ' נמוס מערבי לא גרס „מבני עשו" בהעתקתו.

61) זה מחמד. 62) נ"ל להגיה „לתורת ה'" וכן להלן „למלאכת בשר ודם" וכן הנוסחא בהעתקת רנ"ם.

63) בהעתקת רנ"ם למיגק.

כהפרש אדם החי המדבר ובצלם אשר תתוקן מלאכתו, מן השיש או מן העץ או הכסף או הזהב עד 64) שישוב דומה לאדם שהסכל בחכמה האלהית ובמלאכת העליונית כשיראה בצלם דומה לאדם בכל שטוחו הנראה בתארו וצורתו אבריו ושעורו ומראהו יחשב שמלאכת הצלם כמלאכת האדם בשוה לסכלותו 65) למה שבתוך האחד ובתוך האחד, אך החכם היודע תורותם שניהם ידע שבתוך זה הצלם אין תקון מלאכה בו כל עקר ובתוך האדם יש ענינים נפלאים באמת וענינים נחלים מורים על חכמת הבורא 66) מהמשך עצביו ועורקיו והסתעפם והבדל מיתריו ומקומות דבוקם והסתבך קשריו ואיך צמיחתם והרכבתם עצמיו ופרקיהם ויציאת גידיו דוסקים ובלתי דוסקים והחלקם והנחת אבריו קצתם בקצתם גלוייהם וגסתריהם כל אחד מהם כשעורו ותכונתו ובמקומו ובראוי לו, כן הסכל בספרי הנבואה ותורות תורתנו, כשיערוך זאת התורה לתורה הבדויה יחשוב שבשניהם דמיון, בתורת השם אסורות ומותרות ובאחרת גם כן אסורות ומותרות ובתורת השם מעשה עבודות ובזאת מעשה עבודות 67) ותורת השם תצוה ותזהיר ותיעד טוב ורע וכן זאת תצוה ותזהיר ותיעד טוב ורע 68) ואלו הבין מה בין שתי התורות היה יודע שהתורה האלהית האמתית כל חכמה בתורה, שאין בה לא מצות עשה ולא מצות לא תעשה שאין בתורה ענינים מביאים תועלת לשלמות האנושי ומרחיקים נזק מונע מן השלמות ההיא ויקנו מעלות מדיות ומעלות שכליות להמון כפי שכלם ולסגולות כפי השגתם ובהם יהיה הקבוץ האלהי חשוב ומעלה מגיע לשתי השלמיות הראשון אשר הוא המשך מציאותו בעולם על המוב שבענינים נאותים לאדם והשלמות השניה היא השגת המושכלות כפי מה שהם כפי יכולת האדם ושהתורות ההן

---

64) נגדפם עד שמקנו ומיכו נגוכם אדם.

65) ופס לפי שאינו יודע הפנימיות של מניפס.

66) ופס בנ"א. נבאומו ענגיו המסכים בנמר שמעם קנם סתנועם הספלית הנקרא בלשון ערב „עגל" ובלע"ז „מוסקול" נאגרי הנמר והמלכד ונטים יסרותיו ומקום דבוקם ולפיפת קטוריו ואיכום גדולות והרכבם אגריו ופרקיו ומולא עורקיו סמחבועמים והעורקים שאינם ממנועמים וסמחלקם ויסוד נחפיו קנמס על קנמס המילוניס והפנימיים כל דבר ודבר על מחבונתו ותבניתו ובמקומו, כן הדבר נכסיל שאינו יודע קצרי כחני הקודם ופנימי הענוים.

67) פס ודם ה' יש בם לוויס הבנם ולזהרום ועונמים ופכר כמו כן בזאם המזוזים הנפעלם.

68) נגדפם הנוסחא יומר מוחוכת וז"ל: ואלו היה יודע הפנימיותיהם הי' יודע הסדם הפלסיה המתים המכמתם בפנימיותם ושאין לם מוס לוי ולא אזהרם שאין בפנימיות שלם דברים המביאים תועלם בשלמות הסדם ומרחיקים ממנו בזק המונע ממנו השלמות הסיל, ויביאו לו בהם מעלות המדות ומעלות הדעות להמון כפי יכלתם ולחידים כפי השגתם, ובהם יהי' הקבוץ האלהי המעולה והמגיע והסמוכה על שתי השלמיות האלו כלומר השלמות הראשונה הסיל המתמדת קיומו בעולם הזה על מיהב הענינים הנאותים לאדם. והשלמות השניה הסיל השגת המושכלות כמו שהם בעצמם כפי כח אדם. וידוע כמו כן שהדתות הבם המדמים לדתנו שם דברים שאין לבם

המקדמות ענינים אין תוך בהן רק חקוי לבד ודמוי והמשל כוון בו במרמה להגדיל עצמו ושיבא להחשוב שהוא כפלוני ופלוני ונגלתה ערותו למשיגים ושב שחוק ולעג כמו שישחקו וילעגו מן הקוף, כשיחקה פעולת האדם וכבר קדם לנו גם כן הודעה על ידי דניאל כי כן יעשה 69) ושבאחרית הענין יעמוד עומד יתן דת דומה לדת האמתית וידבר גדולות כלומר יאמר שנתן לו ספר ודבר השם אליו והוא דבר אל השם, וזולת מרב לבריו אמר דניאל בספר ותאר מלכות 70) רומי והמשיל עמידת המשוגע והיותו מנצח מלכות רומי ומלכות פרס ומלכות יון 71) בקרן שעלה צומח ואריך ועצר כמו שהתבאר מן הכתוב ההוא להמון ולסגולות שהיו ענינים גלה אותם בסגיאות לא יסבלו פי' אחר 72) אמר (דניאל ח' כ"א) מסתכל הויתי בקרניא ואלו קרן אחרי זעירא סליקת בינהון ותלת מן קרניא קדמיתא אתעקירת מן קדמוהי וליה עינין כעיני אינשא בקרנא דא ופום ממלל רברבן, 73) ואתה הסתכל תקון זה המשל וסליאתו אמר שהראה קרן הקטנה העולה כאשר ארכה והפילה ג' קרנותי לפניה והוא נפלא לארכה והיה לקרן שתי עינים דומות כעיני האדם, ופה מדבר גדולות ר"ל שיתן דת דומה לדת האלהית ויתפאר בגיבו לה וירבה דברים ובאר לנו דניאל שהוא יתפאר בבטול זאת התורה וישתדל לשנותה אמר ויסבר להשניא זמנין ודת וכו' 74) ובאר לנו השם ית' שאם יאבדוהו אחר עצמתו ורב גדולת עם כל מי שנשאר מהקודמים לו ושאלו החולקים לו שלשתן ר"ל הדת המכרחת בחרב והמתפארת בטענות והמתמדת בדת כלם יאבדו ואע"פ 75) שהראה להם

פכימות אלא פעולים ודמיונים סתכוון לפס המדמה לכנוד ענמו ולאמר עליו שפי' כפלוני ופלוני. והמנאלים מבלטמו לכנד המכמים ובעבס דבר עסוק ולילנות כמו מעסקים מפעולות הקוף כפדמה מעמיו לעבעס אדם.

69) פס ומנאלסכים הדבר יעמוד אדם ויגלם דם המדמה לדת המאמת וידבר גדולות ויאמר מידה מליו רוס נבואה ונתן לו ספר ומדבר סגולא עמו ואמר סוף לבולא.

70) פס מלכות עכו"ס.

71) פס לקרן גומס מאלכה וגדלה.

72) פס נמוסף: אלא כפסומס.

73) פס ואמס מיין בסכמת זה המבל ותראה כפלאות, אמר מראה הקרן המלמיה המלמסה ונעוד מסי' מתמיה על אריכותיה, ומל המפילה מלם קרנות מלמניה עד מראה לקרן המיא עינים כעיני אדם ופס מדבר גדולות, כלומר מהעומד הזה ידמה דת המדמה לדת האלהית ויאמר מהוא כנגיל ויכנה דבריה.

74) פס ובאר לו הבולא יתבדך לדניאל מהוא עתיד לאבדו אחר גדולתו וגדלת אריכותו עם כל הנשאר מן האומות הקדמוהו. ומלמס המתבעים האלה כלומר הכת האלהית והכת הפוטנת מענות והכת המתמדה לדתיהו כלם יאבדו.

75) כאן הדברים מגומגמים קצת ויותר מעורבים בהעתקת מעבני וזה נוסחתו: ואם תראה לכם (נ"ל מהם) פוס גבורה ונלחון בפוס זמן לא תעמוד לכם הגבורה הזאת ולא יאריך לכם הנלחון הזה. וכן גזר עמו בולאנו יתבדך והנביאנו מעולם ועד עולם הכל זמן וזמן מיעמוד על הנאיתם הל ישראל המד לו מיתמדם מליהם פוס רוגז מהוא עתיד לקלקו ולהמיתו הכן אמר דוד בבוס"ק מהפר בלחון האומה

גדולה ותגבורת זמן ארוך או קצר לא יתמיד להם הדבר ולא ישאר, וכן הנהיג עמנו השם מאז אין זמן שלא יתחדש בו שמד ורגז ואחר כן ירחמו השם. אמר דוד מלך ישראל ברוח הקדש בלשון האומה מספרת התגבר האומות עליה מראשית ענינה ועם כל זה לא יכלו לאבדה עם רוב מה שנגעוה בשמדים וגזרות אמר (תהלים קכ"ט א' הרבה צרוני מנעורי גם לא יכלו לי. ואתם אחינו 76) דעו שבזמן נבוכדנאצר הרשע הבריח בני 77) אדם כלם לע"ז ולא נצל מן הנמצאים רק 78) חנניה מישאל עזריה, ואח"כ אבדו השם ית' ואבד נימוסו 79) נצב האמת כאשר היה. וכן בבית שני בעת תגבורת מלכות יון הרשעה גזרו שמדות עצומות נקשות על ישראל עד לאבד התורה לפי מחשבתם והכריחום לחלל שבת ושלא ימולו את בניהם ושיבתוב כל אחד מהם על בגדו אין לנו חלק בי"י אלהי ישראל ויחק עלקרן שורוכן ואז יחרש בו והתמיד 80

שמתכעמה מחוקף יד העכו"ם בנו ופטוף ממשלתם עליגו מהחלתנו ולעפ"כ אין בכם יכולם להאבידנו ולמחות את שמנו, ואע"פי שכודפים אמרינו ומנגעים אותנו בשמדות וגזרות שכן אמר דוד וכו' —.

76) שם שאינכם יודעים.

77) שם הכריחו את ישראל לעבוד ע"ז, וגם הקיסחא נכונה.

78) בכדסם כתוקף גם דניאל.

79) שם וחזקה שאמת למס שסיתה.

80) ושם ועמדו בגזרה זו.

81) מז"ל מנו מלכות יון שמשלו עב"ל ש"י מעשנת ב' תש"ח עד ג' תרב"א לגזיאת העולם והוא משכבש שמלך אלכסנדר את דריוש עד מות אנטיוכס הרשע ושם בקיר וג קע"ג שנה. אחר לאחר שנפלג מלכותו לד' רשיים נאה אחר ישראל שנקראה אש"כ נפי עמנו אלכס לו שיר"אה מתת סליקוס ניקנור Seleucus Nikator שר נגאו לדעת קלת בשנת ג' תש"ז והוא כמו י"ג שנים אחר מיתת אלכסנדר ולדעת אשרת בשנת תש"ב והוא

	כמו ח' שנים אחר מותו והוא מלך	—	ל"ג	שנים
2)	אנטיוכוס שאטר Soter	—	י"ט	—
3)	טיאוס Theos	—	ט"ו	—
4)	סלויקס גליגקוס Callinicus	—	כ'	—
5)	גליגס Ceranus	—	ה'	—
6)	אסטיוכוס הגדול אביו של אנטיוכוס הרשע	—	ל"ה	—
7)	סיליקוס פיליפי Philopater בנו של הנ"ל	—	כ'	—
8)	אנטיוכוס הרשע אחיו של הנ"ל מלך אליגא	—		
	דר' יומי בשנת תר"י ובלך	—	י"א	—

	סך	קנח	שנה
	ואם חנמרף ד' שנה שני עוד אלכסנדר לאחר שכבש את דריוש (כי בשנת תת"ם כבשהו ובשנת תכ"ד נפטר מן העולם) י"ם שנים לדעת י"מ שאמור למעלה שנא של לבאו	ר	
	ניקאטאר לעלוכה, הרי:	ח	
	ומס שאמר כאן: כשגבלה מלכות יון הרשעה וגזרו שמדות	קעב	שנה

גדולות ומצוות על ישראל לאבד דתם וגזרו עליהם מלוכ הסנת ולהפר ברית מילה

כנ"ב שנה 81) (ואחר כן אבד השם מלכותם ונימוסם יחד. 82) ובכל זמן אחז"ל פעם אחת גזרה מלכות 83) הרשעה שמד על ישראל כך וכך גזרו עליהם ואחר כך בטלהו השם ויסירהו כסור מחדשו וכן אמרו שמד עביד דבטיל, וכבר 84) יעד השם ית' ליעקב אבינו שזרעו אעפ"י שישפילום באומות וינצחום הם ישארו אחריהם אמר (בראשית כ"ח יוד) והיה זרעך כעפר הארץ, ר"ל שהם עם היותם שפלים כעפר מדרך כף הרגל לכל, בסוף ינצחו ויגברו, ועוד על צד המשל שהעפר בסוף יעלה על דורכו ויטאר אחריו. 85) וכבר באר

ומיכחוד כל אחד מישראל בלבושו אין לסם מלך בם' אלקי ישראל וכו' — ועמדו בגזרם זו כמו ב"ב שנה, כוונתו בלתי ספק שהתחילה מאמצע שני המלכות אנטיוכוס הגדול עד מיתת בנו אנטיוכוס הרשע, כי מזמן חזק עד בסופו התחילו לגזור גזירות מסורות על ישראל ומזמן המלך Nikator המלך הראשון נאחס עד אנטיוכוס הגדול לא מצינו שהרעו את ישראל, ואם גם אנטיוכוס הגדול הנ"ל היה לפי מדות יוסיפון לרומיים ס' י"ג פרק ג' מלך טוב ויטר וטוב שלא יזיקו את ישראל ולא את מקדשם בשום דבר, וכל אשר לא מישראל ישמור לנפשו מנשם אל הקודם ולא יעוז אנוש להכנים ביהודים מבעלי חיים הטמאים כ"א הבשמה והעוף שהותרו ליהודים להקריב לפני שאל הגדול אשר שמה (יעויין גם בא"ע פ' כ"א) בכ"ז הפך בסופו והלך לישראל. ואם בתחוד שני המלכות של אנטיוכוס הרשע י"א שנה ושני המלכות אחיו אליוקים Philopator המלך כ' שנים (כי גם הוא היה רוצה להסריב את המקדש ומן הסמים נמעבד עיין בס' הסמונאים פי' ג') וכ"א שנה משני מלכות אביו אנטיוכוס הגדול הנ"ל הרי ב"ב שנים.

או כי בתחוד שני המלוכה של Philopater הנ"ל י"ח שנה, וי"א שנה של אנטיוכוס הרשע וה' שנים שמלך אנטיוכוס אייפאטור Eupater בנו של אנטיוכוס הרשע כי בימיו וקלת בימי אבא בלחם מלחמות ה' יהודה מכבי וי"ד שנים שחלפו שבלחם יונתן מכבי עם דימיטריוס קוטר Soter ועם אלכסנדר באלאס Baias ובסבב אז ע"י טריפון Tryphon וד' שנים שהולך בקרב שמעון מכבי עם דימיטריוס ניקנור Nikator ועם אנטיוכוס סידעטעס, Sidetes ואז בסוף הזמן ד' שנים הנ"ל והוא בשנת 141 כעשרה א"י ע"י שמעון הנ"ל הפסית מעול מלכי סיריאה וחכון מלכות חשמונאי מהיום הזה ואלאה וסיו בני ישראל לחומה הפסית אשר לא היו מאז מלכן הבית הלאמון, ואם תמנה סך הסנים הנ"ל ילאו לך כ"ב שנה והבומר יבאר.

ואכן יש לפקפק קצת אם הגזרה הגדל היתה בתחלת בתקפה ובכלליה כ"ג שנה כי מזמן שעמד אנטיוכוס הרשע עד שמעון מכבי לא יהי' יותר כ"א ל"ד שנה! וגם בתחלת הזמן הזה לא היתה גזרה זו כללית, כי מזמן שעמד מתתיהו הכהן גדול והוא בקיבוץ ד' או ה' שנים לפני מות הרשע הנ"ל ואחריו בניו החשמונאים נפקקה גזרה זו לאט לאט ובפרט מהעדים הלאה ומבציותיהם אשר בבשו חשמונאים הנ"ל מחת ידיהם ולא נשאלו מהשי"ריים בכל הארץ כ"א בליבהם בבר הבית אשר הושמו שם מימי אנטיוכוס הרשע ובגרשו משמעון מכבי.

82) בנדפס וכן תמצא לרבותינו אומרים ברוב המקומות פעם אחת גזרו וכו'.

83) שם בתוספ "יון" ותוסיף: ושלוש על ישראל.

84) בנדפס מבורר יותר וז"ל: וכבר הבטיח הקב"ה ליעקב אבינו ע"ה שאע"פ שיתענבו באומות בזרעו ויענו אותם ויגברו עליהם שם ישאלו ויעמדו ויתחתנדים בשם יפלאו ויאבדו כמו שנאמר והיה זרעך כעפר הארץ כלומר אע"פ שהם נתונים למרמס ולמרפס כעפר הזה שהכל דורכין אותו סוף שיגברו וינצחו.

85) שם בתוספ: ויעלה הוא והדורכים אותו לא יעמדו.

ישעיה הנביא ע"ה והודיענו מפי השם שזאת האומה בזמן הגלות כל מי שישתדל לנצחה ולהתגבר עליה יעלה 86) בהשתדלותו גם כל יוכל, ובסוף יעזרה השם וירפא מחץ מכתה. אמר (ישעיה כ"א ב') חזות קשה הגד לי הבוגד בוגד והשודד שודד, עלי עילם צורי מדי כל אנחתה השבתי. וכבר ערב לנו השם ית' על ידי נביאו שלא נאבד ושלא 87) נעדר מהיות אומה השובה. וכמו שאי אפשר בטול מציאות הבורא 88) כי לא יתכן אבדתנו מן העולם אמר (מלאכי ג' וי"ו) כי אני ה' לא שניתי ואתם בני יעקב לא כליתם. וכן בשרנו ית' שמו כי מן הנמנע אצלו שימאס בנו כלנו ואע"פ שנמרה את פיו ונחלוף את מצותיו אמר (ישעיה ל"א ל"ב) כה אמר ה' אם ימדו השמים למעלה ויחקרו פוסדות הארץ למטה גם אני אמאס בכל זרע ישראל על אשר עשו נאם ה'. ובזה בעצמו הקדים להודיענו בתורה על ידי מרע"ה אמר ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלותם, 89) והשענו על אלו הפסוקים האמתיים אתם אחינו ולא יפסידכם תכונת השמד ותגבורת ידי שונאינו וחולשת אומתנו שזה כלו לנפות ולטהר עד שלא יחזיקו בדת רק החסידים יראי השם מזרע יעקב הזרע הטהור, אשר נאמר עליהם. (יואל ג' ה') בשרידים אשר ה' קורא. ובאר שהם 90) אחדים והם האנשים אשר עמדו אבותם על הר סיני ושמעו הדבר מפי הגבורה 91) והאמינו בברית השם וקבלו על עצמם לעשות ולשמוע ואמרו נעשה ונשמע וקבלוהו עליהם ועל הבאים אחריהם כמו שאמרו לנו ולבנינו עד עולם. וכבר 92) ערב השם ית' וית' ודי בו ערבות שכל מי שעמד במעמד הר סיני יאמינו במשה רבנו ובכל מה שאמר הם ובניהם עד סוף כל הדורות והוא אמרו ית' (שמות י"ט ט'). הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם בך יאמינו לעולם. לכן יודע שכל מי שיצא מהדת הנתונה 93) במעמד ההוא, שאינו מזרע האנשים ההם וכן ארז"ל כל המסתפקים 94) בגזרת השם לא, עמדו אבותיו על הר סיני. ישמרנו השם וישמרכם מהספק ויריחק מעליכם הלבוש והמחשבות 95) המביאות

86) סס בכ"ל לפסר לו לעסות וינלים.

87) סס ולל יעסס עמנו כליס ולל נסוכ לעולס מלזיות לומת חסידס.

88) כ"ל סלכיך לסגיס כלן תמוכס כי „כן" כמו סכחיב בנדפס וכמו סלי לפסר עיתבטל מליאותו סל הב"ס כן מי לפסר סנאבד ונתבטל מן סעולס.

89) סס קלת בכ"ל. ולתס לתיכו חזקו ולתנו וסעמנו על ספסוקיס האלה סלתחייס ולל יבטילו לתכס הטעדות לס תכפו לתכס ולל יפחידו לתכס תוקף יד סלויב עליכס ומליסות לומתנו סכל הענין הזס לין רק נסיון ובחינס לסרלות לתונתכס וחבתכס בעולס ובלל יחזיקו בדת תלמת בעתות כלו אלל הסכמיס יכלי ה' מזרע יעקב הזרע הטסוב. 90) סס ידידיס. 91) סס ובלתו ידיכס ולתונתס לבלית.

92) סס וכבר הבטיחנו הבורל ית' כלדס הבכנס ערב לתבנו ודי לנו בערבותו וסודיענו סכל מי טעמד וכו'.

93) סס לכל מי טעמס מדרך סדת הנתונס בטעמד הסוא.

94) סס בנטולס. 95) סס המביאות לידי ספק ולידי מכסול.

אלינו והמכשולות בו, ועל כן אחינו ישראל הנפוצים בקצוות הארץ ראו לכם שתחזקו קצתכם את קצתכם ויישירו גדוליכם את קטניכם ויחידיכם להמוניכם והסכימו כלכם על האמת אשר לא ישתנה ולא יומר 96) והוא שהשם אחד לא כשאר האחרים ושמשה נביאו והמדבר 97) בשמו אדון כל הנביאים והשלם שבהם והוא השיג מהשם מה שלא השיגהו שום נביא ולא ישיגהו 98) ושספר התורה הזה כלו מבראשית עד לעיני כל ישראל הוא דבר השם למשה רבנו אשר נאמר (במדבר י"ב ח') פה אל פה אדבר שלא יחלף ושלא יומר ולא יוסיף עליו ולא יגרע ממנו לעולם ולא תבא דת מאת השם זולתה ולא מצוה ולא אזהרה. וזכרו מעמד הר סיני אשר צונו לזכרו תמיד והזהירנו משכחו וצונו להודיע אותו לבנינו עד שיגדלו על ידיעתו. והוא אמרו ית' (דברים ד' ט' ,יו"ד) השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים וגו', יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך. וראוי לכם אחינו שתגדילו בניכם על דמוי 99) המראה הגדול והנורא ההוא. 100) וכספרי בכל קבוץ גדולתו וכבודו שהוא 101) קושב הדת והטענה המביאה לאמת והגדילוהו בגדולה עצומה כמו שגדלו השם ית' (דברים ד' ל"ב) כי שאל נא לימים ראשונים השמע עם קול אלהים מדבר מתוך האש. ואתם אחינו הברית הזאת והאמונה הזאת דעו כי הענין ההוא העצום אשר היה במציאות השם אשר העיד בטוב שבעדים שלא היה לפניו כמוהו ולא יהיה אחריו והוא שתשמע אומה אחת כלה דבר השם ית' 102) ויראה אורו לעין לא נעשה כן רק שתתחזק באמונה ההיא התחזקות שלא ישנהו משנה ויגיע לנו מן האמת מי שיעמיד רגלינו באלו הזמנים הקשים עם חזק השמדות והתגברות, והוא אמרו ית' מודיע את זאת (שמות ד' ד') כי לבעבור נסות אתכם בא האלהים ר"ל שאמנם נגלה אליכם כן שתתחזקו בעת כל נסיון שיצער אתכם בו מהיום ואילך ולא תמוטו ולא תחטאו. 103) עמדו אחינו על בריתכם ועל אמונתכם, חזקו ויאמץ לבבכם וקוו אל ה'. וכבר 104) דמה שלמה ע"ה האחוה כאישה יפה תמימת תאר בלי מום,

---

96) סס כתוסף לאחר מלת „יופל" גס כמלאמר סזס: ולסלים קולכס כלאמונס סלא תפול לעולס ולא תסמים, וסוא להודיע לכניס סקב"ס סוא לאחד וכו' — —

97) סס ומדבר עמו וסוא לדון כל סנביאים.

98) „ „ מס סלא הסיג לאחד מכל הנביאים לא לפניו ולא לאחריו.

99) „ „ סס על המעמד הסוא הגדול.

100) „ „ ותספרו. 101) סס סהוא עמוד סהאמונה סובנת עליו.

102) „ „ עם קלת הסנוי והוספס: וסתראס כבודו עין בעין ובדבר זה היס סתתחזק כאמונה חזק שלא יסגיהו מסגיע ויגיע לנו ע"י כאמת כדי לסעמיד רגלינו לבל ימעדו אטוריגו בעמות כאלו כסיתמדם סוס רוגז לו סמד על יהודי' ח"ו וכסיתגבר יד האנס סכן כתיב וכו'.

103) סס ואתס אחינו היו על בריתכס קיימים ובדתכס ממזיקים ועל אמונתכס נוהגים ועומדים.

104) סס ושלמה המלך ע"ס דמס אומנו לאסס יפס בתכלית סיופי סאין בס דופי.

באמרו (שיר השירים ד' ז') הנך יפה רעיתי ומום אין בך, 105) ודמה אלו אנשי הכתות והאמונות אשר ירצו למשכה אליהם ולהשיבה לאמונתם כזונים המסיתים הנשים הנקיות להשיג מהן זמה כן אלו יסיתונו וישתדלו להשיבנו אליהם אולי נחזיק בדתם ונאמין בדעותם ואחר כן ענה בחכמה בלשון האומה כאלו תאמר לאשר ירצו להסיתה ולהגדיל אמונתם בעיניה, למה תחזיקו בי התוכלון להמציא אליו (שיר השירים ד' א') כמחולת בשמחת המחנים ר"ל שהיא תטעון עליהם ותאמר להם תמציאו במעמד סיני אשר היה בו מחנה ישראל ומחנה אלהים זה לעמת זה ואשוב לדעתכם, 106) והיא אמרו על צד המשל שובי שובי ונחזה בך מה תחזו בשולמית כמחולת המחנים שמחת מעמד הר סיני אשר היה מחנה ישראל כאמרו (שמות ט' י"ז) ויוצא משה את העם לקראת האלהים מן המחנה וגו' ומחנה אלהים כמו ישבאר יאמר (תהלים ס"ח י"ח) רכב אלהים רבותים אלפי שנאן אדני בם סיני בקדש, והסתכל חכמת המשל וסודותיו שהוא כפי מלה שובי שובי ד' פעמים בזה הפסוקרמז להיותנו מבוקשים לצאת מן הדת ולהתאחד בהם בכל אחת מארבע מלכיות אשר אנחנו באחרונה מהם. וכבר יעדנו השם רע 107) בתורה בהיותם מכריחים אותנו להאמין בדעותם, והוא אמרו ועבדתם שם אלהים אחרים מעשה ידי אדם עץ ואבן וגו'. ואמנם עם זה לא יהיה כולל בכל הארץ ולא יכרית בריתו מאתנו אמר לנו ואמר כי לא תשכח מפי זרעו ובאר ואמר על ידי ישעיהו מבשר האומה שהאות בינינו ובינו ית' והמופת המורה שאנחנו לא נאבד הוא 108) השאר תורת השם ודברו כינינו אמר (ישעיה כ"ט כ"ח) ואני זאת בריתי אותם אמר י"י רוחי אשר עליך ודברי אשר שמתי בפיך לא ימושו מפיך וגו', וכבר 109)

---

105) בנדפס בל"ל: ודמה שאל האמונות והסנגרות שרוצים להמשיכה אליהם ולהחזירה לאמונתם כאנשי הבליעל הסעופים בזמה יהמפתים הנשים שם בנות מיל להשיג מהן תאותן המכוערת. כן אירע לנו עם אלו שם מתאלים אותנו ומפתים להחזירנו לדתותיהם ואולי נאחז ונשתדך בסנכי פחזותם ובענני שקריהם, ואל"כ חזר בחכמתו בלשון תשובת האומה כאלו היא אומרת לאותם שהם רוצים לפתותה ולהכלות להם שהנחתם מעולה מהנחתם לאיזה דבר מתחזקים בו שתוכלו להכלות לי כמו נמיר הסיריס ד' ל') מעולת המחנים כלומר שהאומה תטעון כנגדם ואומרת להם הלאוני כמו מעמד הר סיני וכו'.

106) כאן מגומגם קצת ונשכחו איזה מלות, ובנדפס הוא יותר מפורש וז"ל: וזה המאמר הוא ע"ד משל, שובי שובי השולמית שובי שובי ונחזה בך מה תחזו בשולמית כמחולת המחנים, ופירוש השולמית השלמה המקידה ומקולת המחנים שמחת המעמד הר סיני שהי' בו מחנה ישראל שנאמר ויוצא משה את העם וגו' ומחנה אלהים כמו שנאמר רכב אלהים וגו'. ולזה חכמת המשל וסודו שהוא המזיר מלת שובי אלכנעה פעמים בזה הפסוק לסיות לרמז שאנו נרדפים אלכנעה פעמים נלאת מן הדת בכל אחת מן המלכיות האלה האלכנעה שאנו היום נאחזונה מהם.

107) בנדפס לא נכתב „רע" ונוסחא דהם היא: והבטיחנו הקב"ה בתורתו ואמר כי בהיותם מכריחים אותנו לחזור בסנגרתם וכו' —

108) שם הוא קיום תורת ה'. 109) שם וגם התפלל האומה וכו'.

השתבחה האומה לפני ה' ית' בהיותה סובלת הצרות והשמדות ונושאת (110 רעותם אמר (תהלים מ"ד כ"ג) כי עליך הרגנו כל היום, זה דורו של שמד, על כן ראוי שישמחו בעליו במה שיסבלוהו מהצרות ואבדת הממון והטלטול וההפסד בכל עניניהם, 111) כל זה שבח לעם אצל השם והצלחה עצומה וכל מה שיארע להם הוא כקרבן כליל על גבי המזבח עצמו (שמות ל"ב כ"ט) ויאמר להם מלאו ידיכם היום לה' 112) כי איש בבנו ובאחיו ולתת עליכם היום ברכה, על כן ראוי להם שיברחו אחרי ה' ויכנסו במדברות ובארץ בתה ולא יחוסו על פדידת קרובים ועל אבדת ממון, כי כל זה מעט מזער כנגד מלך מלכי המלכים 113) מלך הכל השם הנכבד הנורא הזה י"י אלהיך ונאמן הוא לשלם שכר וטוב בעולם הזה ובעולם הבא. כן מצאנו החסידים הטהורים בוחרי האמת ומשיגיו ומשוטטים על דת השם מן הקצוות הרחוקות 114) ובאו אל מקומות החכמים להוסיף להם דעת בדת, בעבור שיהיה להם בגלל הדבר הזה שכר טוב מאת השם, 115) ואיך לא יגלה האדם הישוטט בעבור התורה כלה, ואנחנו רואים מבני אדם כשתצר לו פרנסתו באחת הערים יצא אל עיר אחרת כ"ש כי שתצר עליו אמונת דת השם במקום אחד הלא יצא במקום אחר, ומי שימנע ממנו לצאת קצת זמן לא ישכח נפשו ויתפקר בחלול שבת ומאכלות אסורות ויחשוב שכבר סר מעליו עול התורה, זאת התורה לא ימלט ממנה איש מבני יעקב לעולם לא הוא ולא זרעו ולא זרע זרעו ירצו או לא ירצו אבל הוא נענש על מה שיבטל ממצותיה ועל מה שיעבור מאזהרותיה ולא יחשוב חושב אשר בעשותו העבירות הגדולות לא יחשבו עליו הקטנות ויתפקר בהם אבל ירבעם בן נבט שחזק עצמו נענש על העגלים אשר חטא בהם והחטיא את ישראל ונענש על בטול עשיית סוכה בסכות וזה 116) שרש משרשי התורה ידועוהו והודיעוהו והקישו עליו. ואשר 117) זכרתי מענין הפושע

---

110) סס וחסלח הלרות התוכחות עליה סלם כמיב וכו'.

111) . סכל זה לחפלרת היל לנו לנגד גולמנו וכבוד גדול.

112) המערבי המיע „כי מים נגנו ונלחמו" לסטעים יותר הענין הנלחמ לפניו. 112) סס המולך על הכל.

114) סס ויסימו מגמותם למקומות החסידים כדי שיוסיפו להם מלור התורה.

115) סס עס קנת הסיכוי: ואיך לל ימלם האדם ואיך לל יקון בארץ מולדתו ובנני מספחתו בשביל התורה כלם בכללה? וכנה מנלמנו לים לחד בין שלר בני לדם כסלל ימלל די מסיתו במקום לחד עד שיקון בו וילר לו מקומו, ילל מסס למקום לחר, כ"ם כסילר לו מקומו מלד תולתו ומלר לחמוכת הלל סלל יבכה מענו לל מקום לחר. ומי סלל יתכן לו לנלת בסוס זמן לל ינסל נפשו לנלע ויפסס בענמו ויעסס הפקר לחלל הסנת ולחכול לישרין ויבלה על לנו ספרק מעליו עול התורה, שהתורה הזלת לל יוכל להמלט ולהנלל ממנה לפילו לחד מזרע יעקב לעולם, לל הוא ולל זרעו ולל זרע זרעו בין בלנוט בין שלל בלנוטו.

116) סס וזה הענקל יסוד מיסודי התורה והדת, ולמדוהו ועמו דיקס עליו.

117) כ"ל להגיה „ולסר זכרם" לו כמוסחת מערבי: ומס „מזכרה" בנסון נסמר כ"ל מס מזכרה לגרת שלו.

אשר 118) הביא בני אדם לחשוב שבמאד מאד הוא משגע וכן 119) אמרו (דברים ל"ג ב') הופיע מהר פארן רומז עליו וכן אמרו (דברים י"ח ט"ו) 120) נביא מקרבך מאחיך וכן 121) יעדו לישמעאל (בראשית י"ז כ') ונתתיו לגוי גדול, אלו 122) ענינים שלא יאמר בהם שהם בתכלית החולשה אבל עשית ראיה מהם שחוק ולעג גמור, וענינים אלו לא יכניסו שום ספק כלל, ואפילו אצל ההמון עמי הארץ הבורים והפושעים עצמם אשר ינועו בהם לא יחשבו כן ולא יספקו בהם. ואולם יש להתפאר באלו המאמרים אצל הגוים ושיראו להם שהם אמתו מה 123) שבק לאין באמרם שמשגע כתוב בתורה, והישמעאלים עצמם לא יאמינו באלה הראיות ולא יקבלום ולא יביאו מהם ראיה בעבור שההפסד מבואר מאד וכאשר לא מצאו להם טענה כלל בכל התורה לא כתוב ולא רמיזה ולא מקום מחשבה להתלות בו אמר המירותם התורה ושניתם אותה ואתם מחקתם שם פלוני ממנה ולא מצאו שום טענה טובה מזאת עם היותה בתכלית הגנות והפחיתות ובטולה פשוט להמון וליחידים בהיותה התורה נעתקת ללשון השריאן והפרסי והיוני, והלועז 124) (קודם שיעמוד הפסול מאות שנים) 125) ועוד בהיותה רבים מרבים במזרח הארץ ומערבה ולא נמצא בכלם חליף ולא ג"כ בענין לא הצריכם לזאת החלושה רק העדר פסוק מדמה בתורה, והוא שאמרו גוי גדול אין רוצה לומר גדולה בנבואה ולא גדולה בדת אבל רוב מספר לבד, וכבר אמרו על 126) ע"ז גוים גדולים ועצומים וכן אמרו במאד

118) פס מסכנים בלבות העם המלה במאד מאד היא נאמר על מעוותי

119) פס וכן עם מנאמר.

120) הפוסע הזה מדייק ממלת „מאחיך" מהמורה מרמזת על ישמעאל מפיה אם ליתפק, כי היה לכתוב: נביא מקרבך כמוני וכו' ואם קדמוסו יש הבולני וזה לפי דעתו לא היה נביא אמת, כמה שאניו לא היה עזבע ישראל, ואם גם המיקל בדיבר גוי ועבד הבא על בת ישראל הולד כפר.

121) פס וכן הנבאה ליתמעאל.

122) בנדפס נחוסף גם המאמר הזה: „דברים אלו כבר נדמו ונסתמו מרב הרגלתם בפי הכל" ולא נאמר בפס פסם בתכלים הסלבות וכו'.

123) המלה כאן מה „בנקלאין" אין לה בחר ואפסר הכוונתו מה שבקלאן Koran וזוא מעבם המלה הזאת בכוונה ועשה מזאת בדרך המול מה שבק — לאין כ"ל המיקד שבק ספר חוכחו הכפעלת והמזויפת לאין ולחהו ולא אומיל. ואולם כ' נחום מערבי הערמיק בזה"ל: אבל כוונתם באלה הדברים להתפאר בהם בפני הגוים להלאות לפס עם מאמינים, אבל ה ק ל ו ן מאומרים מעשוגע כמיב בתורה וכו' —

124) זו לשון רומי אלו לעיבא. ויש לבקפק אם בעתקה פרסית אחר עליה אמר הרב הסיתה מאות שנים קודם שיעמוד הפסול היתה בתלאות קודם מאתר כי ידועים שמתי הבעתקות ר"ל הפרסית והערבית הנם הלעידות בזמן מכל הבעתקות מלאוות קדם.

125) בנדפס כמיב בנ"ל ועם קלת הוספה וז"ל: ועוד שהיא מקובלת דור מפי דור ממזרח העולם ועד מערבו ולא נמצא בכל זה פוס מלוף בכל ואפילו בדקדוקים אפילו בין קמץ פתח לפורק לא נמצא בה פוס מלוף, ולא הולכו לטענה זו הסלופה, אלא אלא מלאו פוס הפק בתורה.

מאור אשר ענינו הרבה הרבה אלו כוון בו שיצאו ממנה פלוני היה לו לומר וברכתיו במאד מאד והיה 127) אז אפשר שיתלה זה בנתלה בחומי עכביש ויאמר שענינו אברכנו שיצא מזרעו פלוני, ואולם אחר שאמר במאד מאד אחר 128) וברכתי הראה שהיא הפלגה ברוב המספר, וכבר באר השם בתורה בדברו עם אברהם שכל מה שיעדו מן הברכות ונתינתו תורה לבניו והבדילו אותם לא יהיה זה רק לזרע יצחק לבד. 129) ופלוני מצורף ולווי בברכת יצחק והוא אמרו (בראשית כ"א י"ג) וגם את בן האמה לגוי אשימנו, באר לנו כי העקר הוא יצחק 125) וזה מצורף ולווי, ובבאור אמר השם ית' כי ביצחק יקרא לך זרע, והניח ישמעאל לגמרי ר"ל שאע"פ 131) שזרעו יהיה מספר רב לא יהיה חשוב ולא נרצה ואין חלק משלמות האדם עד שתודע לו ותתפרסם, ואולם תודע מעלתך בזרעך החשוב למעלה וזהו זרע שיהיה מיצחק וזהו הענין יקרא כמו שאמר ויקרא בהם שמי ושם אבותי, ר"ל שיתפרסם בהם ויודע ואחר באר ביצחק שהברכות ההן אשר יערן לאברהם אשר מכללן שתהיה תורת אלהים ודת בבניו כמו שיעד לו לחיות זרעו אמר והייתי להם לאלהים 132) ויחד יצחק מישמעאל בכללן כמו שבארנו וחודו בבאור נתינת הדת מבלתי ישמעאל והוא אמרו ואת בריתי אקים את יצחק אחר אמרו לישמעאל הנה ברכתי אותו ואחר כן באר לנו חשם על ידי יצחק שיעקב נתיחד 133) בכל מבלעדי עשו והוא מאמר יצחק אליו (בראשית כ"ח ד') ויתן לך את ברכת אברהם, הנה נתבאר מפסוקי התורה שמעלת הדת היעודה לאברהם אבינו ונכרת לו ברית עליה שתהיה בבניו התיחדה ביצחק ואחר כן ביעקב מזרע יצחק. והוא מאמר הנביא מודה לשם על זאת הטובה היקרה (תהלים ק"ה ט') אשר כרת את אברהם ושבועתו ליצחק ויעמידה ליעקב לחק לישראל ברית עולם. 134) ואמר שראוי שתדעהו שהשם שחושבים הישמעאלים שהוא כתוב

---

126) סס וכבר נאמר בעונדי ע"ז.

127) סס ולז כיס אפסר לסחלות זה כיוסף בסוט סל קוכי עכבים לומר סעניגו לגבכנו וכו'.

128) בנוסם כתיב „וסרכתי" אבל סולול ולמר במאד מאד אמר ולכתי יוכס כדבר סאיגו אלא על דבר הסבלגה בבד הענין. ונוסחא זו יותר נכונה.

129) סס סבמגיל זרע יצחק כאמר בלבד זה ולא על זה האחד (ג"ל סאחר) וסולא סמוך ומוסג לברכות יצחק.

130) סס וזה האחר ספל.

131) בנדפס היא יותר מפורסת וז"ל: ועוד כשבאכים על ישמעאל שאפילו היות זרעו הרבה במנין לא יהי' חסיד ולא יהי' לו חן בשלמות האלוסי כדי שתתפרסם בו ותחודע, אבל תחודע חסידותיך בזרעך הסחיד וסולא הזרע הבא מילחק.

132) סס ואח"כ יחד יצחק והבדילו מישמעאל בכל הברכות האלה כמו שבארנו ויחדו (ל"ל יצחק) בברית זולת ישמעאל כמו שנאמר וכו'.

133) סס נתוסף „הברכות האלו".

134) ובנדפס הכוסחא על אופן הזה: ומה שיש לך לדעת בזה הסס שעלה בדעת הישמעאלים שכתוב בתורה שאחזו בו הסוסעים כלומר בעאד ואד שכוא מסמך אינו מסמך

בתורה אשר נתלים הפושעים בו שהוא בטאר מאר אינו מ"ם ח"ת מ"ם דל"ת, אבל הוא אל"ף ה"ת מ"ם דל"ת כן היא לשון מאמר שימצאוהו כתוב בתורה ובעין גליון שמו אחמ"ד ואין מספר במאר מאד כמספר זה השם לחשב שהוא כתוב בתורה. 135) ואמנם אמרו הופיע מהר פארן הוא פעל עבר ואלו אמר ויופע מהר פארן היה אפשר למי שתיטב להם זאת ההטעה להתלות בה. ואולם אחר שאמר הופיע הראה שהוא ענין שהראה כבר וזה שהוא מתאר מעמד הר סיני ואומר כשהשם נגלה על הר סיני לא ירד עליו מן השמים כדרת אבני הברק אבל הופיע בנחת נגלה מראשי ההרים לאט לאט מראש הר אל ראש הר עד ששכן על הר סיני, (נ"ל להגיה כאן: ה' מסיני בא וזרח משעיר למו הופיע מהר פארן ואתה מרבבות קודש מימינו אש דת למו, בהם אמרו "למו" ר"ל לישראל) אמר (דברים ל"ג ב') ה' מסיני בא וזרח משעיר למו. ר"ל הופיע מהר פארן בהם אמרו למו ר"ל לישראל והתבונן איך אמר בפארן שהוא רחוק הופיע ובשעיר שהוא קרוב יותר זרח ובסיני אשר אליו 136) ההקשה ובו שכן האור כמו שנאמר (שמות כ"ד טז) וישכון כבוד ה' על הר סיני. אמר בו מסיני בא 132) וזה ספרה דבורה כשספרה באותה מעמד הר סיני שהאור הולך 138) לאטו מהר אל הר באמרה (שופטים ה' ד') ה' בצאתך משעיר בצעדך משדה אדום ארץ רעשה וגו', וכפי שבארוהו החז"ל שהשם שלח שליח לרומיים. 139) קודם משה רבנו 135) והראה להם התורה ולא קבלוה ממנו. (חסר בפנים: אח"כ שלח שליח אחר לערביים והראה להם ולא קבלוה ממנו) (אחר כן שלח לנו משה רבנו וקבלנוה 141) ואמרנו על דבר י"י נעשה ונשמע. וזה כלו ענין שאירע 142)

אלא לאמר כי הוא פעם המאמר שהם אומרים בהוא כתוב בתורה ובשליחות המכזבים שהוא אב מגלוי (תמורת עון גליון והחיבה זו מסורקת שם מעמם הלמנזורי) שמנו לאמר ומספר בעאד מאד אינו עולה למספר לאמר שמוכרים שהוא כתיב בתורה.

135) שם אבל מה שאומר הופיע מסר פאלן בילוע שהוא פעל מבר ואלו לאמר יופיע לא יכול הי' הטוען להתלוצץ ולהתלות בו אבל הוא ואומר הופיע הוכם שהוא מבר מבבר מבר.

136) שם ומיני שמניו היתה הכוונה וגו שכן הכזבה.

137) ושם וכענין זה וכו'. 138) שם לאט לאט.

139) שם שהקב"ה שלח נביא לאדום. והוא יותר ברור וכן ליסמעאל תמורה לערביים שגלם כאן.

140) שם לתורות לכם המורה.

141) שם אמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע.

142) אמר דוד המלוך חז"ל דרשו זאת כן מענין הכתוב כי לבאורה בא הכבוד מתחלה מרבבות קודש מימינו אם דת למו שבא על הר סיני וזרח משעיר למו הופיע מהר פארן והוה ליה לכתוב כן, אבל מפני שלא כתוב בסגנון הזה, דרשוהו שהקב"ה שלח מתחילה לאדום קודם ששלח לישראל, להראות לכם המורה ולא רצו לקבלה, וכן שלח ליסמעאל וגם הם לא קבלוה ואח"כ שלח לנו משה רבינו וקבלוה כמו שנאמר כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע. וכפי הדרוש הזה הוא הפסוק על נכון וכוונתו: ה' מסיני בא (לאחר שירד מן השמים) ולא להגלות בראשונה לישראל; אבל מפני שרצונו היה ג"כ לזכות את אדום וישמעאל אחר וזרח משעיר למו ושאלם אם יבאו לקבלה או לא, וכן

קודם מתן תורה ולכן הביא בה פעלים עוברים בא וזרח והופיע 143) ואינו הודעה במה שיהיה, ואמנם במה שהביא ראיה מאמרו (דברים י"ח ט"ו) נביא מקרבך מאחיך, ואמרך 144) שקצת אנשים נכנס להם ספק בעבורו וקצתם

הופיע מהר פארן וגם להם שאלם וגם הם לא קבלוה ואמ"כ שלח לישראל ושאלם ואמרו הן, ואחר שקבלוה אמר ואתה מרבבות קדש כלומר אז אתה מרבבות קדש מימינו אם דת למו. ומלת למו הסמיך מושך על ישראל בלבד כמה שסוא היה אומה היחידה בכל האומות שקבלה עליו התורה הקדושה. ודע איך דייק הכתוב בעיון דק כי גם בשעיר כתב „למו" כלומר שכונת השם היה גם להם לנפל אח התורה שבחיותם מזרע עשו זרע של יעקב אבינו שנבחר לעולה תמימה ומרבקה אם גם היתה בת רשע עודכה עמדה בלדקתה עד יום מותה, וגם לא היה לישקב פחים רצות לו פלגשים כנהוג בזמן הסוא, והיא רק יחידתו ואמתו, ולכן תוסם הכתוב בלשון זרע שסולאתו שנבדות והתפשטות האור וכוונתו כשהמם שיתפשט ויבריק קרני אורו על פני תבל, כן הסם כביכול האיר פניהם מהדרת כבודו ומזיו הוד שכינתו מאמת הסנה, ולכן אמר „למו". אבל הישמעאלים אשר מקורם מיסום מבנה שהמה מזרע ישמעאל הנולד מהגר שפחת שרי ואיתה מעלריה משפוטי זמת אמה זרמתה כזרמת קוסים, אמר רק הופיע, ולא כתב ג"כ „למו" בעבור שנמנע שיהיה הדוקן ומוכשר לאמדה ג בוזה כזו, ומזה תראנו נפלאות איך מאמרו ושפטו מז"ל בכתובי התורה בעיון דק, ואיך ה עלו במעלות שכלם כמה דברים במדרשיהם שסעבמו על אדני האמת.

ואמנם לפי הפשט כוונת הכתוב הוא: ה' מסיני בא וזרח משעיר למו הופיע מהר פארן, שהאור הגדול והנפלא שנגלה על הר סיני בתפשט ויפולץ קרני אורו ג"כ על שעיר ופארן, כי שניהם נפגשו יחדיו ושוכנים זה אחר זה, כמו שהשעיר כבר הגאון רבינו סעדיה ז"ל בספרו האמונות והדעות מאמר ג' פ"מ. ולדעתו שלשה הסמות הללו ר"ל סיני ושעיר ופארן כלו אחד הוא והרגיש שאמר הכתוב (שופטים ה' ד') ה' בצאתך משעיר ואח"כ אומר זה סיני. ובאמת ג' הרגיש הנ"ל הנמצאים בארי Arabia Petrëa ישכונו זה אחר זה ומתעפים מהרבי לבנון ופארן הוא בקצה גבול דרומית ארץ כנען ומלחקו מסיני כמו מהלך אלפים ימים.

ומה שמובא בשם הפוסבא הנ"ל שפסוק הופיע מהר פארן רומז על משמד, טענה מסובשת זו איננה מקדקדו כי היא היתה כבר בפי הכופרים בימי רב סעדיה גאון והובאה בספרו הנ"ל שלנו לטעון על בטול התורה מפסוק ה' מסיני בא וזרח משעיר למו הופיע מר עארן דעתם בזה כי שעיר רמז לעולרים ופארן לישמעאל ועיין ג"כ בחאנ"ע בפרשה שם ונראה שגם הרב ז"ל רומז כאן על זה באמרו (בהוספת מערבי) דברים אלו כבר נדחו ונסתמו מרב סרגלתם בפי הכל.

ומה שדומה הרב טענותם בשם שבתוב כאן הופיע בלשון עבר ואלו אמר יופיע בלשון עתיד אז יכול הי' הטוען להתלוץ ולהתלות בו, שתירתו זו היא קלת קלושה, כי באמת מצינו במקום אחר: אלוה מתימן יבא קדוש מהר פארן (חבקוק ג') גם בלשון עתיד, ולא ידענו מפני מה לא הביא הרב את דעת רבינו סעדיה ז"ל שהיא מושורת יותר מדעתו באמרו (שם): והתבאר לי שהמכין כשיבא יהי' קלת המלות חולפות וקלתם כאלו הם עתידות כמו שמנה מעלת אבותיו במדבר ויומרו על ים בים סוף מהרו שבחו מעשיו ויתאלו תלות במדבר (תהלים ע"ח), וקלתם ספר עליהם בל' עתיד יעשו ענן במרב (שם ק"ח) תפתח ארץ ותבלע דתן (שם) כאלו הם עתידות, והם חולפות באמת. וכן שם בחבקוק אם גם הוא כתוב בלשון עתיד הוא חולף באמת.

143) שם ואינם להבא. 144) שם ואמרת.

הרחיק הספק באומרו מקרבך מאחיך, 145) ולולי אמרו מקרבך מאחיך היה אצלם ראיה כאן ראוי לך שתתן לב ותבין מה שאמר אותו. דע 146) שאין ראוי לאדם שינזור דברים מרברים סמוכים ויביא ראיה מהם, אבל ראוי שיעויין במה שלפניהם ולאחריהם עד שישלים הענין, וידע כונת אמרים וזה יביא ראיה מהם, ולא אפשר לו לאדם שיביא ראיה מרברים נפסקים מאשר לפניהם ואשר אחריהם היה אפשר לומר שיאמר שהשם ית' הזהירנו שלא נשמע לשום נביא והוא אמרו (שם י"ג ג') לא תשמע אל דברי הנביא, וכן היה אומר שהשם צונו לעבוד ע"ז והוא אמרו ועבדתם שם אלהים אחרים והדומה להם הרבה מאד בספרים וזה מבואר 147) ההפסד כי אין להביא ראיה מכתוב עד" שתדע כונתו מאשר לפניו ומאשר לאחריו ותוכן כונתו, וזה הפסוק אשר הוא נביא מקרבך מאחיך ראוי לעיין מה שלפניו ומה שלאחריו מן הדבק ויוכן ואז לא ישאר בו שום ספק שהוא הזהירנו בתחלת זאת הפרשה מהתעסק בנחש ובקסם ובמשפטי הגוים ובמשפטי הכוכבים ובכשוף והשבועות והדומה להם, ואלו הענינים הם דברים שיחשבו האומות שהם ידעו בהם מה שיתחדש ויזמנו עצמם אליו כאשר הזהירנו השם ית' מהתעסק בהם אמר לנו שכל האומות חושבים שהם ידעו העתידות מזה הדרך, ואתה לא מזה הדרך תדע העתיד אבל תדעהו מנביא שאישלח לכם יגיד לכם העתידות ויצדק ולא יכזב דברו, 148) הנה הגיע אל יקר הקדמת הידיעה מבלתי קסם ונחש ומשפטי כוכבים וזולתם, אחר כן באר קלות הענין ואמר כל נביא שאשלח לכם ויגיד לכם העתיד, אמנם יהיה מקרבכם עד שלא תצטרך לשוטט מארץ אל ארץ וללכת דרך אחריו זהו ענין אמרו מקרבך, אחר כן הודיענו ענין אחר ואמר שעם היותו קרוב ובקרבכם יהיה מכם ג"כ כלומר מישראל עד 149) שתהיה זאת המעלה שהיא הקדמת הידיעה בעבודות מיוחדות בכם ולזה חזק הענין ואמר כמוני כי אחרי

145) בנדפס סוף יומר מפורש חיל: ולולי מלת „מקרבך מאחיך" היתה זאת לפס לרליס במקום הזה (כלומר מיקים ה' נגיף אחד כמוני אם גם לא יהיה מישראל) יש לך לכון מכלך מתמנון במה שאומר לך.

146) שם מנואל יומר: דע שלא יעבור לשום אדם לקחת מלה אחת מענין שכלו דבק ומתקבר להיות לו לראיה ולסמוך עליה, אבל ראוי לו לעיין במה שקדם מן הענין ומה שאפריו כלומר שיעיין בתחלת המלה ההיא שסמך עליה מתחלת ענייכה ובאיזה ענין ופסוק עד שישלים הענין, ואז ידע כוונת אומר הענין ואו יקח ראיה ממנו.

147) שם בטולו.

148) שם מפורש יומר: ותהיו יודעים העתיד להתעדם קודם שיתחדש מבלי קסמים והברים ומאין דין הכוכבים וזולתם.

149) שם כדי שתהי' המעלה הזאת מיוחדת לכם והיא לדעת מה יהיה, ולפיכך כופיף במאמר ואמר כמוני שמא יעלה על דעתך הואיל וכתיב מאחיך יתכן להיות מעשו ומישמעאל, לפי שמאלהו כתוב בעשו „כה אמר אחיך ישראל" לפיכך הולרך לאמר כמוני כלומר מבני יעקב. ואין כמוני בכאן להיות כמוהו במעלות הנבואה, שכבר אמר ולא קם נביא עוד בישראל כמשה וזולת בעלם הפלאים המורה על מה שזכרנו.

שאמר מאחיך היה אפשר לומר שיהיה מעשו או מישמעאל כמו שהוא אומר לבני עשו (במדבר כ' יו"ד) כה אמר אחיך ישראל על כן חזק הדבר ההוא כאמרו כמוני כלומר מבני יעקב, ואין ענין אמרו כמוני כיוצא בי בגדל ערך מעלת הנבואה שהוא כבר אמר ולא קם נביא עוד בישראל כמשה והוא בפרשה זכר מה שמורה על כל מה שזכרנוהו. אמר (דברים י"ח יו"ד י"א י"ב) לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש וגו' וחובר חבר וגו' תמים תהיה וגו' ואתה לא כן נתן לך וגו' נביא מקרבך מאחיך. 150) הנה נתבאר ונתאמת שזה הנביא היעוד בו הנה אינו נביא שיביא דת ולא שיתן תורה ואמנם יהיה איש יסיר מעלינו צורך הקסם ומשפטי הכוכבים ונשאלהו. בכל מה שיקרה לנו כמו שישאלו האומות המעוננים והקוסמים כמו שמצאנו שאול ששאל שמואל על אבדה שאבדו, ואילם היותנו בלתי מאמינים בנבואת עמר וזיידי ופיירי 151) אינו מפני היותם זולת ישראל כמו שיחשבו ההמון עד שנצטרך ללמד מאמרו מקרבך מאחיך כי איוב וצופר ובלדד ואליפז ואליהו כלם 152) אצלו נביאים ואע"פ שאינם מישראל, *) ואולם נאמין בנביא או נכזיבהו 153) מצד טענתו (נ"א נבואתו נ"א יחוסו) ולא מצד טענתו, ובאור זה שמשה רבן של כל הנביאים אשר שמע 154) דבר ה' והאמננו בו ובדברו ואמרנו לו (דברים ה' כ"ד) קרב אתה ושמע את כל אשר יאמר אלינו אמר לנו שלא נשארה בשמים דת אחרת שתרד ואין שם תורה אחרת ישתבא, אמר (שם ל' י"ב) לא בשמים היא וגו', והזהירנו מהוסיף ומגרוע בזאת התורה אמר לא תוסיף עליו ולא תגרע ממנו, וערב בעבורינו עליו מצד השם ית' להאמין בה אנחנו ובנינו ובני בנינו

---

150) סם סגם סמנאר וסמלאמת סהכניאל הזה סהנמים נמקום סזה לינו נביא סינלא נמלוס ולא ימדם מוכס.

151) נגדפם כחוב לק ג' סמומת כלנו „סלא נלמין נגבולס זיד יעמר ומו לא יומב. ולפסר סכיון הרב על עלי Ali סמנו סל מחמד סנקלא גם נגם Assaad allaal Galab ונקלר סמו לז"ל, וסולא לסף וקנן לא כל לעולי מחמד וסנכרס נספר לאסר לסר נעבור" נהסוס מחלוקה גדולה עם עמר Omer ואָטמאַן Othman לו לבובעקר Abubequer סמולא היה מומנו סל מחמד וכאליפי הראשון Chalif לאסריו. ונעבור המחלוקה זאת נחלקו המחמדיים לשתי כתות. הכת הראשונה נמשכה לאסר Ali ונקראו שיעין Schiiten מסולאמו Ketzer ואולי גם על שמו זיד, ולשיעתו נמשכו היום הפרסיים ומקלת מחמדיים מיושבים בהינדיא סל בריטאניה. והכת השנית, שנקראה סוניטן Sunniten כ"ל מאמיני הקבלה, נמשכה אחר אוממאן ועמר ולשיעתו נמשכו היום כל תוגרמה ואפריקי הצפונים ונקראו בעבור זאת אומומנן Osmanen ואולם שמות פיירי וגליס לא אדע לפמוך אותן.

152) נגדפם כחוב "אלנו" ומולא יומב נכון.

*) חסר בפנים: וכן חכיים בן עזור נביא שקר אחר ואע"פ שהיה מישראל.

153) סם בנ"ל מגד נגולתו ולא מגד יחוסו.

154) סם ומולא אמר לנו שלא נשאלה מגוס בשמים לחת ואין שום אמונה אחרת ולא תורה בלתי זאת שתבא.

עד סוף כל הדורות, והוא אמרו הנסתרות לה' אלהינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם, הנה כל נביא שיבא יהיה יחסו כהן או לוי או עמלקי שיאמר שאחת מכל מצות שבתורה בטלה ובטל חיובה כבר הכזיב 155) מרע"ה האומר לנו ולבנינו עד עולם ע"כ נכזיבהו ונהרגהו אם נוכל ולא נביט לאותותיו כמו שלא נביט למי שמסית לע"ז כמו שאמר ובא האות והמופת לא תשמע וגו'. כי מרע"ה אמר לא תעבדו ע"ז לעולם ולזה נדע שהאות שעשה המתנבא בשם ע"ז הוא תחבולה ובשוף וכן אמר לנו מרע"ה שהתורה נצחית עד עולם ולזה כל נביא שיאמר שהתורה היתה לזמן 156) נדע מטענתו שהוא נביא שקר כי הוא מכזיב מרע"ה 157) ולזה לא נשאל ממנו אות ולא נביט למופתו אשר נחשוב שהוא מופת כשיעשהו, כי האמיננו כמשה לא היה בגלל אותות עד שיתחייב מזה להקיש בין אותות זה, ואולם האמיננו בו בהיותנו שומעים הדבור כמו ששמעו הוא ובזה התאמת אמתות שלם וקיים עד עולם כמו שאמר וגם בך יאמינו לעולם, ומשלנו משה משל שני עדים שראו דבר אחד שכל אחד יודע אמתת עדות חברו ואמתת מאמרו ואינם צריכים על מאמרם אות או מופת ואע"פ ששאר בני אדם שיעידו להם לא ידעו אם הוא אמת והצטרכו ראיה על דברם ומופת אצל בני אדם, כן אנחנו קהל ישראל ידענו אמתת מרע"ה בראותנו אותו מעמד הר סיני בדברו עם השם ית' לא בנפלאותיו לבד, ואולם עשה כל מה שעשה מן האותות כפי הצורך כמו שהתבאר בכתוב בתורה, 158) ולזה העקר הגדול אשר שכחוהו ולא סמכו עליו הרבה מאנשי אומתנו, אין אנחנו מאמינים בנפלאותיו כהאמיננו מרע"ה ולא נשוה בין אמתתם ומפני זה אמר שלמה על לשון האומה (שיר השירים ד' א') מה תחזו בשולמית כמחולת המחנים אמר שאלו תוכלו להעמיד לי במעמד הר סיני אז אאמין בכם, ואם כן אם יעמוד מישראל נביא או מאומות העולם ויקרא אל תורת מרע"ה ולא יוסיף עליה ולא יגרע ממנה כישעיה וירמיה וזולתם נבקש ממנו מופת ואם יתנהו נאמין בו ונגדילהו גדולת הנביאים ואם לא יוכל לתתו

---

155) עם עקר וסכחים נגולמו על מרע"ם.

156) עם לפיכך כל נביא שיאמר שהיא לזמן קצוב.

157) כלפם מלויק יומר וז"ל: לפיכך לא נבקש ממנו אות ומופת ולא שנעשה לא נסגיה בה שיעשנ עסיא מופת בעבורו אופס, לפי שאמונתנו בעבר לא היתה מגלה בעופת כדי שנעשייב מגלה זה (ס"א בעניל זה) לעקים בין מופת הנביא חזק לעופת מעבר רבינו, אבל שאמינו בו לפי שמעמנו סדבר כמו שעמע סול ובזה שאמנו בו אמנה שלמה מנקויימת עד עולם כמו שנאמר וגם בך יאמינו לעולם. ולנבנו בעניין זה עם מעבר רבינו כמו שני עדים שעעידו שראו סוס דבר, שכל אחד מעבר יודע בו דאי שסול אמת מה שמיד שבנו ואמתות דבנו ואינם צריכים להעיד על דבריהם לאים בפני הסון שעם, וכן הדבר בנו אנשנו עדה ישראל ידעו אמתות מעבר רבינו לפי שראינוהו בעמעד הר סיני בעמע הדבור לא מפני המופת.

158) עם ומפני שהעקר הגדול הזה כמכם הוא כמכם ואינם מומכים עליו רוב אומתנו בעניל זה, אין אנו מאמינים בנופתים כמו שאנו מאמינים בעבר רבינו ולא בעוים ביניהם באמונה.

נהרגנו 159) ואולי נאמין בו באות ואע"פ שאפשר שיכזב. וזה שהשם צונו על ידי מרע"ה לנו כי כשיעידו שני עדים על דבר שנעשה כפי עדותם נאמין בדבריהם ואעפ"י שהדבר אפשר אם אמרו אמת אם שקר. וכן צונו ואמר כי כשיקום מתנבא ונתן אות ונראה לנו לפי מחשבתנו שהאות אמת שנעשה בדברו. ואע"פ שהוא אפשר אם הוא אמת או כזב ובאר לנו דברים שלא נקבל משום מתנבא מהם אחד והם כל דבר שמביא להכזבת מרע"ה ובבאור בארנו תכלית הבאור בפתיחת חבורנו הגדול ובפי' המשנה ומשם תלמד אלו השרשים הגדולים אשר הם פנת התורה ועמודי האמונה. 160) ומה שצריך שנדעהו כי כמו שאין תוספת ולא חסרון בכתוב בתורת מרע"ה כן בפירוש המקובל והוא שקבלנו מחז"ל היא תורה שבעל פה. ואולם מה שזכרתי 161) מענין הקצים ומאמר רבי' סעדיה ז"ל בהם תחלה 162) מה שראוי שתדעהו כי שהקץ על כירור אי אפשר לאדם לדעתו לעולם כמו שבאר דניאל ואמר (דניאל י"ב ד') כי סתומים וחתומים הדברים ואולם רב השתכל קצת חכמים בו ודמותם שהם השיגוהו כבר קדמה ההודעה בו והוא אמרו ישוטטו רבים ותרבה הדעת 163) ר"ל רב הדעות וכבר באר השם ית' על יד נביאנו 164) שאנשים יחשבו קצים למשיח ולא יתאמת חשבונם ואחר כן 165) הזכיר שלא יספק אדם כעבור זה ואמר לא יכנס ספק בלבבכם כשלא יבא חשבונכם ואבל כל מה שיוסיף עכוב הוסיפו ליחל אליו. והוא אמרו (חבקוק ב' ג') ויפח לקץ ולא יכזב ואם יתמהמה חכה לו כי בא יבא ולא יאחר. ודע שאפילו הקץ 166) שבארך השם מדתו ר"ל גלות מצרים ואמרו (בראשית ט"ז י"ב) ועבדום ועֹנו אותם ת' שנה לא נודעה אמתתו ונפל ספק במקצת אנשים שאז השבו שהם ארבע מאות שנה מעת רדת יעקב למצרים וקצת אנשים חשבו שהם ר' מאות שנה מתחלת השעבוד והיא שנת שבעים אחר רדת למצרים. 167)

---

159) סם ומה שלנו מלמינים בו נחמו מומם ולמ"פי מלמסר מסולם מכמים מחקב"ם לומו ע"י מעמה ולמר לנו כמיעידו מני עדים נמוס דבר חמוך כדין ע"פ מדומם ודן לומם לכף זכות וסעמידם על מחקת כמרומם ולמעפ"י מיחכן מיעידו נלמת לו מיעידו נמקר.

160) סם ומם מרלמי לך לדעת כי כלמר לין מוספות נמורת מעם ולל גלעון נכמוניס כמו כן לין מוספות וגלעון נפירומם המקובל ומולל מקבלו מסכמים לים מפי לים והיל מסנע"ם —

161) סם זכרם.

162) סם ומה מנלר לני מעדיה ז"ל נהם מחלת מס וכו'.

163) סם כלומר ירבו חדעות וסמנכות בו.

164) מקלת בני לדם יחסבו קלים למסיח ומנבו מקלים ולל יחקיימו.

165) סם ולמ"כ מזהרנו מלהסתפק בענין זה ולומר לל יעליבו לחכם לם לל יעלם מסבומם וכו' —

166) סם ודע מהקץ מנלר הקב"ה לומו בנלולל.

167) סם ולחריס מסבו לומה מעמה מנלמרה בנולה זו ללנרכם לבינו ומולל מעמד בין הנחליס.

ואנשים חשבו שהם מעת שהיתה זאת הנבואה והוא מעמר בין הבתרים. וכאשר שלמו ת' שנה למעמר בין הבתרים יצאו ממצרים קצת מישראל קודם 168) עמר כשלשים שנה שתשבו שכבר קם הקץ והרגום המצריים והכבידו עבדותם כן הודיענו החכמים ז"ל 169) ועל אותם שחשבו שכאה הגאולה ונצחו אמר דוד (תהלים ע"ח מ') בני אפרים נושקי רומי קשת הפכו ביום קרב, והקץ האמתי היה ת' שנה מעת שנולד יצחק אשר הוא זרע אברהם באמת, כי אמר חשם ית' (בראשית כ"א י"ב) כי ביצחק יקרא לך זרע, ואמר לו השם (שם ט"ו י"ג) כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ובעת הגרות היו מושלים עליהם ומעבידים אותם ומענין כן הוא הפירוש מהפסוק, הנה הת' שנה היו לגרות ולא לעבדות ולא התבאר עד ששלח השם הנביא הגדול ונמצא מיום שנולד יצחק עד שיצאו ישראל ממצרים ארבע מאות שנה בשוה. ואם 170) היה כן בקץ אשר התבאר מדתו כ"ש בזה הקץ הארוך אשר החריד כל הנביאים והפחידם באורך זמנו וחמשכו 171) עד שאמר הנביא על צד התימה מודיע

---

168) סם קודם סעמד מכע"ס סלמים סנה ועלם בדעמם סכנר סם סקן והכגוס המלכים.

169) סם ועל סאנמים הסם לאמר תמו בסמנונס ודמו סכנר בלאם הגאולם וילאו לאמר דוד וכו'.

170) סם ולאמה לן מקץ זה ק"ו ומה סקן סזה מנודע זמנו והתנאל לא ידעוסו כם"כ סקץ סזה סלאוך וכו'

171) לאמר דוד לאלוב בעכם לאמנה לת חלקי בענין סחמנון מנות גנום מלכים מסעמם ל' לומר סכתוב ת' מנה ופעם הנ' ת"ל מנים ונלאים כקומחים זה לת זה, מגיב לעיני הקורא כל דעות המפרשים המיוסדים לכוב עמ"י מז"ל.

סרלמומים לאמר סרגיסו בקמי חסנה בכתוב הזה סמם מ' הזקנים ותכגעו כמדע: ומומב בני ישראל לאמר ישנו במלכים ובמלר לרלמם מלמים מנה ולכנב מלום מנה, וזה לאחד מי"ג מקומות בתורה מסנו לתלמי המלך, כי בלאמת לא ישנו במלכים אלא ר"י מנה. ובתורה למקומים המורגם הכתוב סל"ל בזה"ל: ומומב בני ישראל ולבותם לאמר ישנו בלכן כנען ובלרץ מלכים מלמים מנה ולכנב מלום מנה. ולאמריהם נמעכו יונמן בן עוזיאל בתרגומו ויוסף פלמיום לקדמוניות מנו. לכן מתכנומיסם לא מדע עוד לדעתם לא סם ישמנו ת"ל מנה אלו מלידת יצחק לו מיציאת לגרסם מתרן אל לרץ כנען, נמה מלומר בכתוב לאמר מיהיו רק ת' מנים גרים בלרץ לא לנסם. ולאמריהם לאמר סוא מעוור יותר מהם המקלאות הלנה הוא ל' אלמזר בן מרך סובלו דנריו בפרקי ר' אליעזר פרק מ"ח וביותר בעל מדר עולם וז"ל (שם בפ"ג): נאמר לאברהם לאינו בין הנפרים ידע תדע כי גר יהי' זרעך וגו' ולזה זרע זה יצחק שנאמר כי בילצק יקרא לך זרע. ובילצק הוא לומר וילצק בן מנים מנה בלדת לומם. ולאינו יעקב לאמר לפרעה ימי שני מגורי מלכים ומאה מנה וגו' הרי ק"ץ, נסתיירו מס ר"י מנים מך בכל ת' מנים. יכול כל ד' מלום מנה היו ישראל במגרים? והלא קמת מיורדי מגרים היה וכתיב ומני חיי קמת קל"ב מנה ומני חיי עמרם קל"ז מנה ופ' מנים מל מסה הרי יש"ן מנה נכוונתו מלם גם נספור מנות כלם מל קמת ועמרם ופ' מנים מל מסה לא יהי' יותר אלא ש"ן אלא היה לו לפרעה יותר כוונתו ולהוסיף דברים אלו: ולאמה לריך להוליא מהן המנים מל קמת ועמרם ומסה מנבלעו בתכונת אנותיהם, ולא המנה מנים מנותכות יצאו לך ר"י מנה) אלא מה ת"ל ועבדום ועכו

רב ארכו אמר (תהלים פ"ה ו') הלעולם תאנף בנו תמשוך אפך לדור ודור

לותם ת' שנה לנמדך שכל זמן שזרעך נאלץ לא לסס (ר"ל מילחק) יהי' ת' שנה. ועבדום אלו ימי השעבוד, ועמו לותם אלו ימי השעבוד וכלם ת' שנה (ר"ל ימי הגלות וימי השעבוד יהיו ביחד ת' שנה) וכל זמן שהי' לוי קיים לא נשתעבדו ישראל למלרים שנ' וימת יוסף וכל אחיו ויקם מלך חדש וגו' כי לפי קבלתו שאריך ימים לוי יותר מכל השבטים) ומשמת לוי שחילו המלרים לשעבדם, נמלא עשמת לוי עד מילאו ישראל ממלרים קי"ו שנה ואין השעבוד יותר על כן ולא פחות מפ"ז שנים כשנותיה של מריס" עכ"ל. נמלא שהוא מגביל לו בענין קץ מלרים ג' זמנים, א' ת' שנים עלידת ילחק עד גאולתם. ב' ר"י שנים שישבו במלרים ובשניהם נכללים הגלות והשעבוד. ג' קי"ו שנה לו לפחות פ"ז שהיו בשעבוד לבד. (ואחר שיעתו כ"ל בבחינת הגלות שהיתה ת' שנה משנילד ילחק וישיבה במלרים כ"י שנה הולך ג"כ לשי"י וכמב"ם ז"ל רק הראשון מוסיף כי הגלות היתה בין הכל ת"ל שנה כדכתבינן בסמוך) אבל מה שאמר שכתוב: ומושב בני ישראל וגו' ת"ל שנה שהוא ל' שנה יותר לא יפוש דעתו כלל ויעלים עיניו ממנו כאלו לא כתוב. אבל כש"י ז"ל שרגיש בו ומבכר לותו על לותן בזה: ומושב בני ישראל אשר ישבו במלרים אחר מאר היתידות שישבו גרים בארץ לא לסס ת"ל שנה בין הכל משולד ילחק עד עכשיו היו ד' מאות משש' לו זרע לאברהם כחקייס כי גל יהי' זרעך, ול' שנה שי' משעבדה בזרת בין הבתרים עד שולד ילחק. אבן בחזילת כבודו לא דק היטב כי הוא מן הכמעב שיהיו ממעמד בין הבתרים עד לידת ילחק ה' שנה ויהי' עשרים לו עשרים ומעט שנים על הרוב. ואולם רביו שעדיה גאון ז"ל נוטה בזה בדרך אחר והביא דעתו בספרו האמונות והדעות מאמר ח' פ"א בזה"ל: מה שאומר הכתוב כי גר יהי' זרעך ת' שנים זה מעת שולד ילחק, ומה שאומר ת"ל שנים הם שני גרות אברהם מאז שילא מחרן אל ארץ כנען, ור"י שנים שהיו יושבים במלרים עכ"ד. וכן אמר בפיוטו לתורה, כי באורו: ומושב בני ישראל וגו' ת"ל שנה כאלו כתוב „עד סוף ת"ל שנה" כוונתו מיום נאת אברהם מאור כשדים עד גאולתם היו שלשים ומלבע מאות שנה. וכן פירש הראב"ע שאמר הסס לאברהם אביו: ידע תדע כי גר יהי' זרעך מ"ל שנים כאלו כתוב „עד סוף מלבע מאות שנה מ ס י ו ס", כוונתו שהסס אמר לאברהם שנמשבו שני הגרות לזרעך (מילחק) מהיום עד הקץ ת' שנים. ומה שאמר בעל ס' הקבלה בחלק דברי מלכי ישראל בנים שני שחשבון מלבע מאות ושלשים שנה היה משנת לידת ילחק הוא טעות.

ואולם מן כל המפרשים הנזכרים אין אחד מביא לנו הסשבון בלמלוס איך היו מלידת ילחק עד יציאת מלרים ת' שנה או מירידת מלרים עד גאולתם ר"י שנה? ואני אביאם כפי יכולתי אחת לאחת עד שנמלא חשבון. והא לך החשבון:

כשמת ילחק חלפו ושבו — — — — —	180 שנים
(ואז היה ליעקב ק"ך שנה כי ס' היה לילחק בלדת אותם)	
וכשמת יעקב בן קמ"ג שנה עברו — — — —	27
כשמת לוי עברו — — — — —	77

כילד יעקב היה בן פ"ז שנה כשסוליד את לוי וכשמת יעקב בן קמ"ז הי' לוי ס' שנה. וללוי היו קל"ז שנה בחייו ואם תקח ס' שנים מקל"ז שנים שהי' עוד אחר אביו יסאלו לך ע"ז שנים.

(הג"הס. אבל גדלה אחלה לקורא טעות א' שהביא בעל הדר עולם בספרו. הוא ילה לחוביה הם כי מ"ד שנים היו ללוי כשבא למלרים ומונה ומושב שהי' יעקב עושה בנים לבן ז' עד שלא כשא אז האמהות (ו) ז' משבאה את האמהות ושם שנים אחר

שנולדו י"ל שנתים והוא טעות גמור, כי לפי הסדרון הזה יהי' לוי כשנת לעלים רק ל"ז ולא מ"ד שנה, כי לפי הסדרון היה ליעקב ע"ז שנה כשנת לאדם נהרים וי"ד שנה עבד בשתי נשיו ובשנה השלישית נולד לוי ואם תמנה ע"ז + י"ד + ב' הרי צ"ב ויהי' לפי"ז יעקב בן ג"ב שנה כשהוליד את לוי, ויעקב היה כשנת לעלים ק"ל שנה ואם תקח מספר 93 ממספר 130 יצאו לך רק 37 שנה ובאמת הי' ליעקב כשהוליד את לוי פ"ו או פ"ז שנה. ומעותו היא בענוד שמנה י"ד שנה שעבד את לבן קודם שנולדו לו בניו, והוא אינו כי לפי מסעות הכתוב היה לו מלאה בנים עיד לאחר ז' שנים כי אחר הנה אם אמתי כי מלאו ימי ואבואה אליה ובשנת ב' לאחר שעברו ז' שנים הלאמונות נולד לו לוי ולפי"ז היה לוי כשנת לעלים מ"ג או מ"ד שנה.

16 כשנת קשת עברו — — — — —

כילד קשת היה עיבדי עלים והי' לו כפי הסתעלה לפחות ד' שנים כשנת לעלים (כי שנת לידת קשת ועמרם ומשה לא מעורם בתורה) והסתעלה הכ"ל אינה רחוקה כ"כ מהאמת, כי כאינו עבנימין שהיה הקטן מכלם היו לו כשיכל לעלים יו"ד בנים והי' לבלע בכורו לפחות יו"ד או י"ל שנים כשנת לעלים ולוי הי' גדול עבנימין כ"מ שנים, כי היו אחיו עוד ח' אחים ודינה אחותו לפי"ז יהיה בהפסדות הי' לקשת בנו כשנת לעלים ד' שנה. וכנה היה לוי אביו כשהולידו בן כ"ד שנה, וכשמת אביו בן קל"ז היה לקשת קי"ז שנה. ואם תקח ממספר קל"ג מספר קי"ז יש אחרו לך ט"ז שנים

20 כשמת עמרם עברו — — —

כי כשמת קשת אביו בן קל"ג שנים היה לו לעכך קי"ז שנה ואם תקח קי"ז ממספר קל"ז הרי' הרי יצאו לך ד' שנים. ואם תנטרף ה' אל מעה הרי לך ח' שנים בלעלים. ואפשר שמת עמרם זמן קצר קודם לידת משה, אל"כ כבלעו שנותיו אל מעה כלום בשנות אל אביו. ויש לנו קצת ראיה בתורה בהסתעלתנו כי בהגלה הילד משה ביד העלים לא נזכר כלל שם אביו שהוא עושה דבר מה להגיל את בנו רק אמו לבדה עשתה הסבולה זו, וכתיב ותקח לו תבת גמא ותחמרה בחמר ובזפת ותשם בה את הילד וגו' והכל היא לבדה והוא מפני שעמרם לא היה בחיים יותר. אל"כ נולד משה כשהיו לאביו קל"ז שנה וק"ל שנים כשהוליד אם בנו עכיים ולדעת כי אלעזר בן ערך שם היתה יוכבד בת ק"ל שנה כשילדה את משה, הא לא יתכן אם היא נולדה כדעתו בלדתו אבנים לעלים הולכך לא יותר מעכיים הללה ואין להקשות איך הוליד עוד בזקנה המופלגת כזאת הרי מצינו שאברהם אביו נשא עוד את קטורה בהיותו בן קל"ז שנים והוליד עוד ממנה בנים הרבה. וגם אין להקשות עדוע מעל בדווקאו זמן כניר זה ונשא את יוכבד דודתו כשהי' לו ק"ל שנים ? ואפשר שנשא אותה הרבה שנים קודם לזה ולא זכו לבנים עד לזמן הזה, או שהוא כתאלמן בלי בנים ונשא אש"כ ביתי זקנתו את דודתו הזקנה והיו לו אח"כ מתנה בנים.

ואם תמנה י"ז שנים שהי' עוד יעקב בעלים ופ"ז של לוי ופ"ז של קשת וד' של עמרם ומ' שנים של משה הרי לך כ"י שנה היתנו בעלים וכ' אלעזר הכ"ל מצינו הסתעדון על אופן אחר, יעוין שם. והשתעבוד בעלים ממיתת יוסף עד גאולתם היו קל"ז או ק"מ שנה, או קי"ו שנה ממיתת לוי כדעת בעל קדר עולם, ויהי' פירוש הפסוק: ידע תדע כי גר יהי' זרעך בארץ לא לשם ועבדום ועני אותם ד' מאות שנה" מזרעך יהיו גרים וגם יתעבדום ויענו אותם בארץ לא להם ח' שנים, כלומר וכלם ימי הגרות וימי השתעבוד יהיו ביחד ח' שנים וכלה שנה מנחי הטעמים כיונו לדעת הזאה, נשה שמנו נגינת המנחתא שהיא המפסיק הגדול בפסוק לפני הסלוק משה המלה „אותם" להסריד אחריו המלות „אכבד מאות שנה" וסרי הסקרא מקורם. ומה שאומר הכתוב: ודור רביעי ישובו הנה והלא מצינו שהיו מלידת יצחק עד גאולתם ו' דורות ?

ואמר ישעיה 172) מספר ארך הגליות ג"כ (ישעיה כ"ד כ"ב) ואספו אספה אסיר אל בור וגו'. וכבר באר זה דניאל הפלגת עמק זה הקץ והעלמתו ולזה 173) הזהירו חז"ל מחשוב הקצים וממנות זמנים לביאת משיח מפני שיכשילו ההמון ויכנוס ספק בלבם כשיבא הזמן ההוא ולא בא המשיח ואמרו תפח נשמתן 174) של מחשבי קצים מפני שהם מכשול לבני אדם ומפני זו התפללו לאל ית' להכשילם 175) ולהפסיד הנהגתם 176) ואנחנו ננצל לד' סעדיה ונאמר שלא הביאו לזה עם דעתו שאסור לעשות רק היות אנשי דורו רבי ספקות באמונה ונפסדים באמונה וכמעט שאבדה דת השם ית' לולי הוא כי גלה תעצומותיה וחזק נחשליה והרביצה ושמרה בלשונו ובקולמוסו וראה מכלל השתדלותו לקבץ המון בני אדם בחשבון הקצים לחזק תוחלתם לאמת והוא ז"ל כל מעשיו לשם שמים ואין לדקדק עליו בעבור הפסד חשבונו כי תוך מעשהו היה הענין אשר ספרתי לכם 177) ואולם מה שראיתיך נוטה אליו מענין הכוכבים והדבוקים שהיו ושעתידין להיות כל זה ענין שראוי

זו לא קסה מידי, כי זה נאמר מימי סמעבדותם ונמשך ל"י שנה לא היו נאמת כ"ל ד' דורות. ומה שאמרו קלת שכמי זמנו כי לפי פשט הכתוב היו נאמת בני ישראל ת' שנים נמלכים, ומה שמונה שכתוב רק ד' דורות נמשך בזמן הגדול כזה נלרכים לומר כי נשכחו כמה דורות ביניהם וכי נמנו רק ראשי אבות אשר היו עוד בזכרונם ונשפחו דורות המאוחרים לדורות הקודמים לפיכך נמנאו כאן רק ד' דורות ויביאו ראיה לדעתם מיחוס דוד בן' דורות שימנה שם נמשך ת"ל שנה רק ז' דורות והוא מן הכמנב. אלא ודאי שגם שם נשכחו כמה דורות וימנו רק מה שהיה בזכרונם כמו כאן. ולפי דבריהם יש לשתפלא וכי מעשה רבינו אחי כל הנביאים אשר ידע שלשלותיהם ויחוסיהם של כל הדורות מבריאת העולם עד זמנו וידע באר היטב שנה לידתם ושנת מיתתם לא ידע על נכון יפה מעשיתו ושנתו ומנו ונפרט מדורות האלה שהיו לא זמן רביר לעניו אלא וודאי שלא היו יותר רק ד' דורות האלו שמנה המורה ואלו היו נמשך ל"י שנה כדאמרן לעיל, ומה שאומר שכתוב: ידע תדע כי גר יהי' זרעך בארץ לא לחם ת' שנה הוא כמו שפירשו חז"ל ואנו אין לנו להשען אלא על דבריהם כי הם רבני הקבלה ודי לנו המתקתם כי היא הראיה הגמורה.

172) בנדפס ואמר ישעיה בשפר אריכות הגלות הזה.

173) שם ולפיכך מנעונו המכמים ז"ל מלחשוב קצים לגיאלת משיח.

174) שם תפח רוחם.

175) שם שתפש דעתם ויטמיתו השבונם.

176) שם נשמרי קלת: ואלו דנין אח רב סעדיה לכף זכות ונאמר שמא מה שהביאו לענין זה ואעפ"י שהי' יודע שהתורה אסרה זה לפי שהיו בני דורו בעלי הבנות רבות בשמחות וכמעט שתאבד תורת ה' לולי הוא ע"ה לפי שהוא גלה מן התורה מה שהי' נעלם וחזק ממנו מה שנדלל והודיעו בלשונו ובחבונו וקולמוסו ולאה בכלל מה שראה בדעתו לקנץ המון העם על דרך השבון הקצים כדי לאחז אותם ולהוסיף על תוחלתם והוא שתכוון בכל מעשיו לשם שמים ואין לטעון עליו על שטעה בהשבונותיו כי כוונתו הי' מה שאמרתי.

177) בנדפס: אבל מה שראיתיך משתוקק אליו מחכמת הכוכבים וקבוליהם שהם קולאין בלשון ערב (: ולא נאמר הלועזי) שמצרו מהם שאחה מנפה וכו' —

שתסירהו מעתך, וכבס מחשבותיך ממנו כאשר תכבס הבגד המטונף מטנופו מפני שהם ענינים אין לאמת בהם אצל בני אדם ואף אצל החכמים השלמים ואפילו שאין להם דת כ"ש בעלי הדת, ובטולם מבואר בטענות שכליות אין מקום לזוכרם. 178) ואולם שמע קצת ממה שכתורה בזה, דע שמרע"ה בעמדו הסכימו החכמים 179) החוזים כלם שזאת האומה לא תצליח ולא תצא מעבדותה לעולם, ובזמן שחשבו שהוא תכלית רע מזלה אז באה לה ההצלחה ועמד בה מבחר המין האנושי ופדאה, והעת שהסכימו החוזים שארץ מצרים ייטב אוירה בזמן ההוא ותשמן ויצליחו אנשיה תכלית ההצלחה הגמורה אז חלו בהם המכות אמר ישעיה מבאר אלו המאמרים (ישעיה י"ט י"ב) איה אפוא חכמיך ויגידו נא לך וגו'. 180) וכן מטלכת נבוכדנצר הרשע כשהסכימו חכמיו וחוזיו וכל שמתפאר במלכותו, בהקדמת ידיעה שזהו תחלת הצלחתו ושמטשלתם מארבת מתמדת אז סרה מלכותו ואבדה כמו שיעד השם ית'. 181) ואמר ישעיה ג"כ משחק עליהם בזה ומלעיג עליהם בהתפארם בהקדמת הידיעה ומן המלכה עצמה בהשבה שבה מלכים מכפילים בחפצתם, ואמר (שם מ"ז י"ג) יעמדו נא ויושיעוך הוברי שמים החוזים בכוכבים, וכן יהיה הענין בזכן המשיח בטהרה יגלה כי כשיחשבו האומות שזאת האומה לא תהיה לה מלכות לעולם לא ממשלה ולא תשועה מאשר הם בו ויסכימו על זה החוזים והקוסמים מבעלי הכחות, אז יפר השם ית' עצתם ואמונתם השקריות ואינן אמתיות ויראה המשיח, אמר ישעיה מבאר זה הענין (ישעיה מ"ד כ"ה כ"ז) מפר אותות בדים וקוסמים יהולל משיב חכמים אחור ודעתם יסכל מקים דבר עבדו ועצת מלאכיו ישלים האומר לירושלים תושב וחרבותיה אקומם 182) זאת היא האמונה האמתית אשר יאמינוה עדת ישראל. 183) לא תביט למאמר אומר דבוק קטן או גדולי וכן 184) ראיתיך אומר שהמדע בארצותיכם מעט ופסקה 185) מכם ושמא סבת היות הדבוק בממשלת העפרית, דע שזה מקרה בלתי מיוחד בארצותיכם אבל הוא היות בכל ישראל כלומר הפסד החכמה וחולשת הדיעות ועל זה האמת יעדנו השם ית' רע על ידי ישעיה והוא אמרו (שם כ"ט מ"ד) לכן הנני יוסיף להפליא את העם הזה הפלא ופלא ואבדה הכמת חכמיו ובינת נביניו תסתתר 186) ואיך סבתו לא משלשת עפרית ולא משלשת אשית, והמופת עליו

178) פס לגל סמע סמן דנר ממס סבא נכתוב נענין זס ורי' וזר נכון כי הכתובים סמניל סכב ז"ל לינס נמלאים בתולס.

179) פס סיו כל המלטגנינן פס לחד לומרים.

180) פס וכן לירע למלכת נבוכדנלר.

181) נגדפס כתוב בפנוי סנמון: וכן לאמר ישעיהו מחל בפס ומשחק עליהם לפי סהיו ס כמים מתפלאים בחכמתם ומסחל כמו כן מן המחל ס סהיו לומרים פים ביניהם חכמים סחכמתם מועלת לפס.

182) פס כל המאמר מהמלה „נאם" עד „ומבחל" יסבר בהמיזקת מערבי.

183) פס ולמה לל הקפכל למאמר הלומר קבוץ גדול וקבוץ קטן.

184) פס וכן ממעט ממך. 185) פס וממת פנס זס מ"ח הקבוץ בפלום העפרי.

ששלמה המלך אשר העיד עליו הכתוב (מלכים ד' ל"א) ויחכם מכל האדם היה באמצע משלשת עפרית, וכן אברהם שהיה עמודו של עולם והוא גלה הסבה הראשונה בכל העולם ויסד פנת הייחוד בכל העולם, וכן יצחק ויעקב אשר שלשתם נושאי כסא הכבוד בלבותם אשר השיגוהו באמת כמו שאמרו האבות הן הן המרכבה שנאמר (בראשית ל"ה י"ב) ויעל מעליו אלהים 187) אלו אבות והיו באמצע משלשת עפרית ג"כ 188) ויתבאר כל זה במה שנודע מהדבוק 189) והוא דבוק שבתאי ומאדים מזמן שיתחברו באי זה מקום שיתחברו פעם שנית בזמן שבנתים כ' שנה משני החמה בקרוב ולא יסורו להתחבר במשלשת אחת בעצמה שנים עשר הבורים 190) ותהיה מדת עמוד הדבוקים במשלשת אחת בעצמה קק"ם שנה, אחרי כן יעתק הדבוקים במשלשת אחרת וזהו שיקרא הדבוק האמצעי והוא הדבוק ההועתק ההוא כלומר 191) קק"ם שנה של חמה ויהיה לפי הסדר מיום שיתחברו שני הכוכבים האלה במדרגה אחת אי זו מדרגה שתהיה עד שיתחברו במדרגה ההיא בעצמה ת"ק וששים שנה וזהו הדבוק הגדול ההוא כל אלף שנה חסר מ' שנה והוא מיום שידבקו שבתי ומאדים תחלת חלק ממזל טלה עד שיתקבצו פעם שנית וכשתשיב החשבון לאחור יתבאר לך כל מה שזכרתי לך מהיות אברהם יצחק ויעקב במשלשת עפרית, וכן דוד ושלמה כלם, ואולם הבאתי לך זה להסיר ממך הספק שלא תחשוב שיש למשלשת כזה סבה. וכן אמרך שאנשים חשבו הדבוק העתיד ומצאו הז' כוכבים כלם יתקבצו במזל אחד הוא מאמר בלתי אמתי שאמרו לך, שאין שם דבוק של ז' כלל לא בדבוק העתיד 192) להיות ראשונה ולא בהרבה מן הדבוקים הבאים אחריו, ואולם

---

186) פס ומין עלי זאת לא שלוש עפרי ולא שלוש אשי.

187) פס הנה לך האבות שלשתם היו באמצעות השלוש העפרי.

188) פס מופף „קנון".

189) הערה, לדעת האלטנגיכין שהיו בזמן הרב ז"ל וקודם לפניו כשנמצאו בני אדם במשולש בפרי היינו תחת מבט שלשת המזלות העפריים שהם שור תאומים גדי אז החכמה נתמעטת ונפסקה והולכת מבני אדם אבל שאם נמצאו במשולש אשי, שהם טלה אריה קשת אז החכמה מתגברת והולכת מעלה מעלה וכל קנון שיתקבץ בשלוש אחד הוה בכל מאתים וארבעים שנה וכן כלם עד שיתקבצו באותה מעלה צעינה עובר תתק"ם שנה. כן נראה מספר החכונה המשפעית לאלקאוילו העבמי וכן באיפיא"י לידי למיליאו פ' משולשי המזלות והלמוד הזה נתפשט גם בין היהודים בזמן הזה ועל זה לענ הרב ז"ל שהכל הבל ורעות רוח בהוכיח שאברהם יצחק ויעקב שלשתם היו נושאים כסא הכבוד בלבותם שהשיגוה באמת וכן דוד ושלמה המלך אשר על האחרון נאמר ויחכם מכל אדם היו כלם במשולש עפרי ועם כל זה חכמו והשכילו כנודע.

190) המאמר הזה מן מלא ותהיה עד קק"ם שנה חסר בנ־פס.

191) בנדפס והוא קנון ההעתקה ההוה בכל מאתים וארבעים שנה.

ונראה שהנוסחא קק"ם הוא יותר נכון מקק"ם שבתוב כאן כי אם תכפול י"ב פעמים 20 יעלו לך 240 ואם תכפול 240 ד' פעמים יעלה לך 960 והנה אם תכפול ד' פעמים 260 יעלה לך 1040 ואיך יהיה סך שלו אלף שנה חסר מ' ובכתוב כאן ? —

192) המלות „להיות ראשונה" חסרים בנדפס.

זה דבר מי שלא ידע לחישוב חשבון טוב כמו שמספרת מכלל דבריו שהוא אומר שיהיה מבול מאויר ועפר, ואשר ראוי שתדעהו שאלו המאמרים וכיוצא בהם שקר וכזב 193) ולא תהיה לך ראיה על אמתתם המצאם כתובים בספרים, כי השקרן תהיה אצלם בפיו כן יכזב בקולמוסו 194) ואינו נמנע לו והסכלים הפתיים הם הם אשר תהיה אצלם ראיה אמתית מאמר היותו כתוב לא יתאמתו הדעות אבל בפנים אחרים. ודע כי כשיסכור הסומא את עצמו למשרתו בעל העינים שיוליכהו מדעתו שאין לו עינים ויורהו דרך שלום 195) וכמו שיסכור החולה לרופא הסכל במלאכת הרפואות הנהגתו להיות סכל בדברים האמתים ובדברים המצילים ויקבל ממנו כל מה שיאמר לו כן ראוי להמון שיסמרו הנהגתם לנביאים בעלי העינים באמת ויסמכו על מה שיוריעום שדעת פלוני אמתית ודעת פלוני שקר. ואחר הנביאים החכמים הדורשים יומם ולילה הדעות והאמונות עד שידעו ויכירו האמת מן השקר. ואחר זאת ההקדמה שמע ממני שכל מה שנמצאהו כתוב מאלו המאמרים וכיוצא בהם הם כלם דברים אין בהם אמת, אבל אומרם סכל או 196) מטעה או מי שישתדל לסתור התורה ולהפיל האמונה 197) בלא תראה עזותם באמרם מבול אויר ומבול עפר וכן אומרם מגיל איש. 198) זה כלו תחבולה והשאה עד שיבאו לחשוב שהמבול לא היה רק מהדבוק מדבוק אחר ולא היה מהשם על צד לאנשי העולם בגלל זכותם כמו שכאר לנו בספרו המישור מן הטעות ומן הדעות הנפסדות ועל זה הדרך לא נהפכה סדום ועמורה וחבריותיה לכפירתם וחמסם כמו שכאר מאמר הבצעקתה הבאה אלי 199) כן כל פעולה ופועל ישובא מאת השם ית' בעולם יהיה ענין הדבוקים ר"ל מחוייב דבוקים 200). אלו הן ההקדמות אשר ירצו להקדים לנתוץ פנות הדת

193) בנדפס: ולא יהיו (ר"ל הדברים) לך לראיה לפי שהמלאם כתובים בספרים.

194) שם: ואין זה ממנע עליו והכסילים הבוערים הם שיעבור אצלם לראיה לאמתית הדבר בהיותו כתוב ואין לו להאמין מבלות מפנים האלם אלא מפנים אחרים.

195) בנדפס: וכמו כן שיגלל החולה שאינו יודע מחכמות הרפואות בשמעו מלא הרופא שיהיגהו וידריכהו לפי שאינו יודע הדברים האמיתים אז המחליטים ושמע לעצתו כל מה שיאמר לו כן ראוי להמון למסור משגיחתם על הנבילים בעלי עינים האמתיים.

196) שם אז ליקן מהחל אז מי שיתכוון לסתור התורה.

197) שם הלא תראה עזותם באמרם מבול מאויר ומבול מעפר וכמו כן יוכלו לומר מבול מאש.

198) שם בנ"ל: וכל זה אינו אלא יכול ופחוי להטעאת אמנם שהמבול לא היה אלא מקבוץ המים ושלא בא מאת דיין האמת ועל דרך העונש ליושבי הארץ על רב חטאתם כמו שביאר לנו בספרו הישר המגיל אותנו מן הטעות.

199) שם וכן כל פעל הבא מאת הגורל יתבדך בעולם הוא אלא דבר מחויב מן הקבוצים של כוכבים.

200) שם אלה הם ההקדמות שלומנם להקדים להיות בהם יסודי הדת ונעשי הפקר ליד תאותם ותשוקות נפשותם הבהמית כמו הבהמות ובנות יענה.

כדי שילכו בשרירות לבם הרע ובעשות נפשם הבהמית כבהמות ומאלו הדעות הזכיר השם ית' בתורה והודיענו ואמר כשתמרו ואביא עליכם מכות תחליף פעולתכם אם תאמינו שביאת המכות הוא ענין שאירע במקרה, ושאין סבתו מריכם אשר מריתם אוסיף עליכם מן המקרה ההוא ואכפילהו ואחזקהו והוא אמרו בתוכחה (ויקרא כ"ז כ"א) אם תלכו עמו בקרי והלכתי אף אני עמכם בחמת קרי, וקרי הוא המקרה, והוא אומר אם תשימו ענשם מקרה אוסיף עליכם מהחזק שבמקרה ההוא שבע כחטאתיכם. וממה שהקדמתי לך יתבאר שענין משיח אינו נתלה במשפטי הכוכבים בשום פנים, 201) וכבר עמד אחד ממשכילינו בערי אנדלוס מצד מלאכת הכוכבים וגזר שהמשיח יראה בשנה פלונית, ולא היה בחכמינו ובחסידינו שלא פחת דעתו והלאהו במה שעשה והוכיחנו תוכחה גדולה, המציאות, עשה בו יותר ויותר מאשר עשינו אנחנו כי בעת שזכר שיראה המשיח יצא המורד בארץ המערב וזאת חרפה גדולה לבעלי הדעת, 202) ואולם 203) הצריכנו לזה כלו חוזק הגלות עלינו, והנטבע בכל חבל יתלה. לכן אחינו עמדו על עמדכם חזקו ויאמץ לבבכם כל המיחלים ליי, וכן חזקו קצתכם את קצתכם וקבעו בנפשותיכם אמונת זאת

201) וכבר עמד אחד מן המיחודים בספרד וחבר ספר בענין הקץ על דרך הכוכבים ואמר שהמשיח יגלה בשנת פלונית ואין אחד מחכמינו חסידינו שלא זלזל שם דבריו וזלזל עלמו ושמוהו בתעלת החפרים בשביל מה שעשה והעיר תכלית והמלילות עשתה בו יותר רע כלומר שחוק והתול ממה שעשינו בו אנחנו לפי שבזמן שאמר שיגלה המשיח עמד הקרבן והמזרה בארלות המערב וזהו תכלית הכיעור לבעלי החכמה הזאת.

202) הערה. וקשה לברר על איזה חכם מספרד בוון הרב כאן ?

והנה החכם ר' יעקב גאלדנטהאל יאמר במכה"ע ליון לשנת תר"ה שהרב כוון כאן על ר' אברהם בר חייא והוא בטעות כאשר העירותי למעלה מאחר שראינו שהאחרון היה מגדיל הקץ על שנת קיח = 1358 לא יוכל להיות הוא בעצמו מה שאמר הרב כאן „לפי שבזמן שאמר שיגלה המשיח עמד הקרבן בארלות המערב" וזה השמד היה בשנת ד"ש תתק"ו = 1146 כנודע וא"כ רמז הרב על איש אחר. ואיברא כפי מה שראינו מספרים היה הכ"ל מי ויושב כל ימיו בברצלוני במדינת קטילניא ונקרא ג"כ בפי כל הנביא ר' אברהם בר חייא הברצלוני והרב אמר כאן „וכבר עמד אחד ממשכילים בערי אנדלוס ואמר שהמשיח יראה בשנה „פלונית" וזה לא יוכל להיות ר' אברהם הנ"ל. גם לא כיוון הרב על הראב"ע כמו שחושב החכם ד"ר גרעטץ בספרו קורות היהודים כרך VI כיון שראינו שהראב"ע בעצמו חתקומם נגד מחשבי קצים האלה אשר דמו בנפשם להוליא לאור המעלומה הזאת בעזר משפט הכוכבים, ואיך מוכל לומר שהרב ז"ל רומז כאן על הראב"ע שחיבר כן בענין הקץ ועל דרך הכוכבים ? — ועוד גם מנוסחת הלשון של הרב שאומר כאן: וכבר עמד אחד מן המשכילים וכו' מוכח שלא כוון על הראב"ע שאנו כוון עליו לא היה לו לומר „וכבר" כי הוא היה בזמנו כנודע והיה לו לומר „והנה עמד אחד בדורנו וכו' — ואולי שכפי מה שאחשיב רמז הרב כאן על בן היועל שחי בני ספק בזמן ר' אברהם בר חייא הנ"ל והוא זה שאמר עליו הראב"ע (בפירושו לנוף דניאל) בדרך התול „בן היועל חבר ס' במועד הקץ ואני נפלאתי לת הדביו ככלי יועל ערס בא מועדו כי הוא מקום מיעד אשר עבר" וידוע כי הראב"ע המליס פירושו לדניאל במרחשון שנת ארבע אלפים ותתקי"ו = 1155 בעיר רודוס בארלת (Rhodez), ובזמן הזה אמר עליו „כי הוא מקום מועד אשר עבר" א"כ משמע מינה שבן היועל הנ"ל הגדיל בילת

*

המצוסח מהרה יגלה, חזקו ידים רפות וברכים כושלות אמצו ודעו שהשם ית' 204) על יד מבשר האומה ישעיה ע"ה כי בעבור שיארך גלותנו ויחזק יחשבו רבים בנו שהשם עזבנו ושכחנו חלילה לו מזה ואח"כ העיד על עצמו שלא יניחנו ולא יעזבנו כי אמר (ישעיה מ"ט, י"ד ט"ו) ותאמר ציון עזבני ה' וי"י שכחני, וענה ואמר התשכח אשה עולה מרחם בן בטנה וגו', ועל ידי השליח הראשון ע"ה הוריענו השם בזה אמר (דברים ד' ל"א) כי אל רחום ה' אלהיך לא ירפך וגו' ושב וקבצך וגו'. וזאת אחינו סנה גדולה מפנות אמונת ישראל שאי אפשר מבלעדי איש שיעמוד מזרע שלמה יקבץ אומתנו ויאסוף חרפתנו ויפרסם דת האמת 205) ויעיד כל החולקים עליה כמו שאמר בתורה (במדבר כ"ד י"ז י"ח) אראנו ולא עתה אשורנו ולא קרוב דרך כוכב מיעקב וגו' והיה אדום ירשה וגו' ושעת הלאותו יהיה עת קשה מאד על האומה באמרו ית' ואפס עצור ועזוב ואז יראהו השם ויעשהו מה שיעד. 206) ואמר הנביא מגדיל עת הראותו (מלאכי ג' ב') ומי מכלכל את יום בואו וגו', והוא האמת אשר ראוי להאמינו. ואולם עתה כבר התבאר מכל דברי דניאל וישעיה מכל מה שזכרוהו החכמים ז"ל 207) שהוא יעמוד בהתפשטנו מלכות רומי ומלכות הערב כאשר הוא היום וזה אין ספק בו. 208) ודניאל באחרית ספורו למלכות ישמעאל בעמידת המשגע סמך לביאת המשיח, וכן ישעיה באר שהראיה על ביאת המשיח היא עמידת המשגע 209) והוא אמרו (ישעיה כ"א ז') רכב חמור רכב גמל צמד פרשים, אמר שרכב על חמור שהוא המשיח כאמרו (זכרי' ט' ט') עני ורוכב על החמור ואולם יבא אחר עומד רוכב על גמל והוא

המשיח לזה שניס קודם שחבר הרלב"ע פירושו הנ"ל והוא שנת 1146 שקלי דברי הרב כאן „לפי שבזמן שאמר שיגלה המשיח עמד המערה באלפות המערב" וכן יאותו דבריו עליו באמרו כאן „ולין אחד מחכמינו שלא זכזל מס דבריו וחלזל עלהו ושמוהו בתעלת המקרים בעצות עלמו לשחוק והחול" — ומה שאמר הרלב"ע בפירושו מס „ולפי כפלחי לת דבריו וכו' טרס בא מועדו ?" לפשר שכתב נגדו בלזה קבר לפני שנת 1146 הנ"ל והוכיח ברלזות גמירות שדבריו הם הבל ורעות רוח שהמשיח לא יצוא כיעודו. והשתא לתי שפיר דברי הרב במה שאמר כאן: וכבר עמד אחד וכו' שיכוונו על בן היולר הנ"ל שזה מתבצא זלת כשלשים או ארבעים שניס קודם שכתב הרב ז"ל אגרתו לתימן.

203) בכדפס בנ"ח: אבל הצריכנו לבל זה תוקף הגלות עלינו ? והכוונה בלא חבל היא נחלית והוא לפי דעתי ע"ד השאלה, כלומר היות מן הצורך לנוס אל מכמת האלמנגיות והרי הקב"ה הודיענו ע"י נביאיו אחתיה מענין הגלות המלה הזאת ? והכוונה בלא הבל היא נחלית.

204) כאן חסר מלת „הודיענו" ובכדפס היא כתובה.

205) בכדפס: ויעמיד כל מי שיעמרה דברו.

206) שס ואמר הנביא מתמיה על העת שילאה בה הגואל.

207) שס בביאתו תהי' כשתתקף יד עכו"ס וערב וכשתתפשט מלכותם בעולם כמו היום הזה ובה דבר שאין בו ספק ומזה לא יעבור.

208) שס ודכילל כוף מה שספר מלכות ישמעאל ועמידת תחמד ואחריו ביאת הגואל בקמוך.

מלך הערב ואמר צמד פרשים הוא הזדווג שתי האומות והם 210) אדום וישמעאל וכן יתבאר באור שאין בו ספק מחלום הצלם ומהחיות הנזכרים בדניאל, אלו ענינים גלוים מהכתוב, ואולם אמתת העת בדקדוק לא נודע אך בידי קבלה נפלאה קבלתיה מאבי ומזקני שקבלו מאבותם ומזקניהם ז"ל עד תחלת גלותנו מירושלים כמו שהעיד הנביא ואמר וגלות ירושלים אשר בספרד (עובדי' א' ד') 211) והוא שבפסוקי בלעם פסוק יש בו רמז לתשובת הנבואה לישראל אחרי הפסקה כי כבר באו בתורה פסוקים ואעפ"י שהכונה בהם בענין אחר יהיה בהם רמז לענין אחר כמאמר יעקב ובניו ר ד ו שמה כי עמדנו במצרים מספר ק"ק ועשר שנים. 212) וכן מאמר מרע"ה (דברים ד' כ"ג) כי תוליד בנים ובני בנים ו נ ו ש נ ת ם בארץ עמדנו בארץ ישראל מיום באנו לה עד גלות יהויכין מספר ו נ ו ש נ ת ם והם תתמ"ו וכיוצא בזו הרבה, ועל זה הדרך מן ההערה שמאמר בלעם (במדבר כ"ג כ"ב) כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל, יש בו סוד שמהזמן ההוא ימנה כמה יש מששת ימי בראשית עד הזמן ההוא ותשוב הנבואה בישראל ויאמרו להם הנביאים מה פעל אל, וזה המאמר היה בשנת ל"ח מצאתם ממצרים יהיה מתחלת היצירה עד הזמן ההוא כאלפים ותס ו שנה כי הסימן בתמ"ח גאולים ואל זה ההיקש וזה הסכום תשוב

---

209) בנדפס כתוב: שהרלויה על בילת המשיח היא הרלויות משגע ויותר נכון כמו שכתוב כאן „עמידת"

210) שם גרס עכו"ס ויותר נכון כמו שכתוב כאן לדוס.

211) שם וביאור הדבר שבנבואת בלעם רמז שתחזור הנבואה לישראל אחר שתפסוק מהם, לפי ש ם בחורה פסוקים שלעפ"י שהכוונה בהם לשום ענין לעפ"י כן יש בהם רמז לענין אחר כמו שמליגו במאמר יעקב לבניו וכו'.

212) אמר דוד: נא אמצא להעיר כאן על הפנוייס שהמה בב' ההעתקות הן בנוסחיהן והן בחסנון הפנים, ואביא לענין הקירא את העתקת מערבי לאמנן ישפוט נאמנה איזה מהן נכונה. וז"ל: „ועל הענין הזה קבלנו שזה שאמר בלעם: כעת יאמר ליעקב מה פעל אל, יש בו סוד שמן העת ההיא יש לחשוב כמנין שיש מששת ימי בראשית ועד אותה העת ותחזור הנבואה לישראל ואז יאמרו להם הנביאים מה פעל אל, והנבואה זו נאמרה בשנת האלפים ותס"ח שנה (כי שנת בתמ"ח ליצירה יצאו אבותינו ממצרים ואם תגרוף מ' שנים הנ"ל שנאמרה הנבואה זו יעלה לך מספר הנ"ל) שהסיומן בתס"ח גאולים (משומש ול"ל בתמ"ח כמאמר המגור בתמ"ח גאולים) ולפי ההקש הזה והפירוש הזה תחזור הנבואה לישראל בשנת אלפים תתקע"ו ליצירה = 1216 כי אם תקח ב' פעמים אלפים ותס"ח שנה יצא לך מספר הנ"ל. ולדעת ר"ש אבן תבון נאמרה נבואה זו בשנת ל"ח לצאתם מארץ מצרים ויצא לפי"ז המספר ד"א תתקע"ב = 1212, ועמו מסכים גם בעל מאור עינים כנראה שם בפ' מ"ג. וגם נראה משם שהיה לפניו העתקת ר"ש תבון הנ"ל באמרו: עם שתדע גם הרמב"ם ז"ל לענין שוב הנבואה באותיבו לא נמצא מלכתוב באגרתו לתימן היות קבלת אבות שבשיב החיצונה הזאת מאלקיו בשנת ד' אלפים תתקע"ב ליצירה. והנה חובה עלינו לפנות על מאזני לדק ולהכריע עם מי האמת? ולפעל"ד אחשוב שלדקו דברי המערבי שנבואת בלעם נאמרה בשנת האלפים לצאתם מארץ מצרים, כי הוא מקרא מלא „והימים אשר הלכנו מקדש

לישראל הנבואה שנת ד' אלפים ותתקע"ב ליצירה ואין ספק 213) ששיבת הנבואה מהקדמת הנבואה 214) באמרו (יואל ג' א') ונבאו בניכם ובנותיכם 215) וזהו האמתי שבקצים שאמרוהו לנו ואמרו לנו שהוא אמתי אחר שהזהירנו ממנו תכלית האזהרה שלא לפרסמו כדי שלא ירע לבני אדם אחור זמנו וכבר הודענוכם אותו והשם ית' הוא היודע באמת. ואמנם אמרך שזה 216) העת הוא שאמר עליו ירמיהו הנביא (ירמיה ל' ז') עת צרה היא ליעקב וממנה יושע. אין הענין כן אבל הוא רומז אל מלחמת גוג בהכרח והמלחמה ההיא תהיה הגלות המשיח בזמן. ואולם שער 217) גוראן וזולתם ומן הדומה להם הם ענינים חלושים מאד מאד מהם מיוחסים אל החז"ל ואינם להם ומהם משלים וחדות ואין להשגיח לדבר בהם בענין הזה. אך מה 218) שזכרתו מענין האיש יתפאר לאמר שהוא משיח בעם תימן חיי לא נפלאתי מכני ולא מן הנמשכים אחריו לא*עליו תמהתי בהיותו משגע בלי ספק ואין 219) נלות לחולה בהליו כשלא*ידע סבתו 220), ואמנם הנמשכים אחריו לכובד הענין שהם בו ולסכלותם בטעלת המשיח הנבוהה חשבו זה. ואולם תמהתי מאמרך ואתה בבני תורה וראית דברי הכמים 221) ואולי זה דאמת הלא ירעת אחי שהמשיח נביא גדול מאד ייתר גדול מכל הנביאים

צרנע (ר"ל מזמן שנגזר על אבותינו שלא יכנסו לארץ) עד אשר עברנו את נחל זרד שלשים ושמונה שנה וגו' וכשנה אחת ומחצה עברו מילילת מלרים עד שנשלחו המרגלים הרי בשנת האלרבעים היתה נגולת בלעם. וכן דעת בעל ס"ע שבשנת האלרבעים היתה מיתת מלרים ומריבת קדש בו בפרק שלא משה מלאכים מקדש אל מלך אדום וגו' עשו עם ישראל ג' חדשים ואחר כבעו לאחיות ומשם לעיי העברים, משם נסעו ויחנו בנחל זרד משם נסעו ויחנו מעבר לארנון וגו' שם נלחמו עם סיחון מלך האמרי והדר עם עוג מלך הבשן ואחר נסעו משם ויחנו בערבות מואב מעבר לירדן יריחו והדר כתיב וירא בלק בן לפור את כל אשר עשה ישראל לאמרי ושלח מלאכים אל בלעם לקלל את ישראל ומאחר בשבט ועד שנה בחדר פירש משה רבינו ע"ה את כל התורה וגו' אחר מת הרי כלו מילילת מלרים עד מיתת משה אלרבעים שנה והוא בשנת נ"ל תס"ח והלא כהראב"ד ז"ל שאחר בראש ס' קבלתו שמשה רבינו נפטר ביום שבת בעת המנחה בז' באדר בשנת נ' תס"ט! —

213) בנדפס: ואין ספק שחזרת הנבואה היא הקדמת משיח.

214) הערה. גם משבלת הקבלה דף 36 דפוס אלקוש כראה מה שהביא שם מאמר זו מהרמב"ם מאגרתו לתימן שהיה לפניו הבתקת ר"ש אבן תבון כי הוא מביא שם מלה במלה כמוסחתו, עיין שם.

215) שם זהו יותר אמת מכל הבדין שבאמר בשום קץ וזה שאמרנו שהוא אמת אחר שהתהלנו עליו ומצאנו תכלית המציאה לגלותו אלא יהיה בעיני הבשר בהכרח וכבר הודעתיך אותו ובדוק היודע.

216) שם כתוב לשעה זאת היא שעליה אמר ירמיהו וכו' וכאן יותר מוחוור.

217) בנדפס המוסחה: אבל האות של שעינגרן וכו' איני יודע פתרונו?

218) ל"ל „זכרת"

219) שם ואין על החולה אשמה ופשע אם לא יקבל הוא מוליו.

220) שם וכן איני תמה מן המאמינים בו מקלר רוחם ושאינם יודעים מקום המשיח ומעלתו הגדולה שעלה בדעתם זה.

221) המלות: „ואולי זה האמת" אינם נמצאים בנדפס.

אחר מרע"ה 222). והלא תדע שהמתפאר בנבואה כשיכזב בטענתו חיב מיתה בעבור שהוא מתפאר במדרגה הזאת העצומה כמו שיהרג מתנבא בשם ע"ז והוא אמרו ית' (דברים י"ח כ') אך הנביא אשר יזיד לדבר דבר בשמי וגו' 223) ואי זה ראיה יהיה מורה על כזבו מטענתו שהוא משיח ומה נפלא אמרך בו שהוא נודע ביראת חטא ושאתו קצת חכמה, האם באלה המדות יהיה משיח ה' 224) ואשר הביאך אל כל זה באשר לא השגת למעלת המשיח מה היא ואיך יעמוד ואנה יהיה ומה היא המיוחדת שבאותותינו והנכבדת שבהן אחר מרע"ה וייחדו השם בדברים לא ייחד מרע"ה מתאר בו והריחו ביראת ה' וגו', ואמר והיה צדק אזור מתניו (ישעיהו י"א ג') וקראו ביששה שמות 225 והוא אמרו כי ילד יולד לנו (שם ט' ה') 226) ולא סר מארך בתארו עד שאמר לו ית' בני אתה אני היום ילדתיך להודיענו מעלת מקומו שהוא על כל מעלת מקום כל בני אדם, 227) ואנחנו נתנה בכל נביא שיהיה בתכלית החכמה ואז ינבאהו השם, כי העקר בידינו אין נבואה שורה אלא על חכם גבור ועשיר ובארו שענין גבור כובש את יצרו, ועשיר עשיר בדעתו, ואולי כשיתפאר אדם שאינו חכם גדול שהוא נביא לא נאמינהו כ"ש כשיתפאר אחד מעמי הארץ שהוא משיח. 228) כי ראית היותו עם הארץ מה שספרת עליו שהוא צוה בני אדם שיעשו צדקה בכל ממונם ולא שמעו ממנו הם עשו כהוגן והוא חוטא שהוא מדת הדת כי אין ראוי בתורתנו שיתן אדם כל ממונו לצדקה אבל קצתו אמר ית' ואם החרם יחרים איש לה' וגו'. אמרו בעלי סידוש מכל אשר לו ולא כל אשר לו, ואמרו כל הרוצה לבזבז הוא בחומש. אמרו המבזבז אל יבזבז יותר מחמש ואין ספק שהשכל שהביאו שיתפאר שהוא משיח הביאהו שיצוה בני אדם לצאת מכל ממונם, ולתתו לעניים וישובו הם עניים והעניים עשירים ויחויבו לפי מצותו להשיב להם ממונם ויהיה הממון בין העניים ובין

---

222) בנדפס: ועוד הליכך יודע שמי שאומר על עצמו שהיא נביא שלא נמלאת נבואתו מוכחשת הוא חייב מיתה, לפי שקמך לעצמו המעלה הגדולה הזאת וכו'.

223) שם ואיזה לאים גדולה על מיותו מ"חש אלא שיקמיך עצמו בשם משיח.

224) שם אבל מייבך לומר כל זה מפני שלא השגתה למעלת המשיח מה היא ואיך תהיה עמידתו ובאיזה מקום יהיה ואיזה אות תהיה מיוחדת לו, אבל מעלתו תהיה יותר מעולה ממעלת הנביאים ויותר ככבדת זולת מרע"ה ויחד אותו הצורה יתברך בדברים שלא יחד משה רבינו ע"ה שנאמר בו והריחו וכו'. —

225) שם בנ"ל וקרא לו הקב"ה שם שמות באמרו כי ילד יולד לנו בן נתן לנו ותהי המשרה על שכמו ויקרא שמו פלא, יועץ, אל, גבור, אבי עד, שר שלום (כוונתו אבי עד ושר שלום הם רק ב' שמות) וזה שקראו אל ע"ד ההפלגה להודיע שגדולתו מעולה ממעלת כל אדם.

226) המאמר: „ולא סר מאריך בתוארו עד שאמר לו ית' בני אתה אני היום ילדתיך חסר בנדפס.

227) שם ואחר מן החכמים שיש אצלנו יודעים לכל בביא שיהיה בתכלית המדע ואז יבנא אותו הקב"ה.

228) שם בנ"ל: ואחת הראיות שהוא עם הארץ שלוה לבזר אדם כל ממונו

העשירים חוזר חלילה וזהו תכלית השטות. ואילם איך יעמוד המשיח ואנה יעמוד הוא יעמוד בארץ ישראל ובה יתחיל להגלות כאמרו ית' (מלאכי ג' א') וסתאם יבא אל היכלו, ואולם איכות עמידתו הוא שלא יודע כלל קודם עמדו בעוד שאינו משיח עד שיאמר עליו שהוא בן פלוני ומן משפחה פלונית, אבל יעמד איש לא יודע קודם הגלותו ובאותות ובמופתים אשר יראו על ידו יהיה ראיה על אמתת טענתו ואמתת יחסו, אמר השם ית' מתאר ענינו צמח שמו ומתחתיו יצמח ואמר ישעיה גם כן מתאר הגלותו מבלתי שיודע לא אב ולא אם ולא משפחה ולא יחס ולא קרובים (ישעיה נג, ב') ויעל כיונק לפניו, ואחר הגלותו בארץ ישראל יקבצו ישראל לירושלים ושאר ערי ישראל תתפשט ימה וקדמה עד שיגיע אליכם לתימן ולאשר אחריכם בהודו, כאמרו ית' על ידי ישעיה (ישעי' י"ח ב') השולח בים צירים וגו', ואולם רב מעלותיו אשר תארוהו בהן כל הנביאים ממשה תחלה עד מלאכי אתה יכול ללקטם מכל הארבעה ועשרים (229) ואמנם המיוחדות שבהן כשיראה יבהיל השם כל מלכי הארץ משמעו ותפסר מלכותם וימנעו מעמוד כנגדו לא בחרב ולא במרד ר"ל שהם לא ידברו בו ולא יזכיהו אבל יבהלו מהאותות והנפלאות שיראו על ידו וידמו אמר ישעיה מתאר הכנע כל מלכים לפניו (שם נ"ב ט"ו) עליו יקפצו מלכים פיהם ושהוא ימית כל מי שירצה להמיתו ולא ינצל ולא ימלט מידו (שם י"א ד') והכה ארץ בשבט פיו וגו', ואולם הסתלק המלחמות והחרב ממזרח הארץ ועד מערבו לא יהיה זה בתחלת הגלותו אבל אחר מלחמות גוג כמו שבאר יחזקאל, ואיני רואה שזה נראה אליכם שיש בו מזה דבר. אתם יודעים (230) שאותו האיש ש"ע עם רב מה שיחשבו מאמינ' שעשה מהחיות מתים כמו ישחשבו ומן הנפלאות ההן אשר ישקרו בהן עד שאלו נודה אותם על צד הצעת הטענה לא היו נצלים עמנו כטעותם שהוא הוא המשיח כי נראה להם מהכתוב אלף סימנין או קרוב להם שלא היה בו ואפילו לפי טעותם, היתפאר בזאת המדרגה רק מי שישים עצמו שחוק, סוף דבר שזה האיש [נ א מ ר ו] לו. אמר זה בזדון

ושיתנדנו לעניים וכל השומעים לו הם נפעמים והוא חושב שעושה הפך התורה חוליל ומין לתורתנו לעשות לדקה מכל ממונו אלא מקלתו שכן כתוב לך כל המרים אשר יחרים אים לה' מכל אשר לו ואמרו מקבלי המסורות מכל אשר לו ולא כל אשר לו ושמו לנדבה נדר ונצול והוא החומש אמרו המבזבז אל יבזבז יותר מחומש.

229) שם כתוב רק זה: אבל המלה המיוחדת לו היא בשפה שילה יבהלו כל מלכי ארץ משמעו ויפסלו מן המופתים שילאו על ידו ויאמינו בגדולתו ויכבדוהו בכבוד גדול שכן אמר ישעיה בעת שיפסר שיפמעו המלכים לו אמרו: עליו יקפצו מלכים פיהם כי אשר לא ספר להם ראו ואשר לא שמעו התבוננו ואמר שימית כל מי שילצה להמיתו בדברו ולא יוכל להמלט ולהנצל ממנו שכן אמר והכה ארץ בשבט פיו וגו'.

230) בנדפס: ואיני רואה שזה שעמד בארלכם יש בו מכל אלו ואתם ידעתם שזה הבדוי (רומז על . . . . . וממנת הלעבזילי לא קראו בשמו ולא כדהבהה דשם שאמר שסרב רומז על הסיל שעמד בימיו כמבואר במעשה מובים) עם כל הגדולות שסמכי ב.

ובזויה היה מתחייב אצלי מיתה ולכן הקרוב אצלי אבל הוא האמת שהוא נשתנע ונפסד דמיונו ואני איעצכם עליו עצה טובה ולו שתכפתוהו זמן עד שיתפרסם אצל הגוים כלם שנפסד שכלו ותפרסמו זה אצל בני אדם ואחרי כן תתירוהו ובזה תצילו אותו תחלה 231) כי כשישמעו דבריו אחר זה הענין ישחקו עליו ויחזיקו אותו כמשתנע כאשר הוא ותצילו עצמכם מרעת הגוים, ואם תניחו הענין עד שיתפרסם לגוים תמיתוהו ואולי יבא רגז 232). ואתם אחינו שהשם ירמנו ברוב עונינו עם זאת האומה ר״ל אומת ישמעאל המרכה לצעירנו ולהוציא דמים מדתם להרע לנו ולמאוס אותנו כמו שיעדנו השם ואויבינו סלילים ולא עמד כלל על ישראל אומה מרעה לישראל ממנה ולא מי שהסליג להשפילנו ולהסחיתנו כמותם עד שדוד מלך ישראל כשהראה לו ברוח הקדש על הרעות אשר יעברו על ישראל ולא צעק ולא בקש תשועה כי אם על לשון ממלכת אומת ישמעאל אמר אויה לי כי גרתי משך שכנתי עם אהלי קדר (תהלים ק״ך ה׳) 233) והשתכלו איך יחד קדר מתוך בני ישמעאל כי המשנע הוא אמנם מבני קדר כמו שנודע מיחוסו. 234) ועוד דניאל לא ספר כניעתנו וסחיתותנו רק עם מלכות ישמעאל מהרה יכנע אמן. זהוא אמרו עליו ויסל ארצה מן הצבא ומן השמים וירמסם. ואנחנו עם היותנו סובלים מהכנעם ושקרותם וסחזותם מה שאין ביכולת האדם לסבלו ושכנו כמו שאמר הנביא ואני כחרש לא אשמע וגו׳ (שם ל״ח י״ד) וכמו שהוכיחונו החז״ל שנסבול שקרי הישמעאלים וכזבם

שעשה מתחיית המתים כמו שעלה בדעתו ומן המופתים ההם שהם מכחישים בהם ועדיין כשנשלים עמהם כל דבריהם על דרך הורלות הטענה לא ימלטו עמנו בטענתם שטוענים שהוא המשיח שלמתנו גלה להם בכתובים אלף אותות לו קרוב שלא היה ואפילו על דרך טענתם. הוא אמר למעלה זאת אלא כל הרולה לעשות עמו שמוק ולילות. וסוף דבר שזה האיש אלו היה אומר מה שהוא אומר בזדון ובקלות היה ממוייב אלני מיתה אבל מה שהוא קרוב לדעתי והוא האמת שהוא השמעה ונפסד ליזרו וכו׳.

231) שם שלפי כשישמעו הגוים עליו שטען על עצמו שהוא משיח אחר שעשיתם בו המעשה הזה יהיו מלעיגים בו כמו שדנים לאיש משגע ומשמעה כמותו ותצילו נפשכם מרעתם של גוים ואם תתרשלו בדבר זה עד שיתפרסם לגוים תמיתו אותו ח״ו שלא יבא עליכם רגז.

232) שם בנ״א ואתם אחינו ידוע לכם שהקב״ה הפילנו בהמירות עונותינו בתוך אומה זו שהיא אומת ערביים שרעתם חזקה עלינו והם מתחבמים להרע ולמאוס אותנו כמו בגזר עלינו יתברך ואויבינו סלילים. ושלא תעמוד על ישראל אומה יותר אויבת ממנה ולא אומה שהרעה בתכלית הרעה לדבק אותנו ולהקטין אותנו ולמאוס אותנו כמוהם.

233) שם ורצו איך זכר קדר משאר בני ישמעאל לפי שהמשנע הוא מבני קדר כמו שהוא מפורסם מיחוסו.

234) הערה. לא בחכם המאמר הרב ז״ל על אומות ערביים כי נודעו השמדות ומלוקות גדולות שבאו על היהודים בכל ארץ ערבייה ובאלרות המזרח ובכלל על כל אפריקי הלמזרח ע״י איש בלילעל בן תומרד ואחריו ע״י Abdalmumen שהכריחו כל היהודים להמיר דתם או לעבור בחרב אשר הרגה מהם שעמדו על קדושת השם והרגו.

ושנשמע ונדום 235) ושמו העתם על זה משמות בגיו ומשמע ודומה ומשא. שמע סבול ודום, וכבר הרגלנו עצמינו גדולים וקטנים לסבול הכנעתם כמו שצוח ישעיה ואמר (ישעיה נ' ו') גוי נתתי למכים ולחיי למורטים. 236) ועם זה מחזק רעתם והתפרצם בכל עת, וכל אשר נסבול מהם כדי לעמוד עמהם בשלום ולא יעוררו עלינו מלחמה וחרב כמו שאמר דוד אני שלום וכי אדבר המה למלחמה (תהלים ק"ך ז') וכ"ש כשנעורר כח ונתפאר להם במלוכה בשמות וכזב אז נמסור עצמינו למות. וממה שצריך שתדעהו כי בתחלת 237) תורת ישמעאל עמד איש אחד בעבר הנהר ואמר שהוא משיח ויצא בעשרת אלפים מישראל והיה מופתו שלן מצוע והשכים בריא ולא נשלם דברו ושבו ונשארו ישראל בארץ 238) אספראן בגלות גדולה וארעו להם רעות בעבורו, 239) וכן עמד איש במערב בפאיס היום מ"ד שנה ואמר שהוא מבשר שהמשיח יבא בשנה ההיא לא נאמן דברו, ועברו על ישראל בעבורו רעות, 240) ספר לי מי שראה כלן, וקודם זה 241) כעשר שנים עמד אחד באנדלוס במדינת קרטובה והתפאר לומר שהוא משיח וכמעט שלא היתה הרינה על שונאי ישראל בעבורו, ולסניו במו 242) שנה עמד אחד

ולא בלבד בארצות הנ"ל היו אלו הגזרות אלא גם בספרד שתי שנים אחריה בחפמיא דרומית והוא כאמר לבד Abdulmumen הנ"ל העיר עליזה קרטובה ועמה כל מדינת אנדלוס והוליא כרוז כל מי שלא יבוא לדתו ימות בחרב גרמו כל היהודים אשר נגב ה' בלבם והולך גם הרב ז"ל לעזוב עם אחיו ר' מימון ארץ מולדתו והלך בעלטולא מגוי אל גוי וממלכה אל עם אחר עד אשר אלא מצוא לכף רגלו בקיאדיו ישנה בשנת 1166.

235) בנדפס: וקמכו זה לפסוק שכתוב בעם בגיו ומשמע ודומה ומשא: שמע דוס ושא.

236) עם ועם כל זה לא נוכל להגלל מרב רעתם ומחזותם בכל זמן, וכל זמן שאנו רודפים עלומם הם רודפים אחרינו בחרבות ובמלחמה כמו שאמר דוד המלך ע"ה אני שלום וכי אדבר המה למלחמה כל שכן אם נעורר עלינו ונקרא במלכות בדברים בעלים ושקר הלא נשכן בנפשותינו ובצא לידי מיתה —

237) בנדפס: כי בתחלת מלכות ישמעאל עמד איש בעבר הנהר ואמר שהוא משיח וכו' והוא משיח השקר אנו ישי עובדיה אשר עמד בפרס והביא את אחיו בשכיה גדולה וגרם שיגאו מרוב מלוקות מכלל הדת כעשרת אלפים מישראל. עיין בהקדמתנו ובפלאתי על הרמב"ם ד"ל בראשון מדוע הוא אומר בספרו קורות היהודים כרך VI דף 333 „In der Mitte der islamitischen Zeit ist ein falscher Messias in Isfahan (Abu-Isa Ebadia) aufgetreten" והלא כאן בתחלת מלכות ישמעאל עמד איש" וכו'.

238) שם „בערי אספיהן".

239) שם „וכן עמד איש אחד במערב במדינת פאס היום מ"ה שנה" (והוא היה בשנת 1127).

240) שם והודיענו הדבר הזה מי שהיה מצוי בכל.

241) בשנת 1117.

242) בשנת 1087 ולא נודע מספרים אחרים ג' משיחים האלה, ואולי קבל הרב זאת מפי מגידי אמת. ומה שלא זכר הרב את דוד אלרוי שהוא עמד י"ב שנים

בצרפת והתנשא שהוא משיח ועשה אותות לפי מה שנאמר והרגוהו הצרפתים והרגו עמו קהל גדול מישראל. 243) ואלו הם הדברים אשר דבר, קודם יעוד הנביאים בהם והודיעונו במה שספרתי לכם אשר בקרוב ביאת המשיח האמתי

1160 קודם שכתב אגרתו לתימן? ואפשר לא שמע הרב דבר ממנו, כי יוכל להיות שלא הגיעה עוד השמועה מאלרוי למלרים בעת שכתב הרב אגרתו לתימן. ואיזה קופו סיה של הבער הכ"ל שעמד בארץ תימן יספר לנו הרב במכתבו שכתב לחכמי קהל סיר מרשיליא בשנת 1194 וז"ל: ועל עסקי המשיח אשר זכרתם שהגיעו לכם דברים משמי לא היה כך המעשה כמו ששמעתם ולא בחרם היה אלא בארץ תימן עמד איש אחד יש לדבר זה כ"ב שנה ואמר שהוא שלוחו של משיח וכו' — — וכתבו אלי אחיו שבארץ תימן כתב גדול והודיעו לי משפני ודרכו ומידושיו שחדש להם בתפלות — ושאלו לי ע"ז והכרתי מתוך דברי כתבם שאותו האיש העני חסר דעת אבל היה ירא שמים ואין בו חכמה כלל וכל מה שאומרים שעשה אז נראה על ידו הכל שקר וכזב, וחברתי להם כמו שלשה קונדרסים בענין המלך המשיח ומימיו ומימי הזמן שיתראה בו והזהרתי אותם שיזהירו זה האיש שאל יאבד הוא ויאבד הקהלות. כללו של דבר לאחר שכה נתפשט ובראו ממנו כל הגויים אליו. ואמר לו מלך לאבד ממלכי הערביים אחר שתפשו מה זאת עשית? אמר לו אדוני מלך אמת אני אומר כי בדבר ה' עשיתי. אמר לו המלך מה המופת שלך? עכה ואמר לו אדוני המלך אתוך ראשי ואמ"כ אני אמיה ואקום ואהיה כבראשונה. אמר לו המלך, אין לך מופת גדול מזה! ואם הוא כך אני וכל העולם נאמין בודאי שדבריך כלם אמתיים ובודים ונכונים, ושקר נחלו אבותינו, הבל ואין בם מועיל. מיד גזר המלך ולוה ואמר קחו לי חרב ויביאו החרב לפני המלך ולוה ואתכו את ראשו ונהרג אותו העני. תהא מיתתו כפרה עליו ועל כל ישראל ונעשו היהודים ברוב מקומות ממון גדול. ועד עתה יש שם חסרי דעת אומרים עתה ימיה ויעמוד מקברו. (עיין אגרות הרמב"ם אגרת ג'). וכאן נעה נעל שבע יהודה באמרו בקוף ספורו מדוד אלרוי: והר"ם כתב כי השלטאן שאל לו (לדוד) אם הוא משיח ואמר הן, ואמר לו המלך ומה האות? והשיב שיכרתו ראשו וישוב וימיה. אז לוה המלך וכרתו ראשו ומת וכו'. וכן נעה נעל עמק הבכא באמרו: „וגם על האיש ההוא (אלרוי) כתב הרמב"ם זצ"ל באגרתו הידועה לכל. ואולי לא שמע הרב ז"ל הענינים האלה כאשר ערדו באמת." והנה המה מחלפים האיש דוד אלרוי שעמד בפרס עם אותו האיש שעמד בערב בימי הרמב"ם, ולא שביבו כי זה לאוד וזה לאוד. והנה לא ידע בבירור כאם שיש היו קהלות תימן בשמדא זו? רק זאת ידע כי בשנת 1189 למדו חכמי תימן בפרהסיא את העם בתורה ובאמונה, כנראה מהרמב"ם בסוף הקדמתו לאמר תחיית המתים. ובלי ספק לא ארכו ימי הגלות כל כך, כי לא נח ולא שקט האיש הקדוש הזה בהגיעו לגדולתו להאלץ בעדיפס בפחות ובמושלי ארץ להריס עול גלות מעל צואריהם, ולגולל אבן מעמקה מעל לבותם, כנראה מהמכתב הגדול שכתב הרמב"ן ז"ל אל רבני לרפת על אודות ס' המורה (אגרת הרמב"ם) באמרו שם: „והנני מעיד עלי לפני רבותי שמים וארץ, כי שמעתו ממגידי אמת שבכל ארצות תימן קהלות רבות עוסקים בתורה ובמצות בשמן, והיו מזכירים שם הרב בכל קדש וקדיש בחייכון וביומיכון ובחיי דרבנא משה בן מיימון, אשר האיר עיניהם בתורה והעמידן בקרן אורה, לבעל מהן בזרות קטות וכובד המס, כי היו בעיני חולות מרחב, ומעליהם עול אלהות הריס, ויחלו מעט ממשל מלך ושריס." הנה ראינו איך היו מחבבין אותו בנפש חפצה ואיך הודו לו על כל כיבותיו שפעל ותקן לעמנם! —

243) בנדפס בנ"ח. ובהוספה קלת: ואלה הדברים שקדמת הבטחתם ע"י הנביאים שהודיעונו כמו שאמרתי לכם שבקרוב לימות המשיח האמת ירבו הטוענים

*

ירבו המתנשאים והמכנים ספק בלבות בני אדם. 244) וכאשר הודיע שלמה ע"ה ברוח הקדש שזאת האימה בהשקטה בגלות תשתדל לעורר בזולת עתה הראוי וימותו בעבור זה וישיגום צרות הזהיר ממנו והשביע עליו על צד המשל ואמר (שיר השירים ב' ז') השבעתי אתכם בנות ירושלים. ואתם אחינו ואוהבינו שמרו 245) השבעתינו ולא תעירו את האהבה עד שתחפץ ובורא עולם במדת רחמים יזכור אותנו ואתכם במדת רחמים לקבץ נחלתו וחבלו, לחזות בנעם ה' ולבקר בהיכלו, ויוציאנו מגיא הצלמות אשר הושיבנו בו ויסיר מחשך עינינו ומאפל לְבֵנו ויקיים בימינו ובימיכם מקרא שכתוב העם ההולכים בחשך ראו אור גדול וגו' ויחשֶׁך באפו ועברתו על כל הקמים עלינו, ויאיר מחשכינו כאשר הבטיחנו כי הנה החשך יכסה ארץ וערפל לאומים ועליך יזרח ה' וגו'. ושלום עליך יקירנו וירידנו בעל החכמות אוסף התבונות, ועל כל התלמידים אחינו ועל כל עם הארץ שלום כאור זורח, ורוב שלום עד בלי ירח, אמן אמן נצח סלה. 246) ואשר אפיסרו ממך שתשלח האגרת הזאת אל כל קהלה וקהלה במדינות וערי הפרזות לחזק אמונתם ולהחזיק רגליהם ותקראה על הצבור 247) ויחידים בעבור שתהיה ממצדיקי הרבים, אחר שתשמור תכלית השמור מרשע 248) שלא יגלה לאומות העולם ויארע מזה מה שישמרנו השם ממנו וכבר כתבתיה ואני ירא מזה הרבה. אבל ראיתי שבצדקת רבים ראוי לסכן בעבורה בסכנה 249) ועוד שאני שלחתיה לכיוצא בך וסוד יי' ליראיו, וכבר ערבו לנו העומדים במקום הנביאים ואמרו שלוחי מצוה אינן נזוקין, ואין מצוה גדולה מזו ושלום על ישראל. —

זאת האגרת כתבה רבנו משה בן הרב הדיין ר' מימון זצ"ל בלשון קדר והעתיק אותה ר' שמואל בן תבון אל לשון הקדש יהי אלהיו עמו ויעל. בריך רחמנא דסייען, מריש ועד כען.

תם תם תם

והמוסגים שכל אחד מהם משים ולא תבמאד טבנתם ולא תתאמת, ויאבדו הם ויאבדו עמהם רבים.

244) שם ובפי מידע שלמה ע"ה ברוח הקדש שהאומה הזאת באחרי זמן גלותם תפלר להתבוננ בלא עתה הראוי ויאבדו בשביל זה ויבואו עליהם לרוח והזהיר מלעשות זה והשביע האומה ע"ד משל.

245) שם קבלו עליכם שבועתו.

246) שם ואמא בבקשה ממך שתשלח העתקת האגרת הזאת.

247) בנדפס: ועל היהודים והוא בשבוש וצ"ל „וימידים'.

248) שם ולא יגלה הדבר לאומות הישמעאלים. והוא יותר כבון.

249) שם ואף בכל זה שבגרתי אותו לכם סוד ה' אל ירא'ו וכבר הבטיחונו החכמים שקבלו מן הנבילים ואמרו שלוחי מצוה אינן נזוקין.

בריך רחמנא דסייען מריש ועד כען.

ס ל י ק.

השמטה מן ההערות בדבר המשיח.

*) אמר דוד האלוב לא אוכל לעצור במלין להעיר כאן בקיצור מופלג מענין ביאת המשיח איך נתהווה ונשתלשלה לאט לאט האמונה זו בישראל והועמדה אח"כ לעיקר בדתנו ונם מענין חשבון הקצים שנשתלשל מאמונה זו והיה לאות ומופת וליתד נאמן תקועה בכל לבות ישראל דור ודור.

הראשונים אשר דברו מביאת המשיח הם נביאינו הקדושים כנודע. ועיקר למודם הוא שיעמוד בעתיד איש אחד מזרע דוד ויקבץ מארבע כנפות הארץ פזורינו וישים קץ לצרותינו ונבוא ברנה אל אחוזת אבותינו לשכון שם בכבוד באין מחריד; וכל נבואותיהם יביעו מענין הזה במליצות רמות ונשגבות אשר ספריהם מלאים על כל גדותם מנהן, אכן לא דברו אלא על כללות הגאולה, לא על פרטיה, לא הודיעונו איך ובמה יהיה הדבר הגדול הזה, גם העלימו ממנו מתי יהיה קץ הפלאות הזה, ורק העירו אותנו שאם נהיה בצוק העתים וישתרגו עול גלות וצרות על צוארנו שנאמין ונחכה שה"ית יקים בנו דברי הטוב וישוב לרחם על שארית פלטתנו. זהו תמצית נביאותיו, אפס מתי יהיו מוכשרים לקבלת מתנה זו, ובאיזה אופן יהיה מצב מין האנושי בכלל בימות המשיח יציין על הרוב מכל הנביאים ישעיה הנביא באמרו: לא ישא גוי אל גוי חרב וגו' וגר זאב עם כבש ונמר עם גדי ירבץ וגו' ומלאה הארץ דעה כמים לים מכסים, ובנבואה זו מצויין כללות כל האישים בעולם, שיחיו באהבה ובאחוה, אין ריב וחרחור, אין שנאה ותחרות, ורק השלום יקבצם לאגודה אחת, ואשר יצנוף העטרה על ראשם הוא שיתרבו בשפע רב הידיעות והחכמות בין בני אדם בכל קצוי העולם, ובגלל הידיעות הרמות האלה תהיה רק אמונה אחת על הארץ, ורק רועה אחד ירעה עדר אחד ויקויים המקרא: ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד. וכל הנבואות האלה נאמרו בלי ספק לעתות רחוקות בלי להגביל לנו זמן לביאת גואלנו.

ואמנם הראשון אשר החל להגביל לנו קצת עת הקץ הוא דניאל איש חמודות או לדעת המבקרים בזמננו איש פלאי אשר חיבר ספר דניאל ר"ל מפרשה ז' עד לסופו בימי אנטיוכוס הגדול או קצת זמן לפני מיתת בנו אנטיוכוס הרשע בשנת 164 קודם מספרם, והוא עשה זאת בראותו שעמו נאנח תחת השעבוד ומצוקות גדולות של הרשע הנ"ל, ומחמת זה התחילו להתיאש מנחמות ומיעודים של הנביאים, וכדי לאמץ ולחזק ולזרז אותם שלא ימוטו מהאמונה זו, העמיד להם ג' זמנים שונים שלבסוף זמן אחד מהם יהיה קץ האמתי, ובכוונה לא קצב זמן מעותד בהחלט גמור, ואדרבא כי בחשבונו הוסיף לכסות יותר בצעיף מעבה את סוד הקץ, והוא מסבב עם קצים שלו מבוכה וערבוביא גדולה בחשבונות הז"ל הבאים אחריו בעתים שונות, בראותם שלא נתקיימו כל נבואותיו, במה שהיה אחריו חורבן בית שני וגלו בני ישראל לארבע סנות עולם, ובאו עליהם שמדות וצרות גדולות אשר לא תסופרנה וידל ישראל עד מאד. וחרצו המשפט כי מה שניבא דניאל בספרו הוא ניבא על גאולה עתידה והתחילו לחשוב הקצים עפ"י חשבונם כל אחד

לפי דעתו זה אומר בכה וזה אומר בכה וקלקלו בהשבונם, זולת זה אשר הביאו בפרטי הגאולה פלאים זרים וחלומות רבים לשמצה בקמינו, הביאו עוד אחיהם בצרות גדולות ובקנסות עצומות, במה שמבשרים ביאת הגואל ולא בא כיעודם, כאשר נדבר עוד ממנו למטה.

ומזמן דניאל עד סוף ימי זוגות הראשונות אשר היו עד סוף מלכות הורדוס היתה בנויה האמונה מביאת המשיח על העמוד הזה, בהסמכו על הנבואה שאמר האחרון שבנביאים „הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בוא יום ה' הגדול והנורא והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם" אמרו שיקים ה' בעתיד מלכות צדק בלא כלי קרב, לא בחיל ולא בכח, וקודם המלכות הזאת ישלח את נביאו אליה להשיב לב אבות על בנים וכו'; והאמונה הזאת נתפשטה בישראל יותר ויותר. ואולם האמונה ממלכות המשיח ותחית המתים ועולם הבא עודנה לא היתה בימים האלה, כי היא נולדה ונתהווה בימי חכמי המשנה וביותר בימי האמוראים, ואם גם מצינו מתחית המתים קצת רמיזה ביחזקאל מעצמות יבשות ובדניאל מפסוק ורבים מישני עפר יקיצו וגו',

ולאחר מיתת אותו האיש אשר הטעו משולחיו ותלמידיו בספרים שלהם את העם באמרם שהוא המשיח המצויין שנבאו הנביאים, ושהוא בא מזרע דוד, ושהוא נשלח מאלהים לתת תורה חדשה, ושמתתו תכפר כל עונות האדם שבעולם וכדומה ומשכו באמצעות למודים כאלה לבות המון העם תחת דגלם, וכשראו הרבנים שדבריהם הכו גם שרש בלבות בני ישראל כי באמת גם רבים מהם קבלו אמונתם (ונקראו בפי חז"ל מינים) ויראו פן תתפשט אמונה זו יותר בקרב ישראל, אז החלו ללמד את העם מביאת המשיח האמתי ומתואריו ומיחוסו ואמרו שאותו האיש משיח שקר היה, יען שהאותות שמתוארים בו הנביאים לא היו בו לא מיניה ולא מקצתו, ושהמשיח האמתי שמצויין מהנביאים בא יבוא ולא יאחר אלא שהעת איננה מוכשרת לכך עד שיעשו תשובה בל ישראל ויהיו כלו זכאי.

אכן לאחר שנחרבה ביתר ובאו עליהם צרות גדולות ומבוכות רבות ומעמדם היה בדיוטא התחתונה והחלו להתיאש מתקותם, אזי קמו התנאים וביותר האמוראים אחריהם והתחילו לחשוב הקצים ולשים גבול לגלותנו. ידוע מאמרם ז"ל בפרק חלק דרבותינו היו דורשים עדן ועדנין ופלג עדן על אופן הזה: עד עדן כעדן הגלות של מצרים היינו ת' ב' עדנין היינו ת"ת ופלג עדן היינו ר' סך הכל אלף ות' (ויהיה אפשר לפי חשבונם הקץ בשנת תש"י לאלף החמישי = 950 למספרם, כי כשכתב דניאל ספרו היה בשנת 450 קודם מספרם כדעת חכמי זמננו, ואם תקח מספר הג"ל ממספר 1400 ישארו לך 950) ור' עקיבא היה דורש עוד אחת מעט הוא וגו' בנבואת חגי לימות המשיח ולאחר חרבן, ובלי ספק דורש זה בזמן שעמד בר כוכבא נגד הרומיים שההיא שעתא היא עת הקץ, ורבי שמלאי היה דורש האכלתם לחם דמעה ותשקמו בדמעות שליש (תהלים ס', ו') שלשה ר"ל שלשה ידות

כשהיו בגלות מצרים דהיינו ג״ם ת׳ = 1200 ושלשה שהיו בגלות בבל ע׳ דהיינו ר״ סך הכל אלף ות״י = 1410 והוא יהיה אפשר לפי חשבונו בשנת 380 למספרם כי דוד המלך כתב ספרו בשנת 1030 קודם מספרם ואם תקח המספר הנ״ל ממספר 1410 ישארו לך 380. ולפי דעת חכמי זמננו נכתב המזמור הזה בשנת 785 קודם מספרם ויהיה זמן הגאולה בשנת 625. וכן פ״ק דע״ז: אמר ר׳ חנינא אחר ארבע מאות שנה לחרבן הבית אם יאמר לך אדם קח שדה וכו׳ ואפשר שיפורשו דברי כלם או קצתם כהיא דא״ל אליהו לרב יהודה (סנהדרין פרק חלק) לא בציר עלמא מפ״ה יובלות וביובל האחרון בן דוד בא וכו׳ דמסיק רב אשי עד הכא לא תסתכי ליה מכאן ואילך סכי ליה ונראה לפי שהיו בזמנם בשנת תשפ״א לשטרות או ד״א ר״ל = 470 או רל״ד ליצירה = 474 למספרם מצוק גדול והרינה בישראל בפרס, ונהרגו אז גם אמימר בן מר ינוקא חברו של רב אשי ור׳ משרשיא ור׳ הונא מארי ריש גלותא (הערה, ובטעות שם בעל שבט יהודה הריגה הזאת על שנת ד״א וארבע והראב״ד בקבלתו על שנת ד״א קל״ד ואחריו גם ר׳ יוסף הכהן בספרו עמק הבכא) הניעו לזה לחשוב הקץ והגבילוהו לשנת 491. — ור׳ חנן בר תחליפא שמצא אדם אחד ובידו מגלה אחת כתובה אשורי ובלשון הקודש שמצא בין גנזי רומי אמר שכתוב בה לאחד: ששנת ד׳ אלפים ורצ״א (531) לבריאת העולם, עולם יתום. וכן מתאר זמן המשיח ר׳ אליעזר הגדול (ר׳ אליעזר בן הורקנוס) סוטה פרק ט׳ באותות האלה: בעקבות משיחא חוצפא יסגא והמלכות תהפך למינות וכו׳ ר״ל עד שמלכות רומי תמשך אחר דת הנוצרי אז יבוא המשיח בטח. ואחר דעתו נמשכו ר׳ נחמיה ור׳ יצחק ורבא בראותם שנתפשטה דת הנוצרי בפועל תחת קונשטאנטין בכל מלכות רומי. ורבא מביא רמז לענין זו מפסוק (ויקרא י״ג, י״ג) כלו הפך לבן טהור הוא כלומר במה שעתה כל מלכות רומי נהפכה לדת הנוצרי (כאלו כתוב הפר ל-בן) טהור הוא זו היא אות אמת שיבוא וודאי המשיח מהר.

ואולם כנגד מחשבי הקצים האלו התקוממו איזה תנאים ועל הרוב האמוראים באמרם אין לנו להשען על החשבונות האלה וכל הגאולה תלויה אלא בתשובה כדאמר ר׳ אליעזר אם ישראל עושין תשובה נגאלין ואם לאו אין נגאלין, ולר׳ יהושע אפילו בלא תשובה נגאלין בע״כ שאם לא יחזרו למוטב הקב״ה מעמיד להם מלך שגזרותיו קשות כהמן ומחזירן למוטב, אבל מתי תהיה העת הזאת לא נדע. וכן רב נזר אומר כי גם מעת דורו כלו כל הקצין ושאין הדבר תלוי אלא בתשובה. וקודם לרב אומר ר׳ נתן הבבלי מישיבתו של רשב״ג אביו של רבי מקרא זה נוקב ויורד עד התהום כי עוד חזון למועד וגו׳ כוונתו מה תהום אין לו סוף כך אין אדם יכול לעמוד על סוף פסוק זה ואל תצפה לאותו קץ מה שהגבילו החכמים ור׳ עקיבא ואחרים כי אין בכחו של אדם לגלותו אלא חכה לו כי בא יבוא. וכן הא דלייט עלה ר׳ יוחנן, אמר תפח רוחן של מחשבי קצין המעכבין את הגאולה אלא חכה לו. ושם בפ׳ חלק גם במדרש תהלים מזמור ט׳ ר׳ שמואל מתני בשם

ר' יהודה אם יאמר לך אדם מתי יבא קץ הגאולה אל תאמן שנאמר כי יום נקם בלבי לבא לסומא לא גלי סומא למאן גלי. ור' זירא כד הוה משכח רבנן דעסקי במשיחא אמר במטותא מנייכו לא תרחקון יתיה דתנינא שלשה באין בהיסח הדעת, אלו הן: משיח. מציאה ועקרב. ובמכילתא דפרשת בשלח ופסחים פר' מקום שנהגו ובמדרש קהלת: שבעה דברים מכוסים מבני אדם יום המיתה וכו' ומלכות בית דוד מתי תחזור למקומה. הנה ראינו שכל החכמים האלה נזרו ואמרו שכל החשבונות מקצים שוא נתעה המה ושלא יבטח האדם בהם אפילו בחשבונות שנאמרו בדניאל. כי נאמר לו בברור וכל הדברים האלה סתומים וחתומים עד יישר לפניו ית' להקים דבר עבדיו נביאי האמת והצדק כי אז לכל בני ישראל יהיה אור כרגע. ואם גם עמד ר' הלל ואמר בפרהסיא שאין להם משיח לישראל שכבר אכלוהו בימי חזקיהו כלומר שכבר נתקיימו כל הבטחות מהנביאים בימיו. כבר הראה לו טעותו ר' יוסף בסומכדיתא והוכיחו כי שקר מליו דאילו חזקיהו הוא בבית ראשון ובזכריה קא מתנבי בבית שני גילי מאד הנה מלכך יבא לך כלומר שיבא מאליו בלי שום תנאי. ושרא ליה מריה כי הוא לא ידע מה דבר.

ואולם אם גם התקוממו רוב האמוראים הנ"ל בראיות נכחות נגד מחשבי הקצים עמדו בכ"ז אחריהם כמה אשלי רבבי ותלו בזיינהם דעתם והתהילו להתוות לנו תו גאולה על מצחותנו ולא משכו ידם להגביל זמן הקץ ולהצ"ב להם יד אשר לא כדת במקום הקדש. הראשון הוא המחבר או בעל המסדר דפרקי ר' אליעזר אשר לדעת חכמי זמננו נכתב בזמן גאוני קדמאי והוא יגביל זמן הקץ לשנת ה' אלפים של"ה = 1575 כדאיתא בפרק כ"ח שם שימי ארבע המלכיות פרס יון אדום וישמעאל ימשכו יום אחד של הקב"ה פחות שתי ידות שעה. ומפרק מ"ח שם קא מוכח דאלף שנה הם לו י"ב שעות. ובכן יום שלם של כ"ד שעות הוא לו ית' אלפים. דל מניהו שני שלישי שעה שהם ג"ה שנים ו' חדשים כ' ימים ותמנה אלף תתקמ"ד שנים ה' חדשים י' ימים מראשית מלכות פרס היינו ג"ב שנים אחר חרבן הראשון כדאיתא בסדר עולם שהם י"ח שנים קודם בנין הבית נמצא זמן מלכות ארבע המלכיות הנזכרות כלה י' אדר של"ה (יעוין מאור עינים פרק מ"ג) כוונתו שאם תחשוב מחרבן

בית ראשון שהיה בשנת — — — — — — — — — —	3338
מספר שנים ד' מלכיות — — — — — — — — — —	1945
ועוד ג"ב שנים מראשית מלכות פרס לאחר החרבן — — — —	52
יעלו לך	5335
או אם תקח ממספר — — — — — — — — —	5335
המספר שהיה חרבן בית ראשון — — — — — —	3338
ישארו לך —	1997
וגם דל מניהו ג"ב שנה מראשית מלכות פרס לאחר החרבן	52
הרי לך —	1945

5335 — — —

יהיה הכל אלף ושל"ה, והוא רוצה להראות שעתי המלכות ועוד חצים שמצבנו במועדים וחצי עולים בשוה במספר אלף של"ה ותו לא יותר אבל באיזה שנה תהי' הגאולה לא אמר מידי.

ומדאגה סן יקום בעתיד חכם אחד ויגביל הקץ ע"פ חשבוניו לשנת פלונית והזמן יעבור ולא יבא ופן יאמרו הדורות אחריו ראה הרב הגאון ז"ל הטעה אותנו בחשבונותיו אמר להלן (בפרק ב') כמתנצל ,ואם ישלם הקץ קודם שנשוב לא יתכן שתהיה הישועה, וכאשר ארך הגלות ולא שבנו, ישיבנו קודם שנתקן? יהיה בשוא. כלומר מה שפרשתי הקצים ובארתים היו אמתים, רק הישועה לא באה מפני שאינכם ראוים והגונים לכך עד עתה כי הדבר תלוי בתשובה. ומבין שורותיו ניכר שהוא בעצמו אינו מאמין בחשבון הקצים כלל אפילו בחשבונותיו, אלא הוא עשה זאת לצורך השעה כדי לחזק אותם באמונתם כראמרינן לעיל. ומה שאמרנו למעלה ששם חשבונותיו בקצים בסתר ובדרך חידה הנה ראינו כי כל הבאים אחריו פותרים השבונותיו על אופן אחר וכל אחד בונה במה לעצמו ולבסוף יגשש כעור באפלה. כן יפרש החכם בן זאב בפירושו לס' אמונות דפוס ברלין תקמ"ט שיהיה זמן הקץ לדעת הגאון בשנת ד"א תשכ"ד = 964 למספרם, ולהשבון החכם ד"ר פירסט בת"נומו אשכנזית לס' האמונות בהערה אחת יהיה בשנת ד"א תתפ"ג = 1123 ועמו יסכים החכם ד"ר יאָסט. ולדעת החכם דון יצחק מעין י"א תמר י' (הובא במאור עינים פרק מ"ג) יהיה הקץ מה שקצב הגאון עד בשנת ה' קי"ח = 1358 וחזינן שאין אחד מהם כיון למטרת חשבונו ואין כאן מקום לפרוש טעותיהם. ואחריו קם חכם סלאי והגביל זמן ביאת המשיח על שנת תתנ"ו = 1096 כנראה מקונטרס גזרות תתנ"ו שחיבר הראב"ן ז"ל שדוציא לאיר דמטיף הגדול כמהו' אה"ן יעלינעק לפסיא תרי"ד לפ"ק באמרי בפתיחתו שם: ויהי בשנת ד' אלפים ושמונה מאות וחמשים וששׁ לבריאת עולם שנת אלף ועשרים ושמנה לגלותנו באחת עשרה שנה למחזור רנ"ו אשר קוינו לישועה ולנחמה כנבואת ירמיה הנביא רנ"ו ליעקב שמחה וגו' נהפך הוא לינון ואנחה לבכי ולצוחה.— וגם מקונטרס גזרת בלוי"ש (Blois) נראה שהוחילו על הגאולה בשנת תתקנ"ו = 1196.

ואחריו עמד רש"י ז"ל והגביל זמן הקץ על שנת קי"ח = 1358 כדעת החכם דון יצחק, ואחריו נמשכו ונגררו הנשיא ר' אברהם בר חיא בספרי מגלת המגלה ורמב"ן ורלב"ג ורבינו בחיי בר אשי בפירושו לתורה, כלם יאמרי פה אחד שבשנת קי"ח יבא המשיח.

הראשון התאמץ לדביא ראיות מחשבון הבור הכוכבים שזמן ביאת המשיח יהיה בשנת ה' אלפים קי"ח, והוא לא היה הראשון שהמציא החשבון הזה מחבור הכוכבים אלא כבר לפניו למד זאת ר"ש בן גבירול יאחרים זולתו. ובדבר זה התקוממו נגדו מתנגדים הרבה, כהראב"ע בפירושו לסוף דניאל שאמר שם בדברים אחדים חדים: „בן היוצר חבר ספר במועד הקץ ואני נפצתי את דבריו בכלי יוצר טרם בא מועדו כי הוא מקוה מועד אשר

עבר, וכלל אומר כי דבריו בקץ גם דברי ר׳ שלמה בן גבירול שרצה לקשור הקץ במחברת הגדולה של שני הכוכבים העליונים, גם דברי ר׳ אברהם הנשיא בס׳ הקצים (כוונת על ס׳ מגלה המגלה) ודברי ר׳ יצחק בן לב וכל החושבים המלות או האותיות בחשבון וגימטריאה הכל הבל ורעות רוח, כי דניאל לא ידע את הקץ, ואף כי הבאים אחריו, המלאך רמז דבר אך לא פרש מתי יהיה״ ודברי פי חכם חן, וגם החכם בעל העקדה (בפרשת פקודי) העביר כל טובו מעל פני בעל המגלה הנז׳ והיוצאים בעקבותיו ויחשבם לבוערים בעם הוברי הישמים אשר יתהללו לדעת העתידות האלה.

וגם חבר ספר אחד מחכמי מונדלוס בענין הקץ על דרך הכוכבים ואמר שהמשיח יגלה בשנת ד״א תתק״ו = 1146. ואחריהם נגרר גם הרב אברבנאל אף הוא רצה (בפירושו לדניאל) להוציא לאור התעלומה הזאת בעזר משפטי הכוכבים.

הב׳ (הרמב״ן) מביא בספרו הגאולה ביאת המשיח על שנת קי״ח. וכן אמר בפירושו לתורה (בראשית ב׳ ג׳) לאחר שהשוה ששת ימי בראשית לששת אלפים ימי עולם שיום הששי בבריאת העולם רומז על אלף הששי כי בתחלתו ימשלו בו החיות הם המלכיות אשר לא ידעו את ה׳ ואחרי עשיריתו כשעור הנץ החמה ליום יבוא הגואל שנאמר בו בסאו כשמש נגדי זהו בן דוד הנעשה בצלם אלהים וכו׳ — ויהיה זה קי״ח אחר חמשת אלפים לכלות דבר ה׳ מפי דניאל ומעת הוסר התמיד ולתת שקוץ שומם ימים אלף ומאתים ותשעים ע״כ. וגם בספרו הגאולה מביא בהוכחות גמורות שעת הקץ יהי׳ בשנת הנ״ל עד שאמר עליו המבקר הגדול בעל מאור עינים (בפר׳ מ״ג) האמנה כל מי שלא ראה בפרט את ס׳ הגאולה להרמב״ן ז״ל על שנת קי״ח והראיות והסברות שהביא לזה מן הכתובים וספרי הקבלה לבד מהיותו גברא רבה בר סמכא לא ראה הגבלת קץ מיוסד בעולם. ואני אשר קראתיו שנה ושליש (הלא הוא כמוס עמדי) אילו הואי התם הוה אמינא בניחותא הא דאמר רב יוסף פ׳ חלק בצלותא: ״יתי ואתיב בטולא דכוסיתא דחמריה כש״כ בהסכים עמו כמה אשלי רברבי״.

הג׳ הרלב״ג בפירושו לדניאל וגם בספרו מגן ישועות.

הד׳ ר׳ בחיי בפירושו לתורה פרשת ויכולו ושם מביא ראיות גדולות לדעתו מכתבי הקדש ודברי רבותינו על הקץ הנזכר.

ומה שנחשד הרמב״ם ז״ל בעיני קצת הכמי זמננו שגם הוא אחד ממחשבי הקצים בהעירם על מה שאמר בסוף אגרתו לתימן שיש לו בקבלה מאבותיו שתחזור דנבואה לישראל בשנת ארבעת אלפים תתקע״ו = 1216 שגו ברואה פקו סליליה ישקר ענו בו כי לא מצינו בכל ספריו שיגביל זמן לביאת המשיח, אלא בפירוש משנת סנהדרין סוף פרק י׳ כלל את הכל בשתי דברות אלה שאמר יסוד י״ב ימות המשיח וכו׳ ולא ישים לו זמן ולא יעשה לו סברות במקראית להיציא זמן ביאתו. ובחנם שדא ביה נרגא החכם ד״ר יעקב נאלדנטהאל במכתב עתי ציון לשנת תר״ה באמרו שרבינו משה בר מימון

כוון בדברים אחדים חדים במאמרו אגרת תימן על ר״ב ר׳ אברהם בר חייא במה שהוא מגביל זמן ביאת המשיח מחשבון חבור הכוכבים. עם שזה האחרון הכביד הקושיא על עצמו כי תיכף לזה במאמר הנזכר הוא חושב קצין ומגלה סוד הגאולה וביאת המשיח (! sic) שתהיה בשנת ד״א תתקע״ו, והוא כל כך אדוק בהשבונו עד שמוסיף ואומר שזה הקץ הוא אמתי ומקובל אצלו מאבותיו ואבות אבותיו. ובאמת השיב צור חרבו נגד פניו ומה שאמר על זולתו ממהשבי קצין שאינגם צריכין סתירה כי המציאות כזב אמריהם על צד היותר מספיק יוכל להאמר גם עליו״ עכ״ל.

ובהנם השיב עליו החכם הנ״ל ונראה מדבריו שלא דק היטב בדברי הקדוש הרב ז״ל, כי זה לשונו כאן: „אבל אמתת העת על בוריה אינה מודעת אבל יש אצלנו קבלה גדולה קבלתי אותה מאבי שקבל מאביו וכו׳— וביאור הדבר שבנבואת בלעם רמז שתחזור הנבואה לישראל אחר שתפסוק מהם לפי שיש בתורה פסוקים שאף ע״פ שהכוונה בהם לשום ענין אעפ״כ יש בהם רמז לענין אחר כמו שמצינו ממאמר יעקב אבינו ע״ש שאמר לבניו רדו שמה שעכבו במצרים כמנין רד״ו שהם מאתים ועשר שנים וכזה הרבה, ועל הענין הזה קבלנו שזה שאמר בלעם כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל, יש בו סוד שמן העת ההיא יש להשב כמנין שיש מששת ימי בראשית ועד אותה העת, ותהזור הנבואה לישראל ואז יאמרו להם הנביאים מה פעל אל, ונבואה זו נאמרה בשנת הארבעים לצאתם מארץ מצרים ותמצא התחלת החשבון עד אותה העת אלפים ותפ״ח שנה שהסימן בתפ״ח גאולים ולפי ההקש הזה והפירוש הזה תהזור הנבואה לישראל בשנת אובעת אלפים תתקע״ו ליצירה ואין ספק שחזרת הנבואה היא הקדמת משיח״ עכ״ל. הנה ראינו מדבריו שאמר בפירוש: „אבל אמתת העת על בוריה אינה מודעת״ ואמר רק בהעברה בעלמא בהיות שהיא קבלת אבותיו ואבות אבותיו עד תחלת הגלות של ירושלים שאפשר שנשיג ההנינה הזאת מאלקינו שתשוב הנבואה באומתנו בשנת ד׳ תתקע״ו ליצירה. ויסוד הדבר הוא מאמר נמצא לר׳ חנניא בירושלמי בשבת וז״ל: נראין הדברים דכחצי ימיו של עולם היה בלעם הרשע עומד, ואומר כעת יאמר ליעקב וגו׳ ע״כ ובלעם היה בשנת הארבעים ליציאת מצרים שהיו אז כ׳ אלפים תפ״ח ליצירה ואם תקח כ׳ פעמים אלפים ותפ״ח יצאו לך ד׳ אלפים ותתקע״ו כי בלעם היה עומד בחצי ימיו של עולם.

והנה אם יפה שתיקתו מדבורו כי ראינו שר׳ חנינא השכיל פיהו לאמר נראין הדברים, לא בשלוח, כי לא כל הנראה יש בו ממש והראיה שגם הזמן הזה עבר ונבואה לא נמתה אהלה עדיין בתוך מחנה ישראל כמו שהשיב באמת עליו קצת בעל מאור עינים במתק לשונו באמרו: ולהתנצלות הרב הנזכר ז״ל חשבתי כי הפריז על המדה באגרתו הנזכרת יען בקעה מצא בארצות תימן וגדר אותה לפי שעה, אפס לכל הפנים אי מלה בסלע משתוקא בתרין, כי הנה בא האות איך הקבלה בפרטית ההיא היתה בכזיב מדי היותה אמדנא

בלבד לא מסורה לנו לדבר קיים בהין צדק, באופן כי בכל פינות שאתה פונה יתברר לך שעל כל יעוד ודבר טוב שנוחיל מחסדי אלקינו כל המגביל שום קץ נסמך על איזה ראיה ורמז שיהיה בכתבי הקודש או באותות השמים הנו שוגג ומשגה וכדאי הוא לחוב בעצמו שעובר על דברי חכמים אשר מימים קדמוניות צוו ואמרו תפח רוחן וכו' ע"כ. הנה ראינו ששגג קצת הרב ז"ל שכתב הדברים האלה שהנבואה תחזור בשנת הנ"ל בלי ספקות עליו מדי היותה אמדנא בלבד; אבל לא נמצא בכל מקום שהוא חושב קצין ומגלה סוד הגאולה וביאת המשיח כמו שאמר החכם גאָלדנשהאל הנ"ל, ואולם מדי שמתכוון לנשך בעקב הרב ז"ל הוא נושך בעצמו, ונאמר עליו בעבור כעסו בא לכלל טעותו, כי איזה שורות לפניו אמר בעצמו שבעל מגלת המגלה שם זמן הקץ על שנת קי"ח, ועל החכם הפלאי שהשיג הרב ז"ל באגרתו לא היה בעל המגלה הנ"ל אלא חכם אחר והראיה שאמר למטה „לפי שבזמן שאמר שיגלה המשיח עמד הסרבן והממרה בארצות המערב וכו' וזה השמד היה בשנת ד"א תתקי"ו = 1146 כנודע, הנה ראינו מזה שאותו חכם פלאי הגיד מקודם שהמשיח יבוא בשנת הנ"ל, לפי זה לא רומז הרב ז"ל כלל על ר' אברהם בר חייא כאשר אעיר עוד להלן.

לאחר הרמב"ם ז"ל עמד המבהיל ר' אברהם אבולעפיא הספרדי והגיד על עצמו שהוא לא לבד נביא אלא גם משיח ה' ושיבוא הגאולה עוד בימיו והגביל התחלתה על שנת ן' לאלף הששי = 1290. וכן קמו ב' תלמידיו בעיר אוילה ובאיליין ואמרו שהם נביאי ה' והתנבאו שמשיח יבוא בשנת ה נ ה = 1295.

ובזמנו עמד המזיף הגדול ר' משה בן שם טוב דליאון אשר הוליד ספר הזוהר לדעת רוב כל מבקרי זמננו ויחסו לתנא הקדוש ר' שמעון בן יוחאי ז"ל ושם אמר בפרשת וירא שהתחלת הגאולה יהיה בשנת ן' 130 או או 1306 והוסיף לאמר: ובשית מאה שנין לשתיתאה יתפתחון תרעי דחכמתא לעילא. ובמקום אחר יאמר שיתגלא מלכא משיחא בשנת ה' אלפים וס"ו = 1306. ובזוהר חדש לפרשת ואתחנן נאמר שיתגלא משיחא בשנת ע' = 1310. וברעיא מהימנא כתוב שיבוא הגואל בשנת ה' ך' = 1260 או בשנת ל"ב = 1272 לאחר חרבן הבית פ"ח או ק' לאלף הששי והוא = 1328 או 1340. ובזוהר (בראשית ד' קל"ט) אמר: „דבאלף שתיתאי לזמן ארבע מאות ותמניא שנין יהיו קימין כל דיירי עפרין בקיומהון והיינו דכתיב בשנת היובל הוא' ת תשובו איש אל אחוזתו" כשישתלם הזאת שהוא ה' אלפים ות"ח = 1648 תשובו איש אל אחוזתו. וכן נאמר במדרש הנעלם שזמן תחיית המתים יהיה בשנת ת"ח לאלף הששי כדכתיבנן לעיל. ועל שנת קי"ח = 1358 הגבילו הקץ הגאון ר' סעדיה ורש"י (כדעת הרב אברבנאל) והנשיא ר' אברהם בר חייא ורמב"ן ורלב"ג ור' בחייא בר אשר כדאמרן לעיל.

ובעל ס׳ הסליאה הגביל עת הקץ על שנת ר״ן = 1490. *) ובשנת ר״ס = 1500 היה מבשר ר׳ אשר לעמלין אשכנזי בגליל איסטריאה, על ביאת משיח ובכל תפוצות ישראל האמינו לדבריו וגם בין הגוים היה הקול הולך וגדול ורבים מהם האמינו לדבריו. ור׳ זעליגמן גאנז אבי זקנו של צמח דוד הרס ונתץ תנור דמייחד למצות בהבטחתו הגמורה שלשנה הבא יאפה מצות בארץ הקדושה, וימת האיש ולא בא משיח ונלגל המרות גדולות, כי בראות הסתאים שמשיח לא בא אז המירו והרב ר׳ אליעזר טריוש אב״ד דק״ק פראנקפורט יאמר כי לא דבר ריק היה ושנתן אות ומופת ואולי חטאתינו גרמו ועכבוהו (צמח דוד).

מקובל אחד ושמו ר׳ יוסף דיל ריינה לקח על עצמו עם ששה תלמידיו להביא את המשיח בקבלה מעשיית בצומות וסגופים ותפלה בשנת רפ״ב 1522, וכאשר לא עלתה בידם הלך ר׳ יוסף אחרי כן לצידון וכפר בדת ישראל לדאבון אחיו ואוהביו הרבים (אבן נגף במכתב עתי השחר) ור׳ אברהם זכות במאמר תכונתו וגיסו ר׳ אברהם הלוי בס׳ משרא קטרין ואחריהם הרב האברבנאל במעיני הישועה הגבילוהו לחמשת אלפים ר״ץ = 1530. ובפירושו לישעיה וירמיה אומר שיהיה בשנת הרס״ג 1503 או הרצ״ד = 1534 ר׳ שלמה מלכו התנבא בדרשותיו שנדפסו בשם ס׳ המפואר שבשנת ש׳ לאלף הששי = 1540 יבוא המשיח, והוא הוכיח ביאתו משששה הנונין שהונחו חוץ למקומן בתנ״ך ואם תקח ששה אלה ותתחבר אותם ביחד יעלה שלש מאות וחזיונותיו ונביאותיו עשו רושם גדול בלב היהודים בתוגרמה ובא״י ובפרס בעיר ואם בישראל צפת תוב״ב.

וכאשר ראו להקת בני הנביאים האלה אשר עצמו בחול בעת ההיא שלא נתמלאו נביאית החושבי קצין וששוא תוחלתם עד הנה אז החלו להגיד ולהתנבאות מראש כפה אחד ובראשם המקובל ר׳ מרדכי דא״טו בספרו מגדל דוד כי בשנת של״ה = 1575 יהיה התחלת הגאולה ובנין הבית ובשנת שס״ח יקובצו הגליות ובשנת ת״ח יקומו המתים מן העפר, והוכיחו זאת מדברי איש חמודות שיסח הוא בעצמו לקץ הזה של שנת של״ה באמרם שהוא כוון בדבריו: אשרי המחכה ויגיע אחר ארבעת האלפים של תהו ושל תורה לימים אלף שלש מאות ושלשים וחמשה משני האלפים של ימות המשיח כל שכן כי דורשי רשומות מני אותיות שני הפסוקים האחרונים ההמה שכך עולה מספרם חמשת אלפים של״ה ומלות לקץ הימין תמימות ממש של״ה תעלינה, באופן כי יתכן שדניאל כוון לאמר אלף של״ה מסך עלית שני הכתובים האלה, וגם מפסוק ,עד כי יבא שילה׳ ,ונמטריא של הסתר אסתיר כן היא מניניו והם הוציאו דעת הזאת מסרקי ר׳ אליעזר סרק ז״ל שחושב שזמן ארבע מלכיות כלה בשנת של״ה כדאמרינן לעיל גם אמרו אסמכתא ,הנה אנכי ר״ת ה׳ אלפים, ,שולח לכם את אליה הנביא ר״ת

*) וגם׳ הקנה לומר בכמה חשבונותיו שיהיה בשנת הרנ״ב וכו׳ נרן יחד בכבי ביקר.

עולה של"ז ונלם חכו לעתות דודים האלה שיבוא משיח צדקנו. *) ובעל שה"ק הגביל הקץ על שנת שנ"ח = 1598 ומברר זאת מפסוק "אר"א"נ"ו ולא עתה כי הוא עולה ה' אלפים שנ"ח. וכן דרש מהר"חו בשנת שס"ח לפני העם בדמשק שאם יעשו תשובה מיד יבוא הגאולה עוד בימיו. ובסוף ימיו הגיד מהרח"ו על עצמו כי הוא משיח בן יוסף והוא יביא הגאולה. וכן איש המופת ר' משה ויטאל אחי מהרח"ו הנ"ל גלה נ"כ בעת ההיא בצפת נסלאות מקץ הסלאות ואמר כי קרובה ישועה לבוא.

וכשראו המקובלים שלא נתקיימו נביאותיהם בשנת של"ה ובשנת שס"ח אז לקחו באחרונה מנוסיהם לזוהר אשר הגביל זמן הגאולה על שנת ת"ח באמרו דבאלף שתיתאי לזמן ארבע מאות ותמניא שנין יהיו קימין כל דיירי עפרין בקיצהון והיינו דכתיב בשנת היובל "ה"ז"א"ת תשובו איש אל אחוזתו וכו' ודברי הזוהר האלה עשו רושם גדול בזמן ההוא בלב רבים ויאמינו בו ובדבריו כאלו ניתן מסיני. ואחר דעתו נמשך בעל של"ה כנראה מספרו (מאמר ראשון ח' א') וכן בעל עמק המלך שנבא מראש בספרו הנ"ל בכל המון מקובלים בדורו כי בשנת ת"ח יבוא המשיח ויקח הממשלה מיד השלטון, וכן הגאון מו"ה שבתי כהן ז"ל בעל הש"ך כנראה מסוף ספרו מגילת עסה באמרו: שנת ת"ח אשר חשבתי ב"ז"א"ת יבוא אהרן אל הקודש לפני ולפנים נהסך כנויי לאבל ושמחתי ליגונים. וכן נראה שגם הרב בעל תוי"ט מרמז בקצת רמיזה בפירושו לאבות על השנת ת"ח. כי כן אמר שם פרק ד' במאמר עשרה דורות מאדם ועד נח להודיע כמה ארך אפים לפניו "כתב הר"ב אף אתה אל תתמה שהאריך למלכות הרשעה כל השנים הללו שהן משעבדין בבניו, שיותר האריך לדורות שמאדם ועד נח ואח"כ נשטפו" כוונתו שאין כל כך הזמן ארוך מחרבן הבית עד זמנו כמבריאת העולם עד המבול שהיו אלף תרנ"ו שנה, כי הרב ברטנורה היה בשנת ה' אלפים ר"ן = 1490 כנודע. ועל זה מוסיף בעל תוי"ט בדברים מעולים "שכן המבול היה אלף תרנ"ו לבריאת עולם, וחרבן הבית היה ג' אלפים תתכ"ח לבריאת העולם צא וחשוב, חכה לו כי לא יאחר, כוונתו שאם תקה המספר ג' אלפים תתכ"ח הנ"ל שהיה חרבן הבית ממספר ה' אלפים שע"ז = 1617 שחבר סירושו למשניות יעלו לך אלף תקמ"ט שחלפו מחרבן הבית, ותצטרף גם ל"א שנים שהיו עוד משנת שע"ז = 1617 עד שנת ת"ח = 1648 אשר הוא רומז עליה הרי לך אלף תק"ף וזהו כוונתו שכתב שם: צא וחשוב חכה לו, כי לא יאחר, כלומר כי לא יארכו ימי הגלות האלה כימי הדורות שהיו מאדם ועד נח. וכן נראה שגם החכם ר' מנשה בן ישראל האמין לגאולה הקרובה כי כן יאמר בספרו מקוה ישראל אשר הוציא בשנת הת"י = 1650 (בפ' ט"ו) לאמר ואף אין אנו יכולין לברר זמן הגאולה על כל פנים נשפוט שתהיה בזמן קרוב באשר שאנו רואים הרבה סימנים ממנה.

*) ולמרי דעתם מוכיח גם ר' מליעזר משכנזי בספרו מעשי ה'.

וכן יאמר במכתב הבקשה אשר הגיש להרעפובליק באנגליה בעד היהודים בשנת 1655 לאמר: טעם שני הוא (כי ירשו ליהודים לשבת באנגליא) כאשר הרבה נוצרים יאמרו ג"כ כי קרובה העת אשר מהר נשוב לארצנו אשר גם אני מסכים עמהם. והאחרון שבנביאיהם היה איש אחד מכת החסידים מפולניא צדוק שמו והיה מתנבא ע"פ רמזים בקבלה כי בשנת תנ"ח = 1698 יבוא המשיח ורבים מהמון העם נתעו אחריו. —

גם רבים מחכמי הנוצרים נבאו בעת ההיא ברוב דברים והזיה לאמר: כי בשנת התכ"ו ליצירה = 1666 יבוא הנוצרי עיר הפעם על פני הארץ ויסור הממשלה לקדושיו, והשנה הזאת היא שנת המשיח וגם היהודים יושעו ביום ההוא ומארבע כנפות הארץ יבואו ויירשו את ארצם ויבנו את בית מקדשם, ואף עשרת השבטים האובדים והנדחים ישובו לארץ אבותם. למען יכירו וידעו כלם כי הנוצרי הוא המשיח, ויש מנביאי הנוצרים אמרו כי יבוא ליהודים משיח אחר, אך שלום יהיה בין המשיח הנוצרי ובין המשיח העברי (עיין אבן התיעים בהשחר) וחכמי הנוצרים האלה היו: Heinr. Jesse, Nathaniel Hommes ובראשם Paulus Felgenhauer באמשטרדם אשר הוציא בשנת 1655 למספרם ספר אחד בלשון לאטיני לכבוד החכם ר' מנשה בן ישראל וקראו בשם Bonum Nuncium Jsraeli ר ל בשורה טובה לישראל, ושם הביא בראיות רבות כי קרובים מאד ימי המשיח ותשועת ישראל.

והרב דון יוסף ן' יחייא מפלורינין הגביל זמן הקץ בפירושי לדניאל שחבר בשנת רפ"ח = 1528 על זמן מאוחר יותר מכל מחשבי הקצים אשר היו לפניו כן פותר ערב בקר אלפים ושלש מאות ונצדק קדש (שם ח' י"ד) שנים מנש ויהיה הקץ לפי חשבונו בשנת ה' אלפים ת"ש = 1940, כי הוא חושב העת שנאמר בו המאמר הנ"ל לדניאל היה בשנת ג' אלפים ות' או 360 קודם מספרם ואם תצטרף מספר הזה עם המספר אלפים ושלש מאות יעלה לך המספר ה' אלפים ת"ש = 1940, אי המספר 360 עם = 1940 יעלה לך 2300 והנה ראינו איך פשוטה הצרעת המאמרת ההיא בישראל, ואיך גדלו בין נטיעי האמת הרולים וקמשונים מהזיות והבל שוא, ואיך מתהוללים בה וינועו כשכור בפילוסופי וכמקובל, כאסטרולוגי וכתלמודי וכהגדם וכחסידי, ואם גם התקומטו כנגדם לעמיד בפרץ זו איזה חכמים אשר רוח ה' נוסחה בם כהראב"ע והרמב"ם ובעל מאור עינים ובעל ארי נוהם וכדנה רבים, אבל במיעוטם בטלו ברובו וקולם נשמע רק באויר. ורק הלכו בחשכה בעקבי חכמת הנסתר והתעו את המון העם בדברי הבליהם ובכזבידם ואלה האמינו בהם באמונת אומן, ובפרט ישראל שגם גדולי חכמי הנוצרים פעלו פיהם לדברי הקבלה כמו למלקיש ואם כן לא יפלא עוד בעינינו אם גם אנשים בעלי חכמה ולשון כר' מנשה בן ישראל זנו אחריה, ולא נשתומם אם אנשים כיש ר יראו לנפשם מדבר דבר ברור בשער נגדה בעת ההשך ההיא! ועליהם נוכל לומר מה שאמר דוד המלך יושב בשמים ישחק ה' ילעג למו' האמת

יושב בשמים ומהתל ושוחק בהם על שהם מתכוונים בחולשות שכלם לגלות דבר מה שהוא נעלם וחזק מהם. וסופו היה במה שקוו לישועה ולנחמה נהפך ליגון ואנחה לבכי ולצוחה, ותחת רנה ושמחה היה יללה ונגוחי ודמעה, ותחת חינגא ורנה היה קינה והוי ואבוי בכל שעריהם; כי ראינו — והוא דבר סלא! — מה שבשר איש פלאי הנ"ל שהמשיח יגלה בשנת 1146 היה בשנה ההיא שמד גדול בכל ארץ מערב וכן מה שהתנבאו שביאת הגואל יהיה בשנת תתנ"ו היו בשנה זו צרות והריגות גדולות בכל תפוצות אשכנז וצרפת אשר תסמר שערות כל אדם בקראו רק מעשר ממנה. וכן מה שחזה בעל הפליאה שהמשיח יבוא בשנת 1490 היה שתי שנים לאחריו (1492) הגירוש הגדול בספרד ומי לא ידמע ולא ידוה על המאורעה הזאת.

וכן מה שנבאו כל החוזים האחרונים שהגאולה תהיה בשנת ת"ח היו בשנה זו גזרות אכזריות בליטא ואוקריין תחת חמילינצקי והיה עת צרה ליעקב. ובעת ההיא היו כעין חבלי משיח אך לא בא המשיח האמיתי רק המשיח השקר, כי בשנת הנ"ל עמד הסרבן והממרה הגדול שבתי צבי עם סיעתו ובראשם נושא כליו המבהיל נתן העזתי והרעישו את העולם בהזיותיהם ובכזביהם וקצצו בנטיעות האמת ונטעו תחתיהם עשבים נכריות ששרשם שורה ראש ולענה והריחו יהודים רבים מאחרי ה' כנודע. והם הם הילדים שהולידה חכמת הקבלה, לא בלבד שגדלה כמה וכמה נוכלים שהסיתו את העם ויעורו עיניהם מראות נכוחה, אלא הסבו גם גזרות והריגות וקנסות עצומות והיו כפלים בעוכרי עמנו האומלל. ובמשפט שפט החכם ר' דוד כהנא יחי' בס' אבן נגף (מכה"ע השחר) „ממקור האר"י יצא מהרח"ו אשר פלס נתיב לשבתי צבי בערמתו, והאחרון אשר הכביד עון וחטאה והמיר דתו סלל מסלה להבעש"ט וההולכים בעקבותיו עד היום" —

ואכן קצת מנבואותיו של בעל הזוהר נתמלאו בימינו אבל לא בבחינת במה שהוא אומר שהמשיח בא יבוא - "ן קצוב זילא בבחינת זו במה שאמר: ובשית מאה שנין לשתיתאה יתפתחון תרעי דחכמתא והוסיף לבאר שכל ששים שנה משנת ה' אלפים וך' ואילך יתגבר חסד אלקים על עמו וישיג שלמותה וקצה עד בשנת ת"ר לפ"ק. ומי לא יודע שמאמצע מאה הששית מהאלף הששי התחילו החכמות והידיעות להתפשט באמת בין עמנו והלכו וגברו תמיד מעלה מעלה ועשו פירות לתמיהות כל עמי הארץ, ובפרט בשנת תר"ח שנתקו מכל מושלי אייברופא עול הגלות מצוארנו וקראו דרור לפליטת יהודה ואמרו להם חקה אחת ומשפט אחד יהיה לכם כאזרח הארץ! ומן הזמן ההוא והלאה עולה ומתגדר ומצליח תמיד מצב אומתנו בין אומות העולם. וכפי אותות הזמן נראה שבני חלד בכלל הולכים ממדריגה למדריגה להשיג מעלות המדות ומעלות הדעות להתמדת קיומם בעולם והן השלימות האמיתי ואושר תמידי לכלל האישים. ובלי ספק נתקיים מהרה נבואת ישעי' שיבוא לאט לאט הזמן שלא ישא גוי אל גוי חרב וגו' ויהיה שלום תמידי, וגם נבואת צפניה כי אז אהפך אל עמים שפה ברורה לקרא כלם בשם ה' לעבדו

שכם אחד וכנבואת זכריה ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד והענינים האלה יכולים להיות בזמן הזה מה שנאמר לדניאל עד ערב בקר אלפים ושלש מאות ונצדק קדש — שהוא יהיה לפי החשבון דון יחייא בשנת ה' אלפים ת"ש=1940. ואין כונותנו שהענינים האלה יהיו הגאולה האמיתית אלא יהיו כפרוזדור לגאולה שלימה ובזה נזכה אח"כ אליה ,שישיב את שבותינו מכל המקומות אשר הדיח אותנו. ומתי יהיה הקץ הפלאות הזה לא ידענו בבירור כי הוא נסתר מעין כל חי ונעלם החזון ונעדרו המראות ואשרי המחכה והמקוה לקץ הימין!

תקונים והוספות

עמוד		שורה	במקום	צ"ל
3	(בהקדמה)	2	לד' קהלות	לקהלות
"	(בהערה) 1	2	Almchalen	Almohaden
"	" "	5	תתפ"ב=1112	1122
8		3	דגרי	זכרו

11 (בהערה 7) 5 (הוספה זו שייך לאחר המלות „מאמר יקוו") וחבר ב"כ בפר זר המופס ומזכירו בספרו יקוו המים בדף 9 a. והוא על פחרי תורה וקרותיה יבפרט מדבר על פסוקי מעשה בראשית וקרא שמו „גר המופס" ע"ש הפסוק גר אלהים בשמת ל"ס חופס כל חדרי בנין הן חדרי בטנה של תורה ובדף 16 a. אמר: כמו שזכרנו בח"ל עם' הגל החופס אשר עזה נראה שהיה הספר הנ"ל בב' חלקים.

12 בהערה 7 שמ ז ס' מלות ההגיון מהרמב"ם נעתק מגנו ר' מעה לבן תבון

" " 8 " ח — „בהוא מבין החכמה ויש המחבנות" מקור החכמה ויש המזמה. אחר אותו ה לריך להוסיף: והעתיק עוד לבקשת להונו הרד"ק ז"ל ס' היסודות לר' יצחק הישראלי הרופא לעברי אשר בגולא בשמה ביבליאוטיקה. והקדמה ומנו הוצאה לאור החכם דוקעס באריענט 1843 דף 231 ונעתק ספר היסודות הנ"ל גם ללשון לאטין, ונדפס בחבור Jsaaci Opc a omnia: Leyden 1515 - 16

15	"	21,	3	1418	1148
22		81.	12	עמוד	העמוד
"	"	"	23	ד'	ו'
"	"		25	יח	וח'
33	151	"	1	יעמר	ועמר
27	171		25	ת"ל שנים	ת' שנים
"	"		34	קמ"ז	קמ"ז
38	"	10	מלמנים	וע"ז	וט"ז
40	182			בלח	זלח
41	189		6	העבני	הערבי

44 (הוספה זו שייך להערה 202) ואפשר שהעתיקו בלשון עברי „בן היולר" שהי בגוליטולה והוא לדי משפחה אלבאלר, ומיבר חיזה נוחות על התכונה לכבוד המלך אלפונסו מוא אלפונסו הנשי המלך מנית 1076 ועד 1104 יהיה לו תרגם יהודים בחלרי לרופאים ולאלגנגונים אשר ביניתם היה גם הרב ר יצחק בן לבמליאל ואלהנס עד מאד, וב ד הבומר ד"י רוס" היה ממנו מאמר מחקרי על עיקרי תורתנו הקדושה (עיין גיוקרי תולדות גדולי ישראל ד' 205) והוא הוא בלי ספק אשר עליו כיון הרב בלן.

" 208 מלכות מלכות.